T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ VE TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSELEN EKONOMİLER ARASINDAKİ TİCARET HACMİNİN ÇEKİM MODELİ İLE EKONOMETRİK ANALİZİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SEVCAN KAPKARA

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ VE TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSELEN EKONOMİLER ARASINDAKİ TİCARET HACMİNİN ÇEKİM MODELİ İLE EKONOMETRİK ANALİZİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SEVCAN KAPKARA

Danışman: Doç. Dr. SELÇUK KOÇ

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ VE TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSELEN EKONOMİLER ARASINDAKİ TİCARET HACMİNİN ÇEKİM MODELİ İLE EKONOMETRİK ANALİZİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Sevcan KAPKARA
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 02.07.2015/13

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Yusuf BAYRAKTUTAN .....

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Selçuk KOÇ .....

Jüri Üyesi: Yard. Doç. Dr. Tezcan ABASIZ .....

(Jüri, Yüksek Lisans için en az üç, Doktora için en az 5 öğretim üyesi ile oluşur)

KOCAELİ 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

KISALTMALAR iii

TABLOLAR v

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM: YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ 3

1.1. Küreselleşmenin Ekonomik Etkisi 3

1.2. Yükselen Piyasa Ekonomileri Tanımı 4

1.3. Yükselen Ekonomilere Genel Bakış 5

1.4. Yükselen Piyasa Ekonomilerinin Sınıflandırılması 7
1.4.1. Financial Times Stock Exchange (FTSE) 8
1.4.2. Morgan Stanley Capital International (MSCI) 9
1.4.3. Standard and Poor's Broad Market Index (BMI) 9
1.4.4. Dow Jones 10
1.4.5. Frontier Strategy Group (FSG) 10
1.4.6. Banko Bilbao Vizcaya Argentina (BBVA) 10
1.4.7. Purchasing Managers' Index™ (PMI™) 11
1.4.8. MasterCard 11

1.5. Yükselen Piyasa Ekonomileri İçinde Yer Alan Ülkeler 12
1.5.1. Birleşik Arap Emirlikleri 12
1.5.2. Brezilya 13
1.5.3. Çin 14
1.5.4. Çek Cumhuriyeti 17
1.5.5. Mısır 18
1.5.6. Hong Kong 19
1.5.7. Endonezya 20
1.5.8. Hindistan 21
1.5.9. Meksika 22
1.5.10. Polonya 23
1.5.11. Rusya 24
1.5.12. Suudi Arabistan 25
1.5.13. Türkiye 26
1.5.14. Vietnam 27

1.5.15. Güney Afrika Cumhuriyeti 28

İKİNCİ BÖLÜM: ÇEKİM MODELİ 30

2.1. Çekim Modeli ve Dış Ticaretteki Önemi 31

2.2. Çekim Modelinin Matematiksel Olarak Gösterilmesi 33
2.2.1. Çekim Modelinin Fizikteki Gösterimi 33
2.2.2. Basit Çekim Modeli 34
2.2.3. Genişletilmiş Çekim Modeli 35

2.3. Literatür Taraması 38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÜKSELEN EKONOMİLERİN KENDİ ARALARINDAKİ TİCARET HACMİNİN ÇEKİM MODELİ YARDIMIYLA EKONOMETRİKANALİZİ .. 48

3.1. Panel Veri Analizinin Teorik Çerçevesi 48
3.1.1. Sabit Etkiler Modeli 50
3.1.2. Tesadüfi Etkiler Modeli 51

3.2. Panel Birim Kök Testleri 53

3.3. Model ve Veri setinin Tanımlanması 54

3.4. Ampirik Analiz 55
3.4.1. Birleşik Arap Emirlikleri İçin Ampirik Analiz 55
3.4.1.1. Birim kök sınaması 55
3.4.1.2. Birleşik Arap Emirlikleri İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması .. 56
3.4.2. Brezilya İçin Ampirik Analiz 57
3.4.2.1. Birim Kök Sınaması 57
3.4.2.2. Brezilya İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 58
3.4.3. Çin İçin Ampirik Analiz 59
3.4.3.1. Birim Kök Sınaması 59
3.4.3.2. Çin İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 60
3.4.4. Çek Cumhuriyeti İçin Ampirik Analiz 61
3.4.4.1. Birim Kök Sınaması 61
3.4.4.2. Çek Cumhuriyeti İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 62
3.4.5. Mısır İçin Ampirik Analiz 63
3.4.5.1. Birim Kök Sınaması 63
3.4.5.2. Mısır İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 64
3.4.6. Hong Kong İçin Ampirik Analiz 65
3.4.6.1. Birim Kök Sınaması 65
3.4.6.2. Hong Kong İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 66
3.4.7. Endonezya İçin Ampirik Analiz 67
3.4.7.1. Birim Kök Sınaması 67
3.4.7.2. Endonezya İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 68
3.4.8. Hindistan İçin Ampirik Analiz 69
3.4.8.1. Birim Kök Sınaması 69

3.4.8.2. Hindistan İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 70
3.4.9. Meksika İçin Ampirik Analiz 71
3.4.9.1. Birim Kök Sınaması 71
3.4.9.2. Meksika İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 71
3.4.10. Polonya İçin Ampirik Analiz 72
3.4.10.1. Birim Kök Sınaması 72
3.4.10.2. Polonya İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 73
3.4.11. Rusya İçin Ampirik Analiz 74
3.4.11.1. Birim Kök Sınaması 74
3.4.11.2. Rusya İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 75
3.4.12. Suudi Arabistan İçin Ampirik Analiz 76
3.4.12.1. Birim Kök Sınaması 76
3.4.12.2. Suudi Arabistan İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 77
3.4.13. Türkiye İçin Ampirik Analiz 78
3.4.13.1. Birim Kök Sınaması 78
3.4.13.2. Türkiye İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 79
3.4.14. Vietnam İçin Ampirik Analiz 80
3.4.14.1. Birim Kök Sınaması 80
3.4.14.2. Vietnam İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 81
3.4.15. Güney Afrika İçin Ampirik Analiz 82
3.4.15.1. Birim Kök Sınaması 82
3.4.15.2. Güney Afrika İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması 83

3.5. Bulguların Değerlendirilmesi 84

SONUÇ 86

KAYNAKÇA 88

EK 1: YPE SINIFLANDIRMASI 97

EK 2: YILLARA GÖRE NÜFUS VERİSİ -1 98

EK 2: YILLARA GÖRE NÜFUS VERİSİ -2 99

EK 3: ÜLKELERİN GSYİH DEĞERLERİ 100

EK 4: ÜLKE BAŞKENTERİ ARASINDAKİ MESAFE 101

ÖZGEÇMİŞ 102

ÖZET

Yoğun küresel rekabet ortamında, rekabet güçlerini her geçen gün arttıran yükselen ekonomiler, diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden farklı yapılarıyla dikkat çekmektedirler. Ülkedeki adil olmayan gelir dağılımı, zayıf endüstriyel ve sosyal altyapı ve aşırı nüfus gibi problemleri ortadan kaldırmak için reformlar yapmaya karar veren ve uzun dönemli planlar oluşturan, bu planları uygulamaya koyan ve bu faaliyetler sonrası kişi başına GSMH da artış kaydeden ülkeler *yükselen ekonomi* olarak isimlendirilmektedir. Çalışmanın amacı yükselen ekonomilerin uluslararası ticaretinde ihracat hacmine etki eden faktörlerin belirlenmesi ve çekim modelinin yükselen ekonomilerinin ticaret akımını açılayıp açıklayamadığı panel veri analizi kullanarak test etmektir. Bu doğrultuda modele bağımlı değişken olarak yükselen piyasa ekonomileri ihracat verileri; bağımsız değişken olarak da bu ülkelerin başkentleri arasındaki mesafe, ülkelerin GSYİH değerleri ve nüfusları dahil edilmiştir. Oluşturulan model yardımıyla yükselen piyasaların kendi ülke grubu içerisinde yaptıkları ihracatın, GSYİH, mesafe ve nüfus değişkenleri ile ilişkileri belirlenmeye çalışılmaktadır. Analizden elde edilen bulgularda yükselen ekonomilerden Çin, Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Vietnam için çekim modelinin uygun olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Yükselen Ekonomiler, Uluslararası Ticaret, Çekim Modeli, Panel Veri

ABSTRACT

In a fierce global competition environment, emerging economies, whose competitiveness increases day by day, draw attention with their structure different from developing and developed economies. Economies that undertake reforms and implement long term plans in order to eliminate problems such as unfair distribution of incomes, weak industrial and social structure or over-population and which as a result of these activities register an increase in their GNP per capita, are called emerging economies.

The purpose of this study is to determine the factors that affect emerging economies' export volume inside the international trade platform and to test whether gravity model can be used to explain the trade flow of emerging market or not, by using panel data series. Accordingly, the emerging economies' export data will be used in model dependently; whilst variables such as the distance between capital cities of the countries, these countries' GDP values and their population will be included in the model independently. With the help of this model, the relationship between exports of emerging markets inside the same country group, these countries' GDP values and their variables of distance and population will be determined. Based on the obtained results, we can conclude that for emerging economies of China, Czech Republic, Russia and Vietnam gravity model is considered appropriate.

Keywords: Emerging Market, International Trade, Gravity Model, Panel Data

KISALTMALAR

ASGISA: Accelerated and Shared Growth Intiative for South Africa

AU: African Union

BAE: Birleşik arap Emirlikleri

BBVA: Banko BilbaoVizcaya Argentina

BM: Birleşmiş Milletler

BR: Brezilya

BRICS: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika

CN: Çin

CZ: Çek Cumhuriyeti

EG: Mısır

EMI: Emerging Market Index

F.F10: Frontier F10 Listesi

FSG: Frontier Strategy Group

FTSE: Financial Times Stock Exchange

G7: Group of Seven (Yediler Grubu)

G20: Group of Tuwenty (Yirmiler Grubu)

GNP: Gross National Product (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla)

GSMH: Gayrisafi Milli Hasıla

GSYİH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

HK: Hong Kong

ID: Endonezya

IN: Hindistan

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

IFC: International Finance Corparation

MCI: Mastercard Endeksi

MDG: Millenium Development Goals

MSCI: Morgan Stanley Capital International

MX: Meksika

NAFTA: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması

PAC: Gelişmeyi Hızlandırma Programı

PL: Polonya

PMI: Purchasing Managers Index

RU: Rusya

SA: Suudi Arabistan

S&P: Standard and Poor's

SADC: South African Development Community

SAFIC: Çin Devlet Konseyi Endüstri ve Ticaret İdaresi

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TR: Türkiye

VN: Vietnam

YPE: Yükselen Piyasa Ekonomileri

ZA: Güney Afrika Cumhuriyetİ

TABLOLAR

Tablo 3.1: Panel Birim Kök Test Sonuçları 66

Tablo 3.2: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 66

Tablo 3.3: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 67

Tablo 3.4: Panel Birim Kök Test Sonuçları 68

Tablo 3.5: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 68

Tablo 3.6: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 69

Tablo 3.7: Panel Birim Kök Test Sonuçları 70

Tablo 3.8: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 70

Tablo 3.9: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 70

Tablo 3.10: Panel Birim Kök Test Sonuçları 72

Tablo 3.11: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 72

Tablo 3.12: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 72

Tablo 3.13: Panel Birim Kök Test Sonuçları 73

Tablo 3.14: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 74

Tablo 3.15: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 74

Tablo 3.16: Panel Birim Kök Test Sonuçları 76

Tablo 3.17: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 76

Tablo 3.18: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 77

Tablo 3.19: Panel Birim Kök Test Sonuçları 78

Tablo 3.20: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 78

Tablo 3.21: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 79

Tablo 3.22: Panel Birim Kök Test Sonuçları 79

Tablo 3.23: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 80

Tablo 3.24: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 80

Tablo 3.25: Panel Birim Kök Test Sonuçları 81

Tablo 3.26: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 82
Tablo 3.27: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 82
Tablo 3.28: Panel Birim Kök Test Sonuçları 83
Tablo 3.29: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 83
Tablo 3.30: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 84
Tablo 3.31: Panel Birim Kök Test Sonuçları 85
Tablo 3.32: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 85
Tablo 3.33: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 86
Tablo 3.34: Panel Birim Kök Test Sonuçları 87
Tablo 3.35: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 87
Tablo 3.36: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 88
Tablo 3.37: Panel Birim Kök Test Sonuçları 88
Tablo 3.38: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 89
Tablo 3.39: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 89
Tablo 3.40: Panel Birim Kök Test Sonuçları 90
Tablo 3.41: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 91
Tablo 3.42: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 91
Tablo 3.43: Panel Birim Kök Test Sonuçları 92
Tablo 3.44: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları 93
Tablo 3.45: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları 93

GİRİŞ

Küreselleşme, dış ticaret ve sermaye hareketi üzerindeki engellerin kaldırılmasına olanak tanıması bakımından uluslararası ticaret üzerinde etkisi göz ardı edilemeyecek bir olgudur. Küreselleşme, ülkelere finansal gelişme ve yeni mal ve hizmet ticareti için fırsatlar doğururken aynı zamanda ülkeler arasında çetin bir rekabet ortamı yaratması sebebiyle rekabet gücü zayıf olan ekonomiler için de tehdit unsuru oluşturmaktadır. Aynı zamanda küreselleşme, ülke sınırlarının soyutlaşması ve zevk ve tercihler bakımından benzer bir tüketici profilinin ortaya çıkması üzerinde de etki yapmaktadır. Sınırların etkisini kaybetmesi diğer bir ifade ile ülkeler arasındaki etkileşimi engelleyememesi küreselleşmeyle beraber ülkelerin dünyada meydana gelen olumlu ya da olumsuz durumlardan etkilenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu hususta ticaret yapan ülkelerin sadece mal ve hizmet alış-verişi yapmayıp aynı zamanda ülke kültürlerini de birbirlerinin sınırlarına taşımakta oldukları göz önünde bulundurulursa ekonomik ve kültürel etkileşimde de dış ticaretin önemi göz ardı edilemez.

Yeryüzündeki kıt kaynak sorunundan dolayı ülkeler üretim için gerekli olan ancak kendi sınırları içerisinde karşılayamadığı üretim faktörü ihtiyacını dışarıdan karşılamak durumunda kalmaktadır. Bu hammadde, sermaye, emek ve teknoloji gibi ihtiyaçların karşılanması ülkelerin ekonomik büyüme ve gelişme sağlayabilmeleri hususunda önem arz etmektedir. Bu nedenle ülkelerin büyüme ve gelişme süreçlerinde milli hasılalarında önemli bir yet tutan dış ticaretin önemini iyi kavramaları gerekmektedir. bu hususta doğru ticaret politikalarının benimsenmesi önem arz etmektedir.

Özellikle 1990'lerden dikkatleri üzerine çeken yükselen ekonomiler bu durumlardan en çok etkilenen ülke grubudur. Çünkü yaşadıkları ekonomik gelişmelerin yanında karşılaştıkları zorluklarda bulunmaktadır. Bu zorluklar onları içten ve dıştan gelebilecek tehlikelere açık hale getirmektedir. Bu sebeple ülkelerin nihai amacı olan gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşabilmek için zorlu bir yolu kat etmeleri gerekmektedir. Bu amaçla ülkelerin uluslararası alanda yüksek rekabet gücüne sahip olmaları önemlidir.

Literatürde son yıllarda adından sıkça bahsedilen yükselen ekonomiler yüksek büyüme oranlarına sahip olmaları ve genişleyen pazar payı sayesinde diğer ülkelerin ekonomik faaliyetlerini bu alanlara kaydırması yönünde dikkatlerini üzerinde çekmiştir. Temel karakteristik özellikleri göz önünde bulundurularak yükselen ekonomiler "literatürde genel kabul gören bir tanımlaması bulunmayan, dünyadaki diğer ülkelere kıyasla yüksek büyüme performansı gösteren ancak kişi başı gelirleri düşük-orta düzeyi aşamayan, dengesiz gelir dağılımı sorunları ve buna bağlı olarak yoksulluk sorunu yaşayan ve bu problemleri aşabilmek için reformist girişimlerde bulunan, yabancı yatırımlara bağımlı net sermaye ihracatçısı profili sergileyen, dünya ihracatı içerisinde ihracat payları giderek artan, ve bu çabaları sonucunda kişi başına düşen GSYİH'lerde artış kaydeden ekonomiler" olarak adlandırılabilinir.

Yükselen ekonomilerin en temel özellikleri arasında çok yüksek büyüme oranlarına sahip olmaları, hızlı nüfus artışı yaşanması, gelir dağılımı adaletsizliği yaşanması ve buna bağlı olarak yoksul kesimin oluşması, sanayileşmenin yetersiz olması, işsizlik oranının yüksek olması, sermaye ihtiyacını karşılamak için yabancı yatırımlara bağımlı olması, teknoloji ithal eden bir yapıda olması ve ekonomik büyüme ile birlikte nüfusunda artmasından dolayı belli bir kişi başına gelir seviyesinde kalması sayılabilir.

Bu tez çalışması, yükselen ekonomilerin uluslararası ticaretinde ihracat hacmine etki eden faktörlerin belirlenmesi ve çekim modelinin yükselen ekonomilerinin ticaret akımını açılayıp açıklayamadığı panel veri analizi kullanarak test etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yükselen küreselleşmenin ekonomi üzerindeki etkisi, yükselen ekonomi kavramı, yükselen ekonomilerin genel görünümü, yükselen ekonomiler sınıflandırması ve analize dahil edilen ülkelerden bahsedilmektedir. İkinci bölüm, araştırmanın yöntemine ve modeline ilişkin temel teorik bilgiler ve çekim modeli ile ilgili detaylı literatür taraması içermektedir. Çalışmanın üçüncü bölümü ise çekim modelinin yükselen ekonomilerin dış ticareti üzerine etkilerini ölçmek için kullanılan model tahmin sonuçları yer almakta ve bulguların genel değerlendirilmesi yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ

1.1. Küreselleşmenin Ekonomik Etkisi

1970'li yıllardan başlayarak hız kazanan ve elektronik/bilgi-işlem ve iletişim teknolojilerindeki güçlü değişimin yardımıyla bütün dünyayı tek bir pazara çeviren küreselleşme olgusunu, "ulusal ekonomilerin dünya piyasalarıyla eklenmesi ve bütün iktisadi karar süreçlerinin giderek dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlenmesi" şeklinde tanımlamak mümkündür (Yeldan, 2001: 13). Küreselleşme; temel dinamikleri teknolojik itme ve neo-liberal ideolojik çekme olan dünya bazındaki bütünleşme sürecinde; mesafenin, mekânın, zamanın daralması ile birlikte ekonomide, teknolojide, siyasette, kültür ve sosyal olaylarda dünya çapında asimetrik karşılıklı bağımlılığın ve organik bütünleşmenin artmasıdır" şeklinde de tanımlanabilir (Adıgüzel, 2013: 2).

Küreselleşme olgusu, ülkelerarası ticaretin ve sermaye akışının önündeki engelleri kaldırıcı etki yapmakta ve finansal serbestleşme ile beraber sermaye hareketlerini hızlandırarak ülkelerin finansal piyasalarının gelişmesine ve bütünleşmesine yol açmaktadır (Vuran, 2010: 154). Sürekli değişimi gerekli kılan küreselleşme olgusu, uzun yıllardan beri var olan ve günümüzde de kültürel, sosyal, ekonomik ve politik alanlarda etkisi oldukça hissedilen, ülkelerin öz değerlerinde değişimler geçirmesine ve bu değişimlerden kazanımlar edinmesine ya da kayıplar yaşamasına neden olan bir olgudur.

Ekonomik küreselleşme; ülke ekonomilerini birbirinden ayıran gümrük duvarları, tarifeler, kotalar ve sermaye kısıtlamaları gibi engellerin giderek azaltılması ile malların, hizmetlerin, işgücünün ve sermayenin ülkeler arasında daha hızlı ve daha kolay dolaşabilir hale gelerek dünyanın ekonomik olarak bütünleşmesini ifade etmektedir (Adıgüzel, 2013: 3). Ülke ekonomileri üzerinde derin etkisi olan ekonomik küreselleşme, yerel ekonomik birimlerin sınıraşırı faaliyetlerinin ve etkilerinin artmasına, dışa açılan yatırımcıların artmasına, teknolojik gelişmelerinde katkılarıyla bir ülkeden başlatılan bir ekonomik faaliyetin diğer ülkeden çok kısa bir sürede işleme alınması ve bu sayede hem işlem maliyetlerinin hem de harcanan sürenin azalmasına, zevk ve tercihlerin giderek

benzerleşmesi ve bu sayede yerel üreticinin ortak pazarda alıcı bulmasına, her bir uluslararası şirkete aynı hakkı tanıması sebebiyle çetin bir rekabet ortamının oluşmasına neden olmaktadır.

Dünyanın ortak bir pazar haline gelmesinde önemli bir role sahip olan küreselleşme, bu pazardan eşit bir şekilde her ülkeye pay alma hakkı tanımaktadır. Fakat ülkelerin mevcut üretim faktörlerinin ve rekabet güçlerinin farklılaşması sebebi ile her ülke bu pazardan aynı oranda pay alamamaktadır. Bu durumda ülkelerin arasında gelir farkının oluşmasına sebep olan faktörlerden biri de küreselleşme denilebilir. Aynı zamanda küreselleşme, ülkelere kabuklarından çıkarak dünyaya açılma ve bu sayede dünyada yaşanan olumlu ya da olumsuz durumlardan haberdar olma hususunda fırsat yaratmakta yaşanan gelişmelerden ilham alıp uygulama imkanı sunmakta fakat yaşanan olumsuzluklardan da etkilenme riski taşımaktadır.

1.2.Yükselen Piyasa Ekonomileri Tanımı

Yükselen Piyasa Ekonomisi (Emerging Market Economy) kavramı ilk olarak iktisat literatüründe, 1981 yılında Dünya Bankası'na bağlı bir kuruluş olan Uluslararası Finans Kurumu'nda (IFC) Antoine W. Van Agtmael tarafından kazandırılmıştır. Yeni ortaya çıkan veya gelişmekte olan piyasa ekonomilerini tanımlamak amacıyla kullanılmaya başlayan ve kısa sürede yaygın bir kabul gören kavram, esas itibariyle, düşük-orta düzeyde kişi başına gelire sahip ülkelere atıfta bulunmaktadır (Atik, 2005: 5). Yükselen ekonomiler ile ilgili genel kabul görmüş bir tanımlama bulunmamaktadır. Literatürde sıkça kullanılan tanımlardan biri Çavuşgil ve Ghauri (1990)'ye aittir. Ancak bahsi geçen tanımlama iktisat yazınınca kabul edilmiş kesin bir tanımlama değildir.

Ülkedeki adil olmayan gelir dağılımı, zayıf endüstriyel ve sosyal alt yapı ve aşırı nüfus gibi problemleri ortadan kaldırmak için reformlar yapmaya karar veren ve uzun dönemli planlar oluşturan, bu planları uygulamaya koyan ve bu faaliyetler sonrası kişi başına GSMH'da artış kaydeden ülkeler yükselen ekonomi olarak isimlendirilmiştir (Çavuşgil ve Ghauri,1990: 10-15). Çavuşgil ve Ghauri (1990)'nin yükselen ekonomi tanımından bu ekonomilerin temelde kişi başına milli hasılada artış kaydetmeyi hedefledikleri yönünde bir çıkarım yapılabilir.

Bir diğer yükselen piyasa ekonomileri kavramı tanımı ise Yeldan (2005) tarafından yapılmıştır. Yeldan, yükselen ekonomi kavramını "1980'lerin sonlarından

başlayarak finansal serbestleştirme ve kambiyo rejimlerinin kuralsızlaştırılması (de-regülasyon) politikalarını benimseyerek, ulusal mali piyasalarını uluslararası finansal sermayenin spekülasyonuna açmaya yönelen ekonomilere verilen isim" şeklinde tanımlamıştır.

Erşin (2014) tarafından yapılan yükselen ekonomi tanımlaması ise "düşük-orta düzeyde kişi başı gelire sahip ülkelerin gelirlerini arttırmak ve gelir dağılımı sorunlarını çözmek için uzun dönemli plan ve reformlar yapmalarını ve mali piyasalarını uluslararası finansal sermayeye yönelmelerini ifade eder" şeklindedir. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere yükselen ekonomiler gelir dağılımı adaletsizliğinden ve kişi başına gelir seviyesinin düşük olmasından kaynaklanan sorunları çözmeye odaklanmaktadırlar. Çözüm sürecinde genelde başvurdukları reform hareketleri yükselen ekonomilerin reformist bir kimlik taşıdıklarını göstermektedir.

Literatürde yer alan yükselen ekonomi tanımlamalarından yola çıkarak yükselen ekonomilerin genel özellikleri hakkında bir çıkarım yapılabilir. Bu çıkarımlardan ve genel yükselen ekonomi profilinin bıraktığı izlenimden hareketle özgün bir yükselen ekonomi tanımlaması yapmak gerekirse "*literatürde genel kabul gören bir tanımlaması bulunmayan, dünyadaki diğer ülkelere kıyasla yüksek büyüme performansı gösteren ancak kişi başı gelirleri düşük-orta düzeyi aşamayan, dengesiz gelir dağılımı sorunları ve buna bağlı olarak yoksulluk sorunu yaşayan ve bu problemleri aşabilmek için reformist girişimlerde bulunan, yabancı yatırımlara bağımlı net sermaye ihracatçısı profili sergileyen, dünya ihracatı içerisinde ihracat payları giderek artan, ve bu çabaları sonucunda kişi başına düşen GSYİH'lerde artış kaydeden ekonomiler yükselen ekonomi* olarak adlandırılabilinir. Bu ekonomiler gelişmişlik seviyesi bakımından gelişmekte olan ekonomiler ile gelişmiş ekonomiler arasında kalmaktadır.

1.3.Yükselen Ekonomilere Genel Bakış

Yükselen ekonomilerin temel karakteristiği, kapalı bir ekonomiden açık piyasa ekonomisine bir geçiş (transition) süreci yaşıyor olmalarıdır (Atik, 2005: 6). Yükselen ekonomilerde ekonomik sistemlerin değişmesi temel olarak iki şekilde olmuştur. Bunlardan birincisi daha ziyade karma ekonomik sistemle yönetilen ve dışa kapalı bir ekonomik görünüm sergileyen ülkelerin (Türkiye, Meksika vs.)

ekonomi politikalarını değiştirerek liberalize etmeleri ve dışa açık ekonomiye geçme çabalarını ifade eder. İkincisi ise daha radikal bir değişikliği içerir. Doğu Bloğu, Demir perde ülkeleri ya da Sovyet Bloğu olarak adlandırılan ve 1947'de kurulup başta komünist rejim altına giren birçok ülkenin[1] 1989 yılında bloğun dağılması sonucunda liberal ekonomik sisteme geçmeleridir (Koç, 2011: 9).

Yükselen ekonomiler, yüksek büyüme oranlarına sahip ülkelerdir. Hızlı ve kararlı bir büyüme sürdürebilmek için, yükselen ekonomiler iki temel soruna odaklanmak zorundadırlar. Doğu Asya için çözümlenmesi gereken temel sorun, dış piyasa bağımlılığını azaltmak, hem ülkeler içinde hem de bölgede hızla genişleyen piyasalar yaratmaktır. Bu, büyük ölçüde gelir dağılımının ücretler ve hane halkı lehine düzeltilmesine ve sosyal refah devleti alanında ciddi adımlar atılmasına bağlıdır. Asya dışındaki yükselen ekonomiler ise, yabancı sermayeye bağımlılıklarını azaltmak, ancak bunu, Asya'da olduğu gibi yabancı piyasalara bağımlılığı aşırı derecede artırmadan ve gelir dağılımını daha da bozmadan başarabilmek zorundadırlar Akyüz (2011: 25). Yükselen ekonomilerin bu hızlı büyümeleri gelir dağılımı adaletsizliğine neden olmaktadır. Düşük-orta düzeyde seyreden kişi başına gelir, milli gelir artışı ile beraber nüfusunda hızla artması sebebi ile artış göstermemektedir. Bu nedenle sermaye sahibi kişi ya da kurumlar ekonomik gelişmelere bağlı olarak gelirden daha fazla kar almakta fakir kesim daha da yoksullaşmaktadır. Ayrıca yüksek büyüme oranları yanında yüksek nüfus artışı yaşayan yükselen ekonomiler, kişi başına gelirde artış yaşanmaması sebebi ile gelirden tüketime ayrılan payda bir azalma yaşanması beklenmektedir. Bu durumda gelirin tasarrufa ayrılan payında düşme beklenmektedir. Bu sebeple yurt içi tasarruflarla beslenemeyen yükselen ekonomiler dışarıdan gelecek yatırımlara bağımlı hale gelmektedir. Yabancı yatırımcılar ev sahibi ülke için hem dezavantaj hem de bir avantaj yaratmaktadır. Diğer bir ifade ile eğer yabancı yatırımlar fabrika ya da işletme tipi kur işlet yatırımı ise ülkede üretim artışı ve bir istihdam ortamı yaratacağından dolayı avantaj sağlaması beklenmektedir. Ancak yabancı yatırımlar ev sahibi ülkeye sıcak para cinsinden gelirse olası bir kriz ya da ekonomik bunalım durumunda ülkeyi hemen terk etme riski taşımasından dolayı dezavantaj yaratabilmektedir.

[1] Bu ülkeler Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Doğu Almanya'dır.

Yükselen ekonomilerin diğer bir özelliği olan nüfus artışındaki yüksek oranlar ülkede yaşayan genç ve dinamik nüfus oranını arttırmaktadır. İş gücü potansiyeli taşıyan bu nüfus üretim sürecine dahil edildiğinde mevcut çıktı miktarında artış sağlanabilir. Ancak yeterli istihdam alanı yaratılamazsa nüfus artışının ülkenin işsizlik oranını arttırması kaçınılmazdır.

Yükselen ekonomilerin, gelişmiş ülkelere teknoloji pazar ve finansman konularında bağımlı bir yapı sergilemektedirler[2]. Teknolojik açıdan üreten ülkeler statüsünde olmamaları ve endüstriyel yapılarının zayıf olması yükselen ekonomilerin teknoloji ithalatı yapmaya yönelmektedir. Bu tür araç gereçlerin ithalatının artması ülkeye iç ve dış sektörlerden yatırımların artmasını sağlamıştır.

Yükselen ekonomilerin büyük bir kısmında mali üstünlük ve zayıf mali alt yapı bağımsız bir para politikasının uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Bu ülkelerin çoğunda merkez bankasının[3] araç bağımsızlığının sağlanması, vergi gelirlerini arttıran ve senyoraj gelirlerine bağımlılığı azaltan geniş tabanlı bir kamu kesimi reformu ile bankacılık ve mali sistemin yeniden yapılandırılması gerekmektedir (Yiğit, 2009: 33).

1.4.Yükselen Piyasa Ekonomilerinin Sınıflandırılması

Dünya üzerinde ülkelerin gelişmişlik düzeylerini algılamakta ve anlamakta oldukça katkısı olan kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bahsi geçen kurum ve kuruluşlar ekonomileri çeşitli kategorilere ayırarak incelemekte ve değerlendirmektedir. Yükselen ekonomiler için üzerinde fikir birliğine varılmış genel geçer bir tanımlama bulunmaması nedeniyle ülke sınıflandırması yapan çeşitli kurum/kuruluş tarafından farklı yükselen ekonomi ülkeleri listesi açıklanmaktadır. Bu sınıflandırmayı yapan kurum/kuruluşlar ülkeler listelerini kendi belirledikleri yükselen ekonomi kriterlerine göre hazırlamaktadırlar.

Genellikle ülke sınıflandırması yapılırken ilk olarak ekonomik boyut ele alınarak değerlendirilme yapılır. Fakat sadece ekonomik pencereden bakıldığında önemli gelişmişlik değişkenleri göz ardı edilir. Bu nedenle ekonomik temelli değişkenlerin yanında eğitim, sağlık, politik ve kültürel açıdan da değerlendirilmeler

[2] Ayrıntı için Bkz. Akyüz (2011).

[3] Yükselen ekonomilerde merkez bankaları, bağımsız bir para politikasını sınırlayan ve engelleyen üç temel faktörün etkisi altındadır. Bunlar; hükümetlerin büyük ölçüde senyoraj gelirlerine dayanmaları, sığ finansal piyasalar ve kırılgan bankacılık sistemidir (Yiğit, 2009: 31).

yapılmalıdır. Örneğin; Dünya Bankası temel gelişmişlik göstergesi değişkeni olarak GSMH'yı almıştır. Fakat sonraları bunun tek başına bir ölçüt olamayacağının farkına varmış olması ile GSMH yanında GSMH içindeki tarımsal üretimin payı, sosyal göstergeler, nüfus artışı, gelir dağılımı, dış ticaret, bağımlılık, göreceli fakirlik ve ikili kültür gibi kavramları da dahil ederek temel ölçütleri çeşitlendirerek ekonomileri çok yönlü ele almış ve daha gerçekçi değerlendirme imkanı sunmuştur. Bu değerlendirmeler kalkınma iktisatçıları arasında da olumlu değerlendirilmiştir. Ancak gelişmiş ülkelere kıyasla değerlendirme yapılmıştır (World Bank, 1999/2000: 291).

Aşağıda bazı resmi kurum/kuruluşlar tarafından yapılan yükselen ekonomi sınıflandırmasına değinilecektir.

1.4.1. Financial Times Stock Exchange (FTSE)

FTSE, küresel anlamda indeks yayınlayan kuruluşların başında gelen, Financial Times yayın grubu ve Londra Borsasının ortak kuruluşu olan şirket 1995 yılında kurulmuştur. 2000 yılına kadar sadece Londra borsası için endeks hesaplaması yapan şirket, daha sonra diğer ülke borsaları ile ilgili de endeks hesabı yapmaya başlamıştır. Şirket temel olarak yatırımcılara yatırım kararı vermelerinde yardım etmekte ve yatırımlarının getirilerini izlemektedir. Gün içinde 80 ülke de yaklaşık 120 bin endeks yayınlamaktadır. Yükselen ekonomiler ile ilgili yaptığı sınıflandırma yılda iki kez güncel verilerle sunulmaktadır. Kuruluş ülkeleri özünde gelişmiş ekonomiler, yükselen ekonomiler ve sınırda olan ekonomiler olarak üç kategoriye ayırmıştır. Fakat yükselen ekonomileri de kendi içerisinde ileri yükselen ve ikincil yükselen piyasalar olarak ikiye ayırarak değerlendirmiştir. FTSE Eylül 2014 itibarı ile ileri yükselen piyasalarda 10 ülkeye, ikincil yükselen piyasalarda 12 ülkeye yer vererek toplamda 22 yükselen ekonominin varlığını kabul etmiştir. İleri gelişen ülke grubunda yer alan ülkeler; Brezilya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Malezya, Meksika, Polonya, Güney Afrika, Tayvan, Tayland ve Türkiye'dir. İkinci gelişen piyasalar içinde yer alan ülkeler; Şili, Çin, Kolombiya, Mısır, Hindistan, Endonezya, Fas, Pakistan, Peru, Filipinler, Rusya ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir (http://www.ftse.com/, 25.12.2014).

1.4.2. Morgan Stanley Capital International (MSCI)

MSCI, Morgan Stanley ve Capital Group International adındaki uluslararası faaliyet gösteren iki finans kurumunun birleşmesi ile oluşmuş olup, 1969 yılında endeks hesaplamaya başlamıştır. 2004 yılında Barra Grubunu da bünyesine alarak faaliyet alanını genişletmiş ve bu tarihten itibaren MSCI-Barra diye anılmaya başlamıştır. Bu şirket Dünya çapında 23 ülkede konumlanmış olup 6 binden fazla müşteriye yaklaşık 2600 kadar çalışanı ile yatırım yapma kararlarını alma sürecinde destek olmaktadırlar.

Şirket 1988 yılında yükselen piyasalar için endeks çıkarmaya başlamıştır. Şirketin değerlendirmesine bakıldığında, bugün yükselen piyasalar 23 pazarda 833 kuruluş ile hizmet vermektedir. 2014 Kasım ayı itibari ile şirketin Yükselen ekonomi sınıfında değerlendirdiği ülkeler şunlardır: Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Yunanistan, Macaristan, Hindistan, Endonezya, Kore, Malezya, Meksika, Peru, Filipinler, Polonya, Rusya, Katar, Güney Afrika, Tayvan, Tayland, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir (http://www.msci.com/, 24.12.2014).

1.4.3. Standard and Poor's Broad Market Index (BMI)

BMI, 1860 yılında New York'ta kurulmuş, Dünya çapında varlığını kabul ettirmiş endeksleme şirketlerinden biridir. 1906 Standard İstatistik Bürosu ismiyle yılında ABD hisse senetleri üzerine istatistiksel analizlerle istatistiksel bilgi sağlamak amacıyla kurulmuştur. İlk endeksleri 1920 yılında oluşturulan şirket 1990'larda piyasa değeri ağırlıklı endeks oluşturan ilk şirket olma özelliği göstermektedir. S&P, sadece endeks hesaplaması yapmamakta bunun yanında araştırma raporları hazırlama, yatırım danışmanlığı yapma ve kredi derecelendirmeleri gibi hizmetlerde sunmaktadır. Şirket ekonomik sınıflandırma yaparken gelişmiş, yükselen ve sınırda olan ekonomiler olarak üçe ayırmıştır. 2014 yılının Temmuz ayında yayınlanan raporda S&P Broad Market Index (BMI)' e göre yükselen ekonomiler sınıfında yer alan ülkeler şunlar: Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Macaristan, Endonezya, Hindistan, Fas, Meksika, Malezya, Peru, Filipinler, Polonya, Rusya, Tayland, Türkiye, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Tayvan'dır (http://www.standardandpoors.com/, 27.12.2014).

1.4.4. Dow Jones

Uluslararası piyasalarda faaliyet göstermekte olan Dow Jones şirketinin kökeni 1880 lere dayanmaktadır. 1882 yılında Charles Dow ve Edward Jones adlı kişiler finansal gazete ve makalelerin yayınlanması amacıyla Dow Janes ismindeki şirketi kurmuşlardır. 1884 yılında 11 şirketin ortalama fiyatları belirli aralıklarla hesaplanmaktayken, 1896 yılından itibaren günlük hesaplamalar yapılarak yayınlanmıştır. 1902 yılı itibari ile ortalamalar saatte bir manüel olarak hesaplanırken, 1963 yılından sonra elektronik sistemin kullanılmaya başlanmasıyla saniyelik hesaplamalar yapılmıştır. 1997 yılından itibaren ortalama hesapları yeni kurulmuş olan Dow Jones Endeksleri şirketi yapmıştır. 2014 yılının Temmuz ayında yayınlanan raporda Dow Jones'a göre küresel yükselen ekonomiler sınıfında yer alan ülkeler şunlar: Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Macaristan, Endonezya, Hindistan, Fas, Meksika, Malezya, Peru, Filipinler, Polonya, Rusya, Tayland, Türkiye, Güney Afrika'dır (http://www.dowjones.com/, 28.12.2014).

1.4.5. Frontier Strategy Group (FSG)

FSG, yükselmekte olan piyasa yöneticileri için bilgi ve danışmanlık hizmeti sunan bir şirkettir. Yine piyasaları kendi belirledikleri kriterlere göre sınıflandıran önde gelen şirketlerden biridir. 2011 yılının Temmuz ayında yayınlanan raporda, şirket analizlerinin sonucunda yükselen piyasalar içinde yer verdikleri ülkeleri şu şekilde sıralamıştır. Çin, Brezilya, Hindistan, Meksika, Rusya, Endonezya, Kolombiya, Arjantin, Şili ve Türkiye'dir (http://frontierstrategygroup.com/ 05.01.2015).

1.4.6. Banko Bilbao Vizcaya Argentina (BBVA)

BBVA, şirketinin tarihi 19. Yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. Birçok finansal kuruluşun bir araya gelmesiyle oluşmuş çok uluslu bir İspanyol banka grubudur. Bu gün şirket müşterilerle uzun süreli ilişki kurmanın iş Dünyasındaki algıyı değiştireceği düşüncesindedir. Ödüllü saygın bir şirket olan kuruluş uluslararası düzeyde müşterilerine yol gösterici olmuştur.

Şirket yükselen piyasaları iki gruba ayırarak incelemektedir. Bunlardan ilki "kartallar anlamına gelen ve yükselen ve öncü büyüyen ülkeler ifadesinin İngilizce karşılığıdır, EAGLEs. Bankanın öngörüsüne göre 2020'ye kadar EAGLEs içinde yer

alan ülkelerin ekonomileri G7 içinde yer alan ülkelerin (ABD hariç) toplam GSYİH'sından daha büyük bir ekonomiye sahip olacakları öngörülmüştür (Koç, 2011). 2014 yılı verilerine göre EAGLEs içinde yer alan ülkeler; Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Meksika, Rusya ve Türkiye'dir. İkinci grupta yer alan yükselen piyasalar listesinde 13 ülke yer almaktadır. Bu ülkeler, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Macaristan, Polonya, Romanya, Arjantin, Şili, Kolombiya, Peru, Malezya, Filipinler ve Tayland'dır. Bu ülkelerde ise birincil grubun tersine 2020 yılına kadar Amerika dışındaki ülkelerin büyüme oranları G7 ülkelerinin büyüme oranlarının altında olacağı şeklinde belirlenmiştir (http://www.bbva.com/, 29.12.2014).

1.4.7. Purchasing Managers' Index™ (PMI™)

HSBC yükselen piyasalar endeksi aylık olarak Satın alma Yöneticileri Endeksinin verileri kullanılarak (Purchasing Managers' Index™ (PMI™)) türetilmektedir. Endeksler, üretim ve servis sektörlerinde faaliyet gösteren belli şehirlerin belirlenmesi ve onların ticaret hacimlerinin büyüklüğüne bakarak sıralama yapmaktadırlar. EMI endeksinde 50'nin üzerindeki rakamlar büyümeye, altındaki rakamlar daralmaya işaret etmektedir. Yaklaşık 8 bin firma ile yapılan anket sonuçlarına göre yükselen piyasalar aşağıdaki gibi belirlenmiştir. 2014 Şubat ayı verileri göz önünde bulundurularak EMI tarafından hazırlanan yükselen ekonomiler listesi şöyledir; Çin, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Vietnam, Endonezya, Hindistan, Brezilya, Meksika, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Mısır, Güney Afrika, Rusya, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'dir (http://www.hsbc.com/,29.12.2014).

1.4.8. MasterCard

MasterCard, 1966 yılında ABD'de kurulmuş olan finans şirketidir. Bir teknoloji şirketi ve ödemeler sektörü lideri olan şirket tüketicilerine, tüccarlara, iş ortaklarına, hükümetlere ve hizmet verdiği toplumlara teknoloji ve uzmanlıklarından yararlanarak hizmet sunmaktadır. Ayrıca şirket ekonomileri büyüme performanslarını göz önünde bulundurarak sınıflandırır. Şirket gelişmekte olan 56 pazarı 2009-2013 yılları arasındaki kapsamlı büyüme puanlarına göre Dünya sıralamasına sokmuştur. Şirketin yaptığı gelişmekte olan pazarlar sıralamasındaki ülkeler şunlardır: Türkiye, Malezya, Arjantin, Romanya, Kosta Rika, Meksika,

Lübnan, Bulgaristan, Tayland, Botsvana Tunus, Brezilya, Peru, Amerika, Güney Afrika, Kolombiya, Sri Lanka, El Salvador, Ekvator, Namibya, Ürdün, Filipinler, Jamaika, Ukrayna, Çin, Guatemala, Fas, Bolivya, Honduras, Mısır, Endonezya, Vietnam, Hindistan, Gana, Kombaçya, Raunda, Zambiya, Kenya, Bangladeş, Laos, Nepal, Pakistan, Senegal, Zimbabve, Fildişi Sahili, Uganda, Sierra Leone, Mozambik, Kamerun, Angola, Nijerya, Myanmar, İran, Tanzanya, Burkina Faso, Etiyopya, Malavi, Yemen, Madagaskar, Sudan'dır (http://www.mastercard.com/, 28.12.2014).

1.5.Yükselen Piyasa Ekonomileri İçinde Yer Alan Ülkeler

Bu başlık altında mevcut kuruluşlar tarafından yükselen piyasalar gurubunda gösterilen ülkeler[4] göz önünde tutularak seçilen ve bu çalışmada yapılan analize örneklem olarak dahil edilen 15 ülke hakkında bilgi verilecektir. Bu ülkeler Çin, Hong Kong, Vietnam, Endonezya, Hindistan, Brezilya, Meksika, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Mısır, Güney Afrika, Rusya, Polonya, Çek Cumhuriyeti'dir.

1.5.1. Birleşik Arap Emirlikleri

Birleşik Arap Emirlikleri'ni (BAE) oluşturan 7 emirlik; Abu Dabi, Dubai, Acman, Füceyre, Resü'l-Hayme, Şerce ve Ummül-Kayveyn Birleşik Arap Emirlikleri yedi emirlikten (Abu Dabi, Dubai, Acman, Füceyre, Resü'l-Hayme, Şerce ve Ummül-Kayveyn) oluşmakta olup başkenti Abu Dabi şehridir. BAE, serbest bir piyasa ekonomisine sahiptir. Ekonomik zenginliği büyük oranda GSYİH'sın yaklaşık %38 ini oluşturmakta olan petrol ve doğal gaz üretimine dayanır.

BAE yönetimi ekonominin petrol, petrol yan ürünleri ve doğalgaza bağlılığını azaltmak için hükümet üretim ve yatırımların çeşitlendirilmesi için çaba göstermektedir. Bu bağlamda, BAE hükümeti başta turizm, inşaat, havacılık, hizmet sektörü, finans ve otomotiv gibi sektörlere yatırım yapmaya başlamıştır. BAE'nin ülke gelir kaynaklarını çeşitlendirmeye yönelik devlet politikası ve özel sektörde yaşanan canlanma neticesinde petrol-dışı gelirlerin milli gelirdeki payı gittikçe artmaktadır. Ayrıca BAE Hükümeti son dönemde elde ettiği deneyim ve sermaye birikimi sayesinde dış pazarlarda yatırıma yönelmiştir. Bunun yanında hükümet

[4] Ülkelere ait bilgilerin toparlanması aşamasında büyük ölçüde http://www.ekonomi.gov.tr/ ve http://www.mfa.gov.tr/ internet sitelerinde yayımlanan bilgilerden yararlanılmıştır.

elinde bulunan kamu kuruluşları vasıtasıyla çeşitli ülkelerde telekom, sanayi şirketleri ve bankalar satın almaktadır.

Ülkenin petrol çıkarılmaya başlandığı 1958 yılından bu yana petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara bağlı olarak ekonomik performansı değişiklik göstermiştir. Bu dalgalanmalardan sanayi üretimi ve ihracat doğrudan, harcamalar ve faiz oranları dolaylı biçimde etkilenmiştir. Ekonomideki genişlemede ihracat gelirlerindeki artış, yatırımlardaki ve özel tüketimdeki artış etkili olmuştur. Bunun sonuncunda da ülkede yaşayanların refahında bir artış yaşanmış, kredi olanaklarından yararlanma kapasitesi yükselmiş ve hızlı nüfus artışının etkisiyle de tüketimde hızlı bir artış olmuştur.

1.5.2. Brezilya

Ülke, 1990'lı yıllarda serbestleşme girişiminde bulunmuş ve bu çabaları sonucunda otomotiv, altyapı düzenlemelerinde özelleştirme ve doğrudan yabancı yatırımların katkısıyla ciddi gelişmeler kaydetmiştir. Ancak ülke nispi olarak halen kapalı ekonomi niteliğine sahiptir. Ülke tarım ürünlerinden kahve, soya, şekerkamışı, pirinç, kakao, mısır, portakal, pamuk, buğday, ve tütün; canlı hayvan ürünlerinden et ve tavuk eti; ağaç ürünlerinden kağıt ve kağıt hamuru; deri ve ayakkabı ile mineral ve metal ürünlerinden demir-çelik ve alüminyum bakımından Dünya genelinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.

Brezilya ekonomisi, 2002 yılında siyasi belirsizliklere bağlı riskler ve bu riske bağlı olarak değişen yatırımcı davranışlarından etkilenmiştir. Siyasi belirsizliklerin Brezilya'da finansal bir krize neden olmaması ve Brezilya'nın dış borç ödemelerini garantiye almak amacıyla, 2001 yılında da Brezilya'ya 15 milyar dolarlık kredi açmayı kabul etmiş olan Uluslararası Para Fonu (IMF), Brezilya'ya 2002 yılında 30 milyar Dolar'lık ek kredi vermeyi kararlaştırmıştır. Brezilya ekonomisi ancak 2003 yılının ikinci yarısından itibaren gerçek anlamıyla yeniden toparlanma sürecine girebilmiş ve alınan bir karar ile Aralık 2005 tarihinde 15.5 milyar dolar tutarında olan IMF'ye olan borçlarının tamamı bir defada ödenmiştir (Kiper, 2012: 3).

Yine 2008 yılında küresel krizin etkisiyle sarsılan Brezilya, tüketimi durdurma noktasına kadar gelmiş ayrıca hammadde, gıda ürünleri ve sanayi ürünleri ihracatı yarıdan fazla azalmıştır. Ayrıca işsizlik artmış, cari işlemler 29 milyar dolar civarında bir açık vermiş ve milli hasılada %1.5 oranında bir azalma görülmüştür.

2009 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren ülke ekonomisinde iyileşmeler görülmeye başlanmıştır. 2010 yılıyla birlikte ekonomide ki iyileşme ile birlikte tüketici ve yatırımcı gözünde daha güven veren bir ülke konumuna gelmiştir. Yine 2010 yılında mili gelir %7,5 seviyesine yükselmiş ve dış ticaret bakiyesi fazla vermiştir. Ülkenin 2003 yılında toplam yatırımlarının milli gelire oranı %15 iken 2012 yılında bu oran %18-19'lara yükselmiştir. 2012 yılında ekonomik büyüme oranı %1'lerde seyretmiştir. Perakende satışları %8 civarında artmıştır. 2007 yılının Ocak ayında PAC (Gelişmeyi Hızlandırma Programı) yürürlüğe konulmuştur.

Programın içeriği eyaletler arası işbirliğini desteklemek, sosyal güvenlik, vergi ve iş gücü reformları ile birlikte yatırım alt yapısını özendirmeye yönelik düzenlemelerden oluşmaktadır. Ayrıca ülke son yıllarda ekonomi politikalarının hedefinde şu üç konu vardır; enflasyonun kontrolü, dış ticaret dengesinin sağlanması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi.

1.5.3. Çin

2.Dünya Savaşı sonrası kurulan Çin Halk Cumhuriyeti Mao Zedong önderliğinde yönetilmiştir. Bu dönemde uygulamaya konulan "büyük ileri atılım" programıyla kırsal kesimin sanayileşmesine önem verilmiş ve bu çerçevede kırsal kesimlerde çelik fabrikaları kurulmuştur. Ülke, 1978 yılından sonra reform sürecine girmiş ve 1997 yılına kadar bilim, teknoloji, sanayi, tarım ve milli savunma alanlarında modernleşmeye çalışmıştır. Zaman içerisinde olumlu gelişmelerle Çin ekonomisi zenginleşmeye başlamıştır.

1978 öncesinde, Çin'in dış ticaret rejimi, sosyalist sanayileşmenin ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde tasarlanmıştır. İhracat gelirleri, modern teknolojilerin ve endüstriler için ihtiyaç duyulan hammaddelerin ithalini karşılamak için kullanılmaktaydı. Yıllık yatırım planlarını, ithalatın büyüklüğünü içeren ticaret planları belirliyordu. Bu nedenle, ithalatı ihracat hacmi finanse ediyordu. Planların uygulanmasını garanti altına almak için, Çin hükümeti, ithalatı, ihracatı, fiyatları ve döviz kuru oranlarını doğrudan kontrol altında tutan Dış Ticaret Kurumlarını (FTC) devreye soktu. Böylece, Çin'in uluslararası ödeme pozisyonları da kontrol altında tutulabilmekteydi.

1970'li yılların sonlarından itibaren Çin kapalı ve merkezi planlamaya dayalı bir ekonomik yapıdan piyasa eksenli bir yapıya geçiş yapmış ve Dünya genelinde

önemli bir rol oynamaya başlamıştır (Koç, 2011: 19). Sosyalist piyasa yapısını gitgide güçlendiren Çin bunun yanında, piyasada dışa açılma artmakta, yatırım çevresi büyümekte, finansal sitemdeki reformlarda sürdürmekteydi.

1978-1979 yıllarında Deng Xiaoping'in önderliğinde liberalleşme politikalarını yürürlüğe koymuştur. Kamu teşebbüsleri piyasa dinamiklerine duyarlı hale getirilmeye çalışılmış, küçük ölçekli özel teşebbüslerin kurulmasına ve yabancı firmalarla *joint venture* oluşturmalarına izin verilmiştir. Uygulanan politikalar sonucunda işletme sayısında hızlı bir artış olmuş ve hızlı bir dış sermaye girişi başlamıştır. 1990'lardan itibaren, Çin'in dünya ekonomisiyle entegrasyonu, artık soru işareti olmaktan çıkmıştı. Çin, bazı maliyetlere rağmen, küreselleşmenin fırsat olduğunun farkında idi (Şimşek, 2005: 78).

Ayrıca Çin, uyguladığı gerçekçi ve imtiyazlı yatırım politikaları sayesinde yabancı yatırımcıların dikkatini çekmiş ve ülkeye çokça yatırım çeken bir ülke haline gelmiştir. Ülkede yabancı sermayeli işletmelerin sayısı hızla artmıştır. Günümüzde Çin, hızlı ve istikrarlı büyüme oranlarıyla, ülkeye yüksek yabancı sermaye girişiyle, artan döviz rezerviyle, dünyaya yayılan ihraç ürünleriyle dünyada korkulan ve rekabet etmenin güç olduğu bir ülke haline gelmiştir.

1997–2002 yılları arasında ise büyümede yavaşlama ve buna bağlı olarak fiyatlarda durgunluk yaşandı. Büyümedeki yavaşlamanın arkasında pek çok karmaşık neden olsa da, asıl neden verimsizlik veya teknolojik başarısızlıktı. Reform ve kalkınma süreci başladığında kamu iktisadi teşekkülleri ile özel teşebbüsler arasındaki verimlilik/teknoloji farkları çok fazla değildi. Buna bağlı olarak bu dönemde yapılan desteklemeler kamu iktisadi teşekküllerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için yeterli oldu. Ancak geçen zamanla birlikte bu ikisi arasındaki farklar derinleşti ve sonuçta kamu iktisadi teşekkülleri kaybeden taraf oldu. Kamu iktisadi teşekkülleri artık sadece devletin mali destekleri ve düşük faizli banka kredileri ile ayakta kalabilir hale geldi (Sandıklı, 2009: 44).

1997 yılında küçük işletmeler özelleştirilmiştir ve büyük olan işletmeler devlet bünyesinde kalmıştır. 2003 yılına gelindiğinde ekonomide talep fazlasının olduğu görülmektedir. Bu durumda ekonomide enflasyonist bir beklenti oluşmaktadır. Ancak Çin'de talep artarken arzda attığı için burada sorun fiyat artışından ziyade, yüzde yüz devlete ait olan bankacılık sektörünün yeterli kredi dağıtamaması

sebebiyle yatırımlardaki aşırı artışlardan dolayı endişe yaşanmıştır. 2004 yılında başkan Jiabao'nun ekonomiyi bu durumdan kurtarmak için güçlü tedbirler alınması yönünde uyarılarda bulunması ile kredilere kısıtlamalar ve yatırım projelerine sıkı denetimler getirilmiştir. Bunların yanında tarımsal yapıdan uzaklaşılmaya başlanmış, devlet kurumlarına özerklik verilmiş, borsa geliştirimli, bankacılık sistemi geliştirilmiş, fiyatlar tedrici serbestleştirilmiştir. Özel sektöründe büyümesi, dış ticarete ve yatırıma yönelmesiyle de iyileşme çabaları sürmüştür. Bütün bu alınan tedbirlerle dar boğazdan çıkmaya başlayan ülke ekonomisi izleyen yıllarda ortalama olarak %9 büyüme rakamı ile Dünya ortalamasının çok üzerinde bir büyüme oranına ulaşmıştır.

Çin, dış yatırımlar ve ithalat açısından, dışa bağlı bir ülke olmasına karşın Dünyada bütçesi fazla veren nadir ülkelerden birisidir. 260 milyar dolara yakın dış ticaret fazlası vardır. Çin, ABD ve Almanya'dan sonra Dünyanın üçüncü büyük tüccar ülkesi olmuştur. Dış ticareti1970'lerin sonunda 20 milyar dolar iken 2000'de 475 milyar, 2006 sonunda da 1,760 milyar ve 2007'de 2.170 milyar dolara22 yükselmiştir. Çin'in dış ticaret hacmi, altı yıldır üst üste %20oranında artış göstermiştir. Sadece ucuz mal ve ürün ihracı değil yüksek teknoloji ürünleri de satmaya başlamıştır. 1978'de neredeyse hiç doğrudan yabancı sermaye yok iken 2005'deyıllık 70 milyar dolarlık doğrudan yabancı sermaye eşiğini aşmıştır.23 Çin Devlet Konseyi Endüstri ve Ticaret İdaresi (SAFIC) tarafında yapılan son açıklamalara göre, Çin son 30 yılda 2.11 trilyon dolar dış yatırım almıştır. Yatırımlar her yıl yüzde 25 oranında artış göstermiştir. Döviz rezervleri ise 1,500 milyar doları aşmıştır (Sandıklı, 2009: 46).

Çin, hızlı yükselen ve gelecekte süper güç olması beklenen bir ülke olmasına rağmen ülke içinde belli başlı zorluklar yaşamaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: aşırı nüfusundan dolayı istihdam alanı yaratmada zorluk yaşanması, ekonomi içerisinde çeşitli yolsuzluklar yaşanmakta olması ve bunların olumsuz sonuçları, tasarruf oranı düşüşü, kentleşmiş bölgelere olan yoğun göç dalgası, birçok ülkenin yaşadığı gibi hızlı yaşlanan bir nüfusa sahip olması, doğanın tahrip edilmesi nedeniyle su kaynaklarındaki azalmalardır. Sayılan bu sorunlar nedeniyle Çin ekonomisi ciddi zorluk yaşamaktadır.

2009 yılında Çin mallarına olan dış talep azalmış fakat 2010 da tekrar artmış ve milli hasılada yüzde 10 civarında bir büyüme yaşanmıştır. 2011 yılında uygulanan 12. Beş yıllık kalkınma planıyla ekonomide ithalata bağımlılığı azaltarak zamanla milli geliri arttırma yönünde hedef belirledikleri görülmektedir. Son yıllarda Çin ekonomiyi canlı tutma uğruna yapılan devlet borçlanmaları ve hedeflenen %3 lük enflasyon rakamının gerçekte aşılması gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

Son olarak Çin'in 2014'teki ekonomik performansı değerlendirilecek olursa; GSYİH artışı %7.7 seviyelerinde olarak yatay bir seyir izlemektedir. Bölge, Çin yatırımlardaki düzesiz çözülme ve küresel mali şartlardaki ani sıkılaşma tehlikesine karşı kırılgan bir yapı sergilemektedir. Emtia ihracatçıkları da emtia fiyatlarında beklenenden daha fazla düşüş yaşanması karşısında kırılgan bir görüntü sergilemektedir. Kaldıraç etkisinin azaltılması ve politika ile uyarılan yatırımlara olan güvenin azalması sonucunda gelecek iki yıl içerisinde GSYİH'nın %7.5 e düşmesi beklenmektedir.

1.5.4. Çek Cumhuriyeti

Çek Cumhuriyeti ekonomisi, Orta ve Doğu Avrupa'daki eski Doğu Blok'u üyeleri arasında en gelişmiş ve sanayileşmiş ekonomilerden birisidir. Komünist dönem sonrası değişim yaşayan geçiş ekonomileri arasında da küresel ekonomiyle bütünleşme sürecinde en başarılı performans gösteren ülkelerden biridir.

Ülkede 1990'lı yılların başından itibaren, fiyat kontrollerinin kaldırılması, özelleştirme, yabancı yatırımlara açılma, uluslararası ticaret ve döviz kurunun serbestleştirilmesi gibi uygulamaları kapsayan bir dizi reform yapılmıştır. Komünist dönemde %97 olan devletin ekonomideki payı, bugün %20'nin altındadır.

Uzun bir geçmişe sahip ülkenin ekonomik alt yapısı da oldukça güçlüdür. Bunun yanında katı disiplini olan bankacılık sistemine sahiptir. Fakat 2012'nin dördüncü çeyreğinden itibaren AB bölgesinde yaşanmakta olan ekonomik kriz ülke ekonomisini önemli derecede etkilemiştir. Bunda Çek ekonomisinde büyük payı bulunan Alman ekonomisi ile ihracatının % 83'ünü gerçekleştirdiği AB ülkelerindeki ciddi talep daralması etkili olmuştur.

Ülke ekonomisi ihracat ağırlıklı bir sanayileşme politikası çerçevesinde şekil almış bir ekonomidir. Ekonominin tüm dinamikleri dış etkenlere karşı duyarlıdır.

Başta AB'deki gelişmelere bağımlı bir haldedir. Ülke bu bağımlılığın sakıncaları dolayısıyla azaltılması yönünde ciddi adımlar atmıştır. 2012 yılının Temmuz ayında hazırlanıp yürürlüğe konulan 2012-2020 ihracat stratejisi tedbirleriyle ihracatta AB'ye bağımlılığın azaltılması yönündeki girişimler başlatılmıştır.

Çek Cumhuriyeti ekonomisi, küresel krizin etkisinden dolayı ihracat talebinde yaşanan etkili daralmanın sonucu olarak, uzun bir dönemden sonra ilk defa küçülmeye başlamıştır. 2008 yılında %3,1 oranında ekonomik büyüme kaydeden ülke 2009 yılında %4,7 oranında daralmıştır. 2010 yılında tekrar iyileşme yaşamaya başlayan ekonomi %2 den fazla büyüme yaşamıştır. Ülke ekonomisi 2011 yılında da % 1,7 oranında büyümüştür. Ancak 2012 yılında yine %1 oranında daralma yaşanmıştır. 2013 yılında yine daralma yaşayan ekonomi %1,4 oranında daralmıştır. Ekonominsin bu gidişatına paralel olarak 2013 yılında işsizlik ciddi bir sorun haline gelmiştir.

1.5.5. Mısır

Mısır'ın başlıca ekonomik kaynakları petrol ve doğal gaz, turizm, tarım ve Süveyş Kanalı gelirleri ile işçi dövizleri olarak ön plana çıkmaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren Mısır "pazar ekonomisi" olma yolunda yapısal reform sürecini IMF desteğiyle yürürlüğe koymaya başlamış, bu çerçevede, maliye, para-banka politikaları ile özelleştirme ve ticaretin serbestleştirilmesine yönelik düzenlemelere gitmiştir. Mısır'da aktif nüfusun üçte birinin istihdam edildiği tarım sektörü varlığını Nil Nehri'ne borçludur. 169 milyar m3'lük su tutma kapasitesine sahip Aswan Barajının 1970 yılında inşa edilmesiyle birlikte Nil suları kontrol altına alınarak sulamaya müsait tarım alanları genişletilmiştir.

Mısır ekonomisi Nasır'ın cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemlerde merkezileştirilmiş, Enver Sedat döneminde serbestleşme dönemine girmiştir. Mübarek döneminde de Enver Sedat'ın yönetiminde başlatılan serbestleşme çalışmaları desteklenmiş ve güçlenerek devam ettirilmiştir. 1991 yılına gelindiğinde Mısır ekonomisi ciddi bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte fiyat kontrollerinde esneklik sağlanmış, devlet sübvansiyonları azaltılmış, yatırım ve ticaret kısmen de olsa serbestleştirilmiştir. Üretimde kamu sektörüne duyulan bağlılık azalmıştır. 2004 ile 2008 yılları arasındaki geçen sürede yabancı yatırımları çekmeye ve GSYİH 'yı

arttırmaya yönelik reformlar uygulanmıştır. Bunun yanında, ticari serbestleşme, yatırım teşviki sağlanarak yasal düzenlemelerde esnekliğe gidilmiştir.

Ancak, 2008 yılında ortaya çıkan küresel ekonomik buhran bu reformları sekteye uğratmıştır. Yükselen gıda ve emtia fiyatları Mısır ekonomisini enflasyon baskısına sokmuş ve gelir dağılımını daha da bozmuştur. 2005-2008 döneminde yıllık ortalama % 7'lik büyüme kaydeden Mısır ekonomisi, 2009-2010 yıllarında % 5 oranında ve 2011 yılında ise sadece % 1,8 oranında büyümüştür. 2012 yılındaki büyüme oranı % 2,2 olarak gerçekleşmiştir. Mısır ekonomisi, 2013 yılında % 2,3 oranında büyüyerek 255 milyar ABD Dolarlık bir ekonomik büyüklüğe ulaşmıştır.

Mısır'ın ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalan toplum kitlesel protestolarla sesinin duyurmaya çalışmış ve bunun sonucunda 25 Ocak 2011 tarihinde meydana gelen devrimden dolayı ciddi darbeler almıştır. Sürekli bir hükümet değişikliği yaşanması, politik ve ekonomik istikrarın yakalanamaması ve yaşanan kargaşadan dolayı ülke içerisinde oluşan güvenlik sorunları oluşmuş bu da piyasalarda ve yatırımcılarda güvensizliğe neden olmuştur. Yatırımların düşmesi, ülke içerisindeki yaşanan şiddet olayları, turizmin gerilemesi, döviz rezervlerindeki ciddi düşüşler, ülkedeki sıcak paranın çabuk tüketilmesi ülkeyi ekonomik olarak geriye götürmüştür.

2014 Yılının Temmuz ayında Cumhurbaşkanı El-Sisi ekonomide vergi düzenlemeleri, enerji sübvansiyonlarının düşürülmesi gibi yeni reformlar uygulamaya koymuştur. Uygulanan reformlar ekonomi üzerinde pozitif bir etki yaratmaya başlamıştır.

1.5.6. Hong Kong

1841 yılında İngiltere tarafından işgal edilen Hong Kong'un, 1984 anayasası ile egemenliği, 1 Temmuz 1997 tarihinde Çin'e devredilmiştir. "Tek ülke, iki ayrı idari sistem" esası ile 50 yıl daha bu şekilde devam edecektir.

Hong Kong ekonomisinde imalat sanayinin payı %1,5 ile sınırlı olup, Hong Kong'un ekonomisi tamamıyla hizmet sektörüne dayanmaktadır. İç pazardaki özel tüketim harcamalarındaki süreklilik, istihdam ve gelirler, yatırımların devam etmesi, makina ve teçhizat harcamaları ve kamu sektörünün büyük altyapı işlerine devamı ile, işsizlik oranı ile % 3.4'te kalmış, 2012 yılında % 4.1 olan enflasyon oranı 2013 yılında % 4.3 le mevcut durumu korunmuştur. Hong Kong doları 1983 yılından bu

yana “linked exchaged system” adı verilen sistem ile ABD Dolarına bağlanmış olup, döviz kuru 7.8’i aşamamaktadır. Dünyanın en önemli finans merkezlerinden biri olan Hong Kong’da 2013 yılı sonu itibarıyla 156 lisanslı, 21 limitli lisanlı banka ve 24 adet mevduat kabul eden finansal kuruluş faaliyet göstermektedir. Hong Kong borsası Asya’nın ikinci, Dünyanın altıncı büyük borsasıdır. Asya-Pasifik bölgesinin telekomünikasyon merkezi olup, Dünyanın en işlek hava kargo trafiğine sahiptir.

1.5.7. Endonezya

Bağımsızlığını ancak 1945’te kazanmış olan Endonezya, 1950’li ve 1960’larda yaşadığı büyük iktisadi sorunların ardından iktisadi hedeflerini 5 yıllık kalkınma planları ile belirlemektedir. Kararlı iktisadi idare ülkenin istikrarlı bir büyüme oranı tutturmasını sağlamıştır. Bu büyüme oranı 1970-96 döneminde yıllık %6’nın üzerinde gerçekleşmiş olup, 1960’larda fakir ülkeler sınıfında yer alan Endonezya 1996 yılında gerçekleştirdiği 1.150 $’lık kişi başına gelirle orta gelirli ülkeler sınıfına girmiştir. Zengin doğal kaynakları, 240 milyon nüfusu ve geride bıraktığımız son 25 yılda gösterdiği büyüme performansı ile Uzak Doğu’nun kaplanları arasında sayılan Endonezya, 1997 yılı ortalarında baş gösteren Asya Krizi ile mali çevrelerin dikkatlerini üzerinde toplamıştır.

1990 yılı sonrasında özel tüketim ve ihracattaki artış ekonomik büyümede önemli bir rol oynamıştır. Ülkede izlenen ekonomik politikalar nedeniyle 1970-1996 yılları arasında % 6‟nın üzerinde bir kalkınma sağlanmıştır.1997 yılındaki Asya krizinin şiddetli etkisiyle kriz sonrasında 1997-2001 yılları arasındaki dönemde yıllık ortalama büyüme %-0.17 olmuş ve 1998 yılında reel GSYİH %13.2 daralmıştır. 1997-98 krizinin etkisi atlatılıp 2000 yılına gelindiğinde yine hızlı bir kalkınma sürecine girilmiş 2003-2007 yılları arasında GSYİH artış oranı ortalama %5.4 iken, GSYİH büyümesi 2008 yılında %6.0, 2009 yılında %4.5 ve 2010 yılında % 6.1 olarak gerçekleşmiştir. Uygulanan para ve maliye politikaları sayesinde ortaya çıkan küresel krizden ülke ekonomisi çok fazla yara almamıştır. Kriz sonrasında iç talebi ve büyümeyi arttırmak amaçlı mali politikalar uygulanmaya başlanmıştır.

Harcanabilir gelirin düşük seviyede olması ihracatı büyümenin temel etkenlerinden biri haline getirmiştir. Güneydoğu Asya’nın en büyük ekonomisi olan Endonezya ekonomisi temelde hammadde ihracatına dayanmakta olup ,petrol ve sıvı doğal gaz, bitkisel yağlar, palmiye yağı, elektrikli cihazlar, demir cevheri, kauçuk ve

yan ürünleri, makineler, kağıt ve karton, hazır giyim, dokuma ve dokumacılık ürünleri, bakır, ağaç ve mamulleri, taşıt ve parçaları, plastik ve ürünleri, ayakkabı, sentetik lifler, kakao gibi ürünlerden oluşan bir ihracat kalemine sahiptir. En temel ihracat pazarları Japonya, Çin ve Singapur'dur ayrıca ithalatta da yine temel olarak bu ülkelerden alım yapılmaktadır.

1.5.8. Hindistan

1980'li yılların ortasından itibaren başlayan reform dalgası ile beraber Hindistan'ın devlet güdümlü ekonomisi serbest pazar ekonomisine doğru bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreç, 1990'larda daha da hız kazanmıştır. Ekonomideki devlet müdahalesi giderek azalırken, özel sektörün ekonomideki rolü önemli bir gelişme kaydetmiştir. Ekonomideki liberalleşme, sanayi, vergi, dış ticaret ve yabancı sermaye politikaları ile mali piyasalara ilişkin düzenlemeler üzerinde kendisini hissettirmektedir.

1990'ların başından beri uygulanmakta olan liberalizasyon politikalarının neticesinde son on yılda %7 den fazla büyüme yaşanmış olup, yoksulluk %10 azalma göstermiştir.

1990-1991 yılları arasında ödemeler dengesi sebebiyle ülkede yaşanan krizin ardından mevcut olan içe dönük yapılanma ve müdahaleci politikalar terk edilerek kısmi sermaye liberalizasyonu ve finansal liberilizasyon reformları uygulanmaya başlanmıştır. 1994 yılına gelindiğinde endüstriyel lisans sistemi, ticaret engellerini kaldırmaya yönelik uygulamalar, kısa vadeli borçlanma ve borç yaratıcı etkileri azaltıcı, bunun yanında yabancı yatırımları ve portföy yatırımlarını teşvik edici politikalar uygulamaya konulmuştur. Sermaye hareketlerini serbestleştirmeye yönelik girişimlerin yanında bankacılık alanında denetimler arttırılmıştır.

2002/03 mali yılında genel bütçe açığı tepe noktasına ulaşarak GSYİH'nin %9,6'sına ulaşmıştır (%5,9 federal hükümetin açığı, %3,7 eyalet hükümetlerinin açığı). Bu tarihten sonraki güçlü ekonomik büyüme 2007/08 mali yılında genel bütçe açığının %2,5 oranına düşmesini sağlamıştır. Merkezi hükümet bütçe açığı 2010/11 mali yılında %4,8, 2011/12 mali yılında %5,7 ve 2012/13'te %4,9 olarak kaydedilmiştir. Bütçe açığının 2013/14'te %5,0, 2014/15'te %5,2, 2015/16'da %4,9 ve 2016/17 mali yılında %4,5 olacağı tahmin edilmektedir. Son yıllardaki büyümeye rağmen mali durum zayıflığını sürdürmektedir. Bütçe açığını azaltmaya yönelik

politikaların uygulanması politik olarak zorunlu hale gelmiştir. Sübvansiyonları azaltmak, vergi paylarını artırmak (sadece 32 milyon kişi gelir vergisi vermektedir), kamu çalışanlarının sayısını azaltmak ve kamu teşekküllerini kapatmak ya da özelleştirmek güçlü karşıt gruplar yüzünden oldukça zordur.

Ülkenin ekonomik büyümesi 1990'lardan bu yana kalıcı hale gelmiştir. 2003 yılından itibaren reel büyüme %8 in üzerinde gerçekleşmiş olup, 2006 yılında %9,7 ve 2008 yılında krizin etkisiyle 6,1 olarak gözlenmiştir. Hükümetin geniş kapsamlı mali canlandırma paketi sayesinde, büyümenin üçte birinde kamu harcamalarının katkısı görülmektedir. Ayrıca, ülke ekonomisinin 2009'da %8,3, 2010'da %10,2, 2011 yılında %6,7 ve 2012'de %4,7 büyüdüğü görülmektedir.

Hindistan'da yabancı yatırımcılar şirketin öz sermayesi, şirket kararlarında oy hakkı, zorunlu devlet onaylamaları ve sermaye kontrolleri yollarıyla kontrol altında tutulmaktadır. 1991 yılından bu yana devlet bu kısıtlamaları rahatlatan ekonomik reformlar uygulamaktadır. Buna rağmen hala bir dizi karmaşık kısıtlamalar bulunmaktadır. Yabancı yatırımlar hala bazı sektörlerde yasaktır.

Ülkede uygulanan iyileştirme reformlarına rağmen halen dış ticaret politikasında çeşitli engellerle karşılaşılmaktadır. 1991 yılındaki ithal gümrük vergileri son dönemlerde %350'lerden %10'lara kadar azaltılmış olmasına rağmen halen uluslararası standartların çok üzerinde olduğundan yabancı şirketlerin bu pazara satış yapması engellenmektedir.

Hızla büyüyen Hindistan aşırı büyük bir nüfusa sahip olmasından kaynaklı ciddi problemler yaşamaktadır. Yoksulluk oranının azalmasına rağmen halen elektrik, temel hizmetler ve suya ulaşamayacak kadar yoksul bir kesime sahiptir.

1.5.9. Meksika

1980'lerin başlarında kötü bir ekonomik performansa sahip olan Meksika, bu on yılın sonlarına doğru Ulusal Kalkınma Planı, özelleştirme, yabancı sermaye konusunda ve vergi konusundaki uygulamaları ile ülke ekonomisi liberalleştirme sürecine girmiştir. 1994 yılında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) yürürlüğe girmesiyle Dünyanın en büyük ekonomileri arasında yerini almıştır. NAFTA üyeliği ülkenin Kuzey Amerika ülkeleri ile ekonomik ve ticari bağlantılar kurması yönünden önem arz etmektedir.

Serbest bir ekonomik yapıya sahip olan Meksika'da özel sektörün payı gittikçe artmaktadır. Ancak özel ve kamuya ait tekelleşmiş şirketlerin ülke ekonomisindeki ağırlığının hala hissedilmesi, rekabeti ve üretkenliği kısıtlayan, fiyatları artıran ve hizmet kalitesini düşüren önemli bir yapısal faktördür. Ticaretinin %90'ından fazlasını serbest ticaret anlaşmaları ile yürüten Meksika'nın 45 ülkeyi kapsayan 12 Serbest Ticaret Anlaşması yürürlüktedir. Enerji maliyetlerinin azaltılması, ekonominin petrole bağımlılığının azaltılması, altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi, rekabet ortamının iyileştirilmesi, yoksullukla ve işsizlikle mücadele gibi konulara öncelik verilmektedir. Bunlara ek olarak, gelir dağılımı adaletsizliği ve uyuşturucu terörü ise ülke ekonomisinin başlıca yapısal sorunlarıdır.

2008-2009 yıllarında yaşanan küresel krizden etkilenen ülke ekonomisi 2008 yılında sadece%1,5 oranında büyürken, 2009 yılında %6,5 oranında küçülmüştür. Son yıllardaki idari yönetimler limanlarda, demiryollarında, telekomünikasyonda, elektrik üretimi, doğal gaz dağıtımı ve havaalanlarında rekabeti güçlendirmiştir. 2010 yılında %5,4, 2011 yılında %4 ve 2012 yılında da %3,9 oranında ekonomik büyüme yaşanmıştır.

1.5.10. Polonya

Polonya 1989 yılından sonra serbest piyasa ekonomisine geçmiştir. Uygulanan politikalar neticesinde, ilk anda işsizlik ve enflasyon artmış, ancak yıllar itibarıyla düşüş göstermeye başlamıştır. 2002 yılından itibaren hızla iyileşme göstermiştir. GSYİH artışının arkasında özellikle başarılı ihracat performansı yatmaktadır. Zaman içinde iç talebin güçlenmesi, özel tüketim ve sabit yatırımların artması da hızlı büyümenin temel dinamikleri olmuştur. Son yıllardaki gelişmeler sayesinde Dünyada önemli bir ülke konumuna gelen Polonya, AB'ye üye olduğu 2004 yılından bu yana yabancı sermaye yatırımları ve iç talebin sürüklediği bir ekonomik büyüme yakalamıştır. Ülkedeki kuvvetli iç talep, dış ticaret için uygun döviz kurları ve yabancı sermaye yatırımları ve AB fonlarının ülkenin ekonomik performansını belirleyen faktörler arasında yer almaktadır.

Ülkede alt yapı yatırımlarının hız kazanması, doğrudan yabancı sermayenin pazara olan ilgisinin kesintisiz devam etmesi ve tüketim harcamalarının mali krizden nispeten daha az etkilenmesi gibi nedenlerden ötürü Polonya, 2008-2009 mali krizi boyunca pozitif büyüme gösteren yegane AB üyesi ülke olmuştur. 2011 yılı için %

4.3, 2012 yılı için % 2 oranında GSYİH büyüme gerçekleşmiştir. 2013 yılında %1.5 büyüme gerçekleşmiştir. Büyümedeki yavaşlamanın sabit yatırım miktarındaki azalma ve zayıf dış talebe bağlanmaktadır. 2013 yılı itibari ile İhracatta artış, özel tüketimde ve sabit yatırımlarda yaşanacak toparlanma yaşanmıştır.

1.5.11. Rusya

Sovyetler Birliği'nin çöküşünü izleyerek Rusya'da küresel açıdan soyutlanmış, merkezi planlı-sosyalist ülke-ekonomisinden daha çok piyasaya dayalı, küresel olarak bütünleşmiş ekonomiye geçiş gibi dikkate değer değişimler gözlenmiştir. 1990'lı yıllardaki ekonomik reformlarla, enerjiye savunmaya dayalı sektörlerde göze çarpan olağan dışılıklarla sanayinin büyük bir bölümü özelleştirilmişti. Ne var ki, günümüzde mülkiyet haklarının korunması hala yeterli düzeye ulaşmamış, özel sektörse yoğun devlet müdahalesine maruz kalmaktadır (Koç, 2011: 33).

Ülke ekonomisinin önemli özelliklerinden birisi olarak Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya petrolünü ve doğalgazını Avrupa ülkelerine göre çok ucuza almaya devam etmesi ve Rusya'dan aldığı ham petrolü işleyerek ihracatında önemli bir kalem olarak kullanması sayesinde yüksek gelirler elde etmesi gösterilebilir.

Rusya'dan aldığı doğal gazı transit olarak Avrupa ülkelerine satması da özellikle 2000'lerin başlarından itibaren artan petrol ve doğal gaz fiyatları düşünüldüğünde, ülkenin dış ticaret dengesini olumlu etkilemiş ve bu dönemde yüksek büyüme hızları göstermesine önemli katkıda bulunmuştur.

2012 yılı Şubat ayından itibaren Beyaz Rusya Merkez Bankası faiz oranlarını indirmeye başlamıştır. 2013 yılı Mart ayında para politikası daha da gevşetilmiş ve Temmuz ayında refinansman faiz oranları % 23,5'e çekilmiştir. Ekonomideki olumsuz gidişin davam etmesi üzerine refinansman faiz oranı 2014 yılında 3 kez aşağı çekilmiş ve 2014 yılı Temmuz ayında % 20'ye ulaşmıştır. Bu durum Br Ruble'sini daha da zayıflatarak enflasyona katkıda bulunmuştur. Dolarizasyonun önüne geçilmesini sağlamak üzere 2013 yılı sonunda ticari bankalar, yerel para cinsinden açılacak mevduat mevduat hesaplarına uygulanan faizleri artırmaları yönünde cesaretlendirilmiştir. Özellikle son 2 yılda, ülke artan dış ticaret açığı sebebiyle doğrudan yabancı sermaye girişine ihtiyaç duymaya başlamış ve

ekonomiyi liberalleştirme, yabancı sermaye ortamını iyileştirme konusunda, bir takım önlemler alınmaya çalışılmıştır.

Beyaz Rusya, 2010 yılında % 7,6'lık bir büyüme oranı yakalamış özellikle sınai üretimdeki % 11,3'lik artış bu büyümeyi hızlandırmıştır. Bu dönemde tüketim ve yatırım rakamlarında da büyüme gözlenmeye başlanmıştır. Yine bu dönemde gevşek ekonomi politikaları ithalatta ciddi artışa sebep olmuş ve GSYİH büyümesinde ithalat kalemindeki bu artışın önemli etkisi olmuştur. GSYİH artış hızı 2011 yılında % 5,5'e gerilemiştir. 2011 yılında GSYİH büyüklüğü yaklaşık 60 milyar Dolara ulaşmıştır.

Ülkedeki kronik büyüme 2012 de yavaşlamış ve %1,5 olmuştur. Yine bu yılda perakende satışlar reel ücret artışlarının da etkisi ile dikkat çekici bir atış yaşanmıştır. Fakat yılın son üç ayında yatırım harcamalarının kısılması neticesinde inşaat ve sanayi sektörlerinin olumsuz etkilenmesi nedeniyle ekonomi daralma yaşamıştır. Yıl sonunda ihracatta da yavaşlama görülmüştür. 2013 yılında büyüme hızı daha da yavaşlamış ve %0,9 seviyesine gerilemiştir. 2012 yılında % 5,8 büyüyen sınai üretim 2013 yılında % 4,8 oranında gerilemiştir. Mal ve hizmet ihracatından elde edilen gelirler de % 15,5 düşüş kaydetmiştir. 2014 yılı Ocak-Temmuz döneminde reel GSYİH büyüme oranı % 1,6 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılı Mart ayından itibaren sınai üretim ve ihracat yeniden büyümeye geçmiş ancak vasat büyümüştür. Ekonomideki daralmaya rağmen iç ticaret ekonomiyi desteklemiştir. Sınai üretim için ihracatın artışı etkili olmuştur. Ülke para biriminin ABD doları ve daha da önemli olarak Rus rublesi karşısında değer kaybı devam etmiştir.

1.5.12. Suudi Arabistan

Dünya üzerindeki en büyük petrol ihracatçısı konumunda bulunan SA, Dünya genelindeki kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık % 20'sine sahiptir. SA bütçe gelirlerinin yaklaşık % 80'i, GSYİH'nın % 45'i, SA ihracatının ise % 90'ı petrole dayalıdır. Ekonomik faaliyetlerini çeşitlendirmeye ve petrole bağımlı bir ekonomik model olmanın ötesine geçmeye gayret eden SA, son yıllarda başta insan sermayesi olmak üzere alt yapı yatırımlarına önem vermekte, petrol dışı sektörler ile özel sektörün ekonomideki payını ve ağırlığını artırmaya gayret etmektedir.

1970'li yıllarda petrol fiyatlarında meydana gelen artış sebebiyle Suudi Arabistan yetkilileri halkın refahını arttırmak amacıyla vergi oranlarını düşürmüş,

çeşitli teşvikler sunmuş, kamu kesimindeki istihdamı ve ücret seviyelerini arttırmış, alt yapı projeleri, askeri donanım ve sağlık hizmetleri gibi alanlarda bir refah devleti durumuna gelmiştir. Suudi Arabistan Riyali'nin 1986 yılından beri 1ABD$: 3,745 SAR üzerinden ABD Doları'na endekslenmesi, petrol fiyatlarına ya da kamu harcamaları politikalarına bağlı olarak döviz kurunda ve faiz oranlarında yaşanabilecek istikrarsızlıkları bir ölçüde engellemiştir.

Son yıllarda gerçekleştirdiği reformlar ve artan petrol gelirleri sayesinde ülke ekonomisi güçlenmiştir. Sağlam döviz rezervleri ve güçlü ekonomisiyle 2009 yılındaki mali krizden az etkilenmiştir. Bu sayede altyapı ve büyük yatırım hamlelerini devam ettirmiştir. Ayrıca petrol dışında, ekonominin çeşitlendirilmesine yönelik olarak çalışmalara önem verilmiştir. Petrol dışında özel sektör ithalat, toptancılık ve perakendecilik, finans, inşaat, ziraat, madencilik ve hizmet sektöründe yoğunlaşmıştır.

1.5.13. Türkiye

2014 yılı itibarı ile Türkiye 76 milyon nüfusu, 820 milyar dolarlık GSYİH'sı ile Dünyanın üst-orta gelir grubu üyesi ve 18. Büyük ekonomisi olma özelliğine sahiptir. Türkiye yüksek gelişmiş ekonomi olmaya giden yolda birden fazla geçiş süreci yaşamaktadır. 1980'lerde başlatılan ekonomik serbestleştirme atılımı ve 2001 krizi sonrası finans, maliye ve kamu sektörü yönetimi alanlarında yapılan reformlar sayesinde bugünkü ekonomik büyümenin gerçekleştiği dile getirilmektedir.

Ülke ekonomisi büyüme ve ekonomik yönetim bakımından değerlendirildiğinde 2001 krizinden sonraki 6 yıllık dönem içerisinde nominal GSYİH 3 katına çıkmıştır.2008-2009 yıllarında yaşanan krizden dolayı bir bocalama dönemine giren ülke ekonomisinin büyümesi dış dengesizliklerin yarattığı endişeler nedeniyle bir yavaşlama yaşamıştır. Ancak 2012 yılında kendini toplamaya başlayan ekonomi 2013 yılında iç talep artışı sayesinde yüzde 4.0 ekonomik büyüme gözlemlenmiştir. Sektörel olarak değerlendirmek gerekirse tarım sektörünün ekonomi içerisindeki payı yıldan yıla azalma eğilimi sergilerken sanayiye ve hizmete dayalı sektörlerin payı artmaktadır. Özellikle bankacılık ve inşaat sektörlerinde kayda değer ilerlemeler görülmektedir.

Yüksek bir nüfusa sahip olan ülke ciddi bir genç nüfus oranına da sahiptir. Ülkenin en ciddi orta vadeli problemlerinden bir tanesi de gençlerin ve kadınların

istihdam oranlarının arttırılmasıdır. Son yıllarda bu konuda ciddi ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 30, ne iş gücüne katılan ne de okuyan genç nüfus oranı ise yüzde 35 olup bu oranlar OECD ortalamasıyla kıyaslandığında kötü bir manzara yaratmaktadır. Bunun en önemli sebepleri arasında işgücü piyasasının katılığı ve yüksek işgücü maliyeti gösterilebilir.

Türkiye 2001 yılında yaşadığı krizden sonra hızlı bir ekonomik büyüme yaşamış bu da sosyal bir iyileşme yaratmıştır. Yoksulluk oranları 2002 de yüzde 44 iken 2012'ye gelindiğinde yüzde 21 e düşmüştür. Ekonomik büyümeyle ve yapılan çeşitli kamu yatırımlarıyla eğitim ve sağlık alanlarında da ciddi iyileşmeler yaşanmış olup özellikle sağlık alanında "Türkiye'nin Sağlıkta Dönüşüm Programı" çerçevesinde yapılan çalışmalar sayesinde 2005 yılında kaydedilen 100 bin canlı doğumdan 28,5 oranında ölüm yaşanırken 2011 yılında bu oran 1,5 e düşmüştür. Bunun yanında bebek ve anne ölüm oranı da azalmıştır. Yaşam beklentisi de artmıştır.

Daha az elverişli bir uluslararası ortamda, Türkiye ekonomik büyümenin sürdürülmesi ve "orta gelir tuzağını" aşma bakımından önemli zorluklar ile karşı karşıyadır. Öncelikler arasında şunlar bulunmaktadır: i) daha fazla doğrudan yabancı yatırımlar çekmeye ve yenilikçiliği teşvik etmeye yönelik iş ortamı reformları yoluyla üretkenlik artışının sürdürülmesi, ii) demografik fırsattan tam olarak yaralanabilmek amacıyla kadınların işgücü piyasalarına katılımlarının arttırılması, iii) hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesine, şeffaflığın arttırılmasına ve daha fazla güvenin tesis edilmesine yönelik kurumsal reformların derinleştirilmesi (Dünya Bankası Grubu, 2014).

1.5.14. Vietnam

Vietnam, savaş sonrasında ekonomisinde ve uluslararası alanda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. 1986 yılında Doi Moi adındaki ekonomi politikası ile özel sektörün desteklenme kararı alınmıştır. 1988 yılında yabancı yatırımların ülkeye girmesine izin verilmiş ve bu uygulamadan sonra ülkeye her yıl ciddi oranlarda, artarak yabancı sermaye girişi olmuştur. Ancak 2009 yılında küresel ekonomik kriz nedeniyle ülkeye giren yabancı sermaye ve doğrudan yabancı yatırımlarda azalmalar meydana gelmiştir. Ekonomisi için bu sermaye ve yatırımlara ihtiyaç duyan ülkenin, azalma eğilimi giren yatırım ve sermaye oranı karşısında milli geliri ve istihdam

oranı da olumsuz etkilenmiştir. Ülke yöneticileri, ülkeye giren yabancı sermayenin artışının sağlanabilmesi için pazar ekonomisi kurallarını uygulamaya önem vermektedir. Ayrıca 2009 yılının üçüncü çeyreğinde uygulamaya konulan ekonomik destek paketi sayesinde yılın üçüncü ve dördüncü çeyreğinde ekonomi %6,04 ve %6,9 oranında büyüyerek uygulamaya olumlu tepki vermiştir. Dünyanın hızlı büyüyen ekonomileri arasında olan Vietnam önceliğini ekonomik liberalleşmeye ve Dünya ile bütünleşmeye vermiştir. Bu yöndeki çalışmaları doğrultusunda 2007 yılının Ocak ayında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş ve ekonomik büyüme yolundaki çabalarına hız vermiştir. 2010 yılında %6,8 oranında büyümüş, 2011'de %5,9 oranında, 2012 yılında % 5,1 oranında ve 1999'dan beri en düşük büyüme oranıyla 2013 yılının ilk yarısında %4,9 olmuştur.

1.5.15. Güney Afrika Cumhuriyeti

1994 yılında yönetimde başlayan önemli değişimlerden sonra ülkede 9 adet bölgesel hükümet kurulmuştur. Başlıca şehirleri ve nüfus bilgileri şöyledir: Johannesburg: 3,226 Durban/Ethekwini: 3,090 Cape Town (yasal başkent): 2,893 East Rand/Ekurhuleni: 2,480 Pretoria /Tshwane (uygulayıcı başkent): 1,986 Port Elizabeth/Nelson Mandela Bay: 1,006. En önemli eyaleti Gauteng'in endüstri, ticaret ve madencilik merkezi olarak toplam GSYİH içindeki payı %40 oranını bulmaktadır. İkinci olarak Kwazulu-Natal kenti ve üçüncü olarak Western Cape bölgesi gelmektedir.

Yönetimin önemli bir bölümünü elinde tutan ve kontrolüne alan siyahi yerel halk yaygın bir hakimiyet kurmuş durumdadır. Kıtada siyasi ve ticari alanda önemli uluslararası örgütlenmeler (AU-African Union, South African Development Community-SADC gibi) de hız kazanmış olup Güney Afrika'nın bu alanlarda önemli yeri ve rolü bulunmaktadır. Güney Afrika, dünya ekonomisinde ağırlığı bulunan gelişmiş ekonomiye sahip ülkelerden geniş çaplı ilgi görmektedir. Ekonomi programında ülkenin orta vade planı (Accelerated and Shared Growth Intiative for South Africa-ASGISA) önemli yer teşkil etmektedir. Bu programa bağlı olarak büyüme hızının 2010–2014 arasında özellikle yoksulluk ve işsizlikle mücadele hedefleri nedeniyle asgari %6 olması gerektiği belirtilmektedir. Programa göre pazar ekonomisine dayalı olan Güney Afrika ekonomisinin bu yapısının süreceği ve kamu-özel sektör ortaklıklarının da özendirilmeye devam edeceği vurgulanmaktadır. Fakat

özelleştirmenin eski popülaritesini yitireceği ifade edilmektedir. Bunun ulaştırma ve enerji alanlarında önemli kamu yatırımlarının devletçi yaklaşım ile programda yer almasından kaynaklanacağı belirtilmektedir.

Dünyanın en açık ekonomilerinden biri olma özelliği gösteren ülkenin dünya ekonomisiyle bütünleşmesi 1994 yılında barışçıl ve başarılı bir şekilde demokrasiye geçişiyle olmuştur. Bu durumda ülkenin ticari ortaklığını ve diğer durumları etkilemiştir. Yükselen piyasalar içerisinde gösterilen ülke, yüksek büyüme oranına sahip olmasının yanında sosyal durumu itibariyle nüfusunun büyük bir kısmı yoksulluk içerisindedir. Gelir dağılımında ciddi dengesizlik mevcuttur. Ülkede tüketici profili zengin ve yoksul olarak uç noktalara yığılmış durumdadır. Dolayısıyla tüketici eğilimi ve davranışları da farklı olabilmektedir. Bu konu küresel anlamda ele alınmakta olup Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Millenium Development Goals (MDG) içinde de yer almıştır. Ancak Güney Afrika hükümeti yoksulluğu azaltmaya yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

Ülke doğal kaynak bakımından zengindir. Tarım sektöründe yıllar itibariyle üretim nispeten artış göstermekle birlikte, imalat ve hizmet sektöründe gözlenen önemli gelişmelere bağlı olarak ekonomideki payı sürekli azalmıştır. Ayrıca ülkede gıda, tekstil, giyim, ayakkabı imalatı, metal, kimyasallar ve kağıt gibi tüketim malları üretimi için geniş bir imalat sanayi üretim yelpazesi bulunmaktadır. Bu faaliyetlere ek olarak madencilik makineleri, ulaştırma ekipman ve araçları, elektrikli makineler, elektronik ve otomotiv sektörleri son yıllarda oldukça genişlemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEKİM MODELİ

Uluslararası iktisatta yapılan uygulamalardaki başarısı sebebi ile son yıllarda ticaret akışını analiz etmede sıkça tercih edilen çekim modelinin doğru anlaşılması yaptığımız çalışmanın güvenilirliği açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple bu bölümde çekim modelinin nasıl ortaya çıktığı ve gelişim süreci, uluslararası ticaretteki önemi, model yapısı ve modelin uygulama alanlarından bahsedilecektir. Ayrıca modeli daha iyi analiz edebilmek ve anlayabilmek için detaylı literatür incelemesi yapılacaktır.

2.1. Çekim Modeli ve Dış Ticaretteki Önemi

Dünya ölçeğinde küreselleşme, ekonominin temel problemi olan kaynak kıtlığı, mal ve hizmet erişimini ucuza mal etme isteği ve yetersiz sanayileşme gibi sebeplerden dolayı ülkeler arasındaki ticaret ilişkileri giderek artmaktadır. Bu sebepten dolayı ticari faaliyetlerden elde edilen ya da ticarete ayrılan gelirin milli gelir içindeki payı artmaktadır. Diğer bir ifade ile ticaret akışı ekonomik büyüme için önem arz etmektedir. Bu sebeple ülkelerin doğru ticaret politikası izlemesi gerekmektedir. Uluslararası ticaret uygulamalarındaki başarısından dolayı son dönemlerde oldukça sık kullanılan çekim modeli bu açıdan dış ticaret literatüründe önemli bir yere sahiptir.

Çekim modeli, sosyal bilimler alanında ilk kez 1860'lı yıllarda H.Carey tarafından insan davranışları çalışmalarına dahil edilerek kullanılmıştır (Augilar, 2006:10). Çeşitli alanlarda kullanılan modelin uluslararası ticaret alanındaki ilk uygulamaları 1960'lı yıllarda gerçekleştirilmiştir. Son zamanlarda uluslararası ticareti açıklamak için en çok tercih edilen modellerden olmuştur.

Modelin ticaret literatüründe yaygın kullanılmasının nedeni olarak şunlar gösterilmektedir: Birincisi; ticaretin farklılaştırılmış ürünlere dayanan modern teorileri, çekim modeli için geliştirilmiş bir teorik temel sağlar. İkincisi; çekim modeli çift taraflı ticaret akışlarını hesaplamada biraz daha başarılı olmuştur. Üçüncüsü; bölgesel ticari düzenlemelerin ticaret etkilerini ampirik olarak test etmeye ilgi artmıştır. Dördüncüsü; ekonomistler arasında "coğrafya ve ticaret" konusuna yeni bir ilgi vardır (Frankel, 1997; aktaran: Tatlıcı, 2009: 14).

Ticaret akışlarını tahmin etmek için kullanılan çekim modeli, uluslararası iktisatta iki taraflı ticaret analizi ülkelerin ekonomik büyüklüğüne ve ülke çifti arasındaki mesafeye dayanmaktadır. (Bebek, 2006: 48). Özellikle son yıllarda çekim modeli hem modelin yapısı hem de ticaret akışı analizinde sağladığı bazı avantajlar sebebi ile tercih edilmektedir. Paas (2002), çalışmasında modelin iki avantajından bahsetmektedir. Bu avantajlardan ilki, model için gerekli verilerin kolay ulaşılabilir ve güvenilir olmasıdır. İkincisi ise çekim modelinin uluslararası ticarette kullanılması için teorisi üzerine çok tartışılmış ve modelden daha iyi sonuçlar alabilmek için modelin genişletilmiş olmasıdır.

Çekim modeli en basit haliyle, ticaret ortağı ülkeler arasındaki mal akımını ülkelerin gelirleri, birbirlerine olan uzaklığı, ülkeye özgü durumlara bağlı olarak ticareti arttıran ya da azaltan faktörler (ortak sınır, ortak dil, ortak para birimi gibi) açısından açıklamaktadır (Fratiani, 2007:4). Bu doğrultuda çekim modeli, araştırmacılara ticaret akımları üzerinde modelin temel değişkenlerinin yanında başka ticareti arttırıcı ya da engelleyici unsur olarak görülen değişkenlerinde etkisini araştırma fırsatı sunmaktadır. Bu ilave değişkenlere ortak kültür, sömürgecilik etkisi, denize kıyısı olup olmama durumu, gümrük birliğine üyelik durumu, bölgesel ticaret anlaşmaları, göç, yabancı sermaye yatırımları, linder etkisi[5] ve siyasi faktörler gibi birçok değişken örnek gösterilebilir.

Çekim modelinin ilk uygulamalarını gerçekleştiren Tinbergen (1962) ve Poyhonen (1963) tarafından kullanılan model literatürde *Standart, Orijinal, Basit ya da Temel Çekim Modeli* olarak bilinmektedir. Basit modelin temel felsefesi iki ülke arasındaki ticaret akışının ülkelerin milli gelirlerinden ve ülkeler arasındaki mesafeden etkilendiği yönündedir. Basit model ticaret akışının ülkelerin gelirlerinden pozitif yönde, ülke aralarındaki uzaklıktan negatif yönde etkileneceği varsayımı üzerine kuruludur.

Tinbergen (1962), uluslararası ticaret akışlarını tanımlamak için ekonometrik bir model formüle edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bir ülkeden diğer bir ülkeye yapılan toplam ihracatın ithalatçı ve ihracatçı ülkelerin gayrisafi milli hasılaları ve

[5] Linder hipotezi, uluslararası ticaretin büyük ölçüde kişi başına gelir düzeyleri yakın, benzer talep yapılarına sahip olan ülkeler arasında gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle, bu alanda yapılan ampirik çalışmalarda Linder değişkeni, dış ticaret yapan ülkelerin kişi başına düşen gelirleri arasındaki farkla temsil edilmektedir (Saygılı ve Manavgat, 2014:261).

ülkelerin arasındaki mesafe ile açıklanabileceğini ifade etmiştir. Tinbergen, ülkeleri bir varlık gibi algılamış ve ülkeler arasındaki mesafenin ticaret akışı üzerinde negatif etki ettiğini belirmiştir.

Poyhonen (1963), ticaret hacminin karşılıklı ticaret yapan iki ülkenin gelirleri ve aralarındaki mesafe ile açıklanması gerektiğini ifade etmiştir. Modele ilave edilmesini istediği gelir değişkeninin ticaret akışı üzerinde pozitif, taşıma maliyetlerinin yerine koyduğu mesafe değişkeninin ise ticaret akışı üzerinde negatif etki ettiğini ileri sürmüştür.

Standart çekim modelinde tespit edilen teorik yetersizlik sebebi ile model Linnemann (1966), Anderson (1979), Bergstrand (1985), Helpman ve Krugman (1985), Bergstrand (1985) ve Deardorff (1995)'un çalışmalarıyla teorik yapıdan güçlendirilmeye ve geliştirilmeye çalışılmıştır. Çekim modelinin daha sağlam bir teorik temele dayandırılmış hali ve yeni değişkenler ilave edilerek oluşturulan yeni formu literatürde *Genişletilmiş Çekim Modeli* adıyla anılmaktadır. Genişletilmiş çekim modelinde, uluslararası ticareti doğru analiz edebilmek adına eklenen değişkenlerin ticareti arttırıcı mı yoksa ticareti engelleyici mi oldukları önem arz etmektedir. Modele eklenen değişken eğer ticaret arttırıcı etki yapan bir değişken özelliği taşıyorsa pozitif, ticaret engelleyici ya da azaltıcı etki yapan bir değişken niteliğinde ise ticaret akışına etkisinin negatif yönde olması beklenmektedir.

Çekim modeli geliştirme isteği doğrultusunda ilk çalışmayı yapan isim Linnemann (1966)'dır. Linnemann (1966), temel çekim modelindeki değişkenlerin yanı sıra dış ticareti etkileyen başka değişkenlerin de olduğunu ileri sürmüş ve bu sebeple çalışmasında ülkeleri ticaret yapmaya teşvik eden faktörlerin neler oluğuna ve bu faktörlerin ticaret akışı üzerindeki etkilerini ölçmeye odaklanmıştır. Bu doğrultuda modele nüfus gibi ilave değişkenler eklemiştir. Modele nüfus değişkenini ekleyerek yurtiçi talebin toplam milli hasıla içindeki payını ölçmeye imkan sağlamıştır. Linnemann, uluslararası ticaret akışını Walrasyan denklik sistemine benzer bir yöntemle çekim modeli teorik temeline dayandırarak açıklamaya çalışmıştır.

Çekim modelinin ilk resmi teorik alt yapı açıklaması Anderson (1979) tarafından hayata geçirilmiştir. Anderson (1979), çekim modelini ticareti yapılan ürünler için tercih yapısı bakımından benzerlik gösteren ülkelerin harcama yapısını

kullanarak geliştirmeye çalışmıştır. Her bir ülkenin belli bir üründe uzmanlaştığını, böylece bütün dünyada mal farklılaştırması olduğu ileri sürmüştür.

Bergstrand (1985), çekim modelini uluslararası ticarette tam ikame varsayımı üzerine kurmuştur. Çekim modeli için genel dengenin bir alt kısmi denge sisteminden oluşan mikroekonomik temeller geliştirerek farklılaştırılmış ürünler için sabit ikame esnekliği tercihleri ve fiyat endekslerini kullanarak türetmiştir. İkili ticarette kişi başına gelirin önemini vurgulamıştır. Çalışmada, ikili ticarette gelirin ve fiyat terimlerinin anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bergstrand (1989), çalışmasında tekelci rekabet için ürün farklılaştırmasını varsayımı altında çekim modeline nispi faktör donatım farklarını ve homotetik olmayan zevkleri dahil etmeyi mümkün kılmak için mikroekonomik temeller geliştirmiştir.

Helpman ve Krugman (1985), eksik rekabet ortamında ölçeğe göre artan getiri varsayımı altında farklılaştırılmış ürün kullanarak çekim modelinin endüstri içi ve endüstriler arası ticaret hacimlerinde geçerliliğini kanıtlamaya çalışmışlardır. Deardorff (1995), ikili ticareti açıklamak için çekim modelini Heckscher-Ohlin modelinden ilham alarak türetmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan modellerden biri, homojen ürün varlığı kabul edilerek üreticilerin ve tüketicilerin ithalatçı ve ihracatçı ülkelere karşı tutumlarının farksız oluğu ve bu sebeple ticaret kısıtlayıcı bir engelin olmadığını varsayımı ile türetmiştir. Ayrıca Cobb-Douglas ve sabit ikame esnekliği tercihlerine dayalı olarak ülkelerin farklı mallar ürettiği varsayımı altında da model türetmiştir.

2.1.Çekim Modelinin Matematiksel Olarak Gösterilmesi

2.1.1. Çekim Modelinin Fizikteki Gösterimi

17. yüzyılda Isaac Newton, gök cisimlerinin hareketleri ile ilgili yaptığı çalışmaların sonucunda kütleler arasındaki çekimi keşfetmiştir. *Newton'un Evrensel Kütle Çekimi Yasası* adı verilen bu kanunun temel felsefesi her bir noktasal kütlenin diğer noktasal kütleyi, ikisini birleştiren bir çizgi doğrultusundaki bir kuvvet ile çekmekte olduğudur. Kütle çekim kanununa göre aralarında belli bir uzaklık bulunan iki cisim birbirlerine çekim kuvveti uygulamaktadır. Her bir kütlesel varlık diğer bir kütlesel varlığın çarpımı ile doğru orantılı, aralarındaki mesafenin karesi ile ters orantılı bir kuvvetle birbirlerini çekmektedirler.

Matematiksel olarak model (2.1)'deki gibi formüle edilerek gösterilmektedir (Dongwook, 1999: 31):

$$F = G.(M_1 * M_2) / D^2 \quad (2.1)$$

Model (2.1)'de gösterilen kütle çekim modelinde, iki cisim arasındaki çekim kuvveti (F), cisimlerin kütlelerinin (M_i, M_j) çarpımı ile doğru orantılı aralarındaki uzaklığın karesi (D^2) ile ters orantılıdır. Modelde yer alan G ise evrensel çekim sabitini ($G=6,672.10^{-11}$ Nm^2/kg^2) temsil etmektedir.

2.1.2. Basit Çekim Modeli

Çekim modelinin uluslararası iktisat alanında ilk uygulamasını yapan Tinbergen (1962) ve Poyhonen (1963)'in oluşturduğu basit çekim modeli formülasyonu aşağıdaki gibidir (Yamarik ve Ghosh, 2005: 87);

$$Ticaret_{ij} = A\ (GSY\dot{I}H_i\ GSY\dot{I}H_j)^{\beta 1} / (mesafe_{ij})^{\beta 2} \quad (2.2)$$

Model (2.2)'de, $Ticaret_{ij}$, i ve j ülkeleri arasındaki ticaretin değerini, $GSY\dot{I}H_i$ $GSY\dot{I}H_j$, sırasıyla i ve j ülkelerinin milli hasılalarını, $mesafe_{ij}$, i ve j ülkesi arasındaki uzaklığı ifade etmektedir. A ise modelde sabit olarak yer almaktadır.

Model (2.2)'nin her iki tarafının logaritması alınarak model doğrusallaştırılır. Buna göre tahmin edilecek model aşağıdaki gibi ifade edilir;

$$\log(Ticaret_{ij}) = \beta_0 + \beta_1 \log(GSY\dot{I}H_i.GSY\dot{I}H_j) - \beta_2 \log(mesafe_{ij}) + e_{ij} \quad (2.3)$$

Model (2.3)'te, β_0, β_1 ve β_2 tahmin edilecek parametreleri ve e_{ij}, hata terimini temsil etmektedir. Hata terimi, ikili ticaret üzerinde etkili olan rassal faktörlerin etkilerini ölçmektedir. Model(2.2)'de, iki ülke arasındaki ticaret hacmi, ülkelerin milli gelirlerinin artan aralarındaki mesafenin ise azalan bir fonksiyonu olduğu görülmektedir.

Basit model (2.3)'te ticaret hacmi bağımlı değişken, ülkelere ait milli gelir ve ülkeler arasındaki mesafe bağımsız değişkenler olarak yer almaktadır. Ticaret hacmi, iki ülke arasında yapılan ticaret, bir ülkenin diğer bir ülkeye yaptığı ihracatı ve o ülkeden yaptığı ithalatının toplamını ifade etmektedir. Değişkenler yorumlanırken milli gelir ve mesafe değişkenlerinin ticaret hacmi üzerindeki etkisine ithalatçı ve ihracatçı ülkeler cephesinden bakmak gerekmektedir. İhracat yapan ülkenin gelirinde bir artış yaşanması bu ülkenin üretim seviyesinde bir yükselmeyi de beraberinde

getirmesi beklenmektedir. Ayrıca üretim hacmi genişleyen ülkenin aynı ürün için dünya pazarından alacakları payın artması beklenmektedir. İhracat hacminin genişlemesi bir ülkenin büyümesinde ve rekabet gücünde bir artış sağlamaktadır. İthalatçı ülke açısından bakıldığında ise ithalatçı ülkenin gelirinde yaşanan bir artışın ülkeyi daha fazla ithalat yapmaya sevk etmesi beklenmektedir. Bu durumda ticaret ortağı ülkenin ihracat hacminde bir genişleme yaşanması sağlanmaktadır. Diğer bir ifade ile iki ülke arasında gerçekleşen ticarette iki ülkenin de milli geliri ticaret yaptırıcı nitelik taşımaktadır. Bu sebeple model (2.3)'te yer alan milli gelir katsayısı β_1'in pozitif işaretli olması beklenmektedir. Mesafe değişkeni ise modele ticari maliyetlerin bir temsilcisi olarak eklenmektedir. Bundan dolayı mesafe değişkeni katsayısı olan β_2'nin negatif işaretli olması beklenmektedir.

Uzaklığın ülkeler arasındaki ikili ticareti olumsuz yönde etkileyen bir unsur olarak modele alınmasının birçok gerekçesi arasında şunlar sayılabilir (Karagöz ve Karagöz, 2009: 130):

i. Uzaklık, taşıma maliyetleri için yaklaşık bir göstergedir.
ii. Uzaklık, teslim süresi için yaklaşık bir göstergedir. Özellikle dayanıksız mallar için teslim süresinin uzaması önemli bir risk unsurudur.
iii. Uzaklık, uyumlaştırma maliyetleri için yaklaşık bir göstergedir. Çok sayıda girdiyi birleştiren üretim süreçlerinde, herhangi bir dar boğaza meydan vermemek için ithal girdilerin üretime girişinin uyumlaştırılması gerekmektedir. Uzaklık arttıkça uyumlaştırma maliyeti de artacaktır.
iv. Uzaklık, işlem maliyetleri için yaklaşık bir göstergedir. Uzaklığa bağlı olarak iletişim ve bürokratik işlemlerin artması beklenebilir.
v. Uzaklık, kültürel farklılık için yaklaşık bir göstergedir. Coğrafi uzaklıkla birlikte kültürel farklılığın da artması doğaldır. Kültürel farklılık ise çoğu zaman ticari ilişkileri kısıtlayıcı bir rol oynayabilmektedir.

2.1.3. Genişletilmiş Çekim Modeli

Genişletilmiş çekim modeli temel çekim modeli değişkenlerinin genişletilmiş formunu kullanmaktadır. Temel model için ilk teorik geliştirmeye yönelik çalışmalardan olan Linnemann (1966), Anderson (1979) ve Bergstrand (1985)'ın çalışmalarında i ve j ülkeleri arasındaki çift taraflı ticaret akışları şu şekilde ifade edilmektedir (Bebek, 2000: 48).

$$T_{ij} = \beta_0 \, GSMH_i^{\beta 1} \, GSMH_j^{\beta 2} \, N_i^{\beta 3} \, N_j^{\beta 4} \, D_{ij}^{\beta 5} \, A_{ij}^{\beta 6} \, U_{ij} \quad (2.4)$$

Model (2.4)'te yer alan T_{ij}, i ve j ülkesi arsındaki çift taraflı ticaret akışlarını, $GSMH_i$ ve $GSMH_j$, i ve j ülkelerinin gelirlerini, N_i ve N_j, i ve j ülkelerinin nüfuslarını, D_{ij}, i ve j ülkeleri arasındaki uzaklığı, A_{ij}, i ve j ülkeleri arasındaki çift taraflı ticareti teşvik eden ya da engelleyen tüm faktörleri ve U_{ij}, hata terimini ifade etmektedir.

Model (2.4)'ün her iki tarafının doğal logaritması alınarak model doğrusallaştırılır. Modelin doğrusal formu aşağıdaki gibidir;

$$\ln T_{ij} = \beta_0 + \beta_1 \ln GSMH_i + \beta_2 \ln GSMH_j + \beta_3 \ln N_i + \beta_4 \ln N_j + \beta_5 \ln D_{ij} + \sum \delta_h P_{ijh} + u_{ij} \quad (2.5)$$

ln, değişkenlerinde doğal logaritmasını göstermektedir. $P_{ijh,}$ tercihli ticaret kukla değişkenlerinin toplamıdır. Belli bir koşul sağlandığında 1 değerini (örneğin; bir ticaret bloğuna ait olmak), aksi halde sıfır değerini alır. Model (2.5), tercihli ticaret anlaşmalarının etkilerini değerlendiren ticari blok kukla değişkenlerinde olduğu gibi, aynı dili ve aynı sınırı paylaşan ticari partnerler için kukla değişkenler içermektedir. Bütün bu ticaret değişkenlerinin δ_h katsayılarının pozitif olması beklenir (Tatlıcı, 2009: 23). Ticaret akışı üzerinde etkisi ölçümleye çalışılan diğer değişken ise ithalatçı ve ihracatçı ülkelerin nüfuslarıdır. Ülke nüfus katsayıları β_3 ve β_4'ün işareti pozitif ya da negatif olabilir. Bu katsayıların işaretleri, ülkenin büyük bir ülke konumunda olduğunda, daha az ticaret yapıp yapmamasına (massetme etkisi) ya da büyük bir ülkenin küçük ülkeye oranla daha fazla ticaret yapıp yapmamasına (ölçek ekonomileri) göre değişir (Tatlıcı, 2009: 24). İki ülke arasındaki ticarette ülkelerin büyük bir nüfusa sahip olması geniş bir pazara ve işgücüne sahip olmak anlamına gelir. Ülke, iç piyasanın geniş bir talep potansiyeli oluşturması durumunda dış piyasada oluşabilecek geniş talebe cevap veremeyebilir. Bu durumda dış ticaret faaliyetleri kısıtlanabilir. Ancak iç piyasa talebinin fazla olması ölçek ekonomilerinden sağlanan avantaj sebebi ile ticareti teşvik edebilir. Modelde yer alan ülke milli gelirleri ve ülkeler arasındaki mesafe değişkenlerinin ticaret hacmine etkisi Model (2.3)'ün tanıtımında ifade edildiği gibidir.

Genişletilmiş çekim modeli için Di Mauro (2000)'nun geliştirdiği genel çekim modeli formülasyonu aşağıdaki gibidir;

$$\ln Y_{ij} = \beta_0 + \beta_1 SUMGSY\dot{I}H_{ij} + \beta_2 SIMS\dot{I}ZE_{ij} + \beta_3 RELENDOW_{ij} + \beta_4 DIST_{ij} + \sum \gamma_k D_{kij} + e_{ij} \quad (2.6)$$

Model (2.6)'da Y_{ij}, i ülkesinden j ülkesine yapılan ihracatın değerini ifade etmektedir. Diğer değişkenlerin elde edilişi aşağıda formüle edilerek gösterilmektedir:

$$SUMGSY\dot{I}H_{ij} = \ln(GSMH_i + GSMH_j) \quad (2.7)$$

$$SIMS\dot{I}ZE_{ij} = \ln\left[1 - \left(\frac{GSMHi}{GSMHi + GSMHj}\right)^2 - \left(\frac{GSMHj}{GSMHi + GSMHj}\right)^2\right] \quad (2.8)$$

$$RELENDOW_{ij} = = \left(ln\frac{GSMHi}{N\ddot{U}FUSi} - ln\frac{GSMHj}{N\ddot{U}FUSj}\right) \quad (2.9)$$

Model (2.7)'de gösterildiği gibi $SUMGSY\dot{I}H_{ij}$ değişkeni, ticaret yapan i ve j ülkelerinin ekonomik büyüklüklerinin toplanıp logaritmasının alınması ile elde edilmektedir. Ekonomilerin toplam büyüklüğünü gösteren $SUMGSY\dot{I}H_{ij}$ değişkeninin katsayı işaretinin pozitif olması beklenmektedir.

Model (2.8)'de $SIMS\dot{I}ZE_{ij}$ değişkeninin elde edilişi gösterilmektedir. Model (2.6)'da yer alan $SIMS\dot{I}ZE_{ij}$ değişkeni, ülke ekonomilerinin benzerliğinin büyüklüğünü gösterir. $-\infty$ (tam benzersizlik) ve -0.69 (tam benzerlik) arasında değer alır. Katsayı işaretinin pozitif ya da negatif olması beklenir. Benzer büyüklükteki ülkeler eğer endüstri içi ticaret yapıyorlarsa birbirleri ile daha çok ticaret yapmalılar. Eğer endüstriler arası ticarette bulunuyorlarsa katsayı negatif olmalıdır (Tatlıcı, 2009: 25).

Model (2.6)'da $RELENDOW_{ij}$ değişkeni göreceli faktör donanımını ölçmek için kullanılmıştır. Değişkenin nasıl elde edildiği ise model (2.9)'da gösterilmektedir. Kişi başına gelirler arasındaki farkla ölçülmektedir. $RELENDOW_{ij}$ değişkeninin katsayısının pozitif ya da negatif olması beklenmektedir. Burada, gelişmişlik düzeyi bakımından benzerlik gösteren ülkelerin benzer tercihlerde bulunacağını ifade eden Linder hipotezinin etkisi belirlenmeye çalışılmaktadır (Yamarik ve Ghosh, 2005: 85). Burada bu proxynin geçerli olup olmadığı önemlidir. Bu hususta Helpman (1987), bütün malların serbestçe ticaretinin yapıldığı ve sadece iki faktörün kullanıldığı (emek ve sermaye) zaman bu yöntemin doğru olduğunu ifade etmiştir.

Model (2.6)'da bağımsız değişken olarak yer alan $DIST_{ij}$, i ve j ülkelerinin arasındaki mesafeyi göstermektedir. Değişken logaritmik dönüşüm yapılarak modele

ilave edilmiştir. Mesafe değişkeni, ülke başkentleri arasındaki kuş uçuşu uzaklık ya da ülkelerin önemli ticaret merkezleri arasındaki uzaklık ile belirlenmektedir. Modelde yeyr alan diğer değişken ise D_{kij}, ticaret üzerinde etkisi olabilecek ortak dil, ortak sınır, ülkeler arasında yapılmış ticaret anlaşmaları gibi değişkenleri test etmeye yarayan kukla değişkendir. e_{ij} ise hata terimidir.

2.2.Literatür Taraması

Çekim modeli ile ilgili literatür incelendiğinde çok sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar kullanılan yöntem bakımından ve analiz edilen ülkeler bakımından iki grupta sınıflandırılabilir.

Yöntem olarak, yatay kesit verisi analizi ve panel veri analizi olmak üzere iki bölümde analiz yapıldığı görülmüştür. Ancak literatürde yatay kesit verileri ile analizin daha çok 1990'lardan önce kullanıldığı ancak sonraları nadirde olsa bu tür analizler yapıldığı söylenilebilir. 1990'lardan sonra panel veri analizi yaygın olarak kullanılmıştır.

Yöntem bakımından farklılık gösteren kesit veri analizi ile yapılan çalışmalara Aitken (1973), Thusrby ve Thursby (1987), Endoh (1999), Endoh (2000), Porojan (2000), Batra (2004), Karagöz (2008), Karagöz ve Karagöz (2009), Buzdağlı ve Kızıltan (2011); panel veri analizi ile yapılan çalışmalara ise Baltagi, Egger ve Pfaffermayr (2003), Rojid (2006), Nitsch (2007), Bilici (2009), Meyveci (2009), Saray ve Karagöz (2010), Alkan (2011), Altay (2011), Efendioğlu (2011), Genç, Artan ve Berber (2011), Karagöz (2011), Srinivasan ve Canonero (1993), Tatlıcı ve Kızıltan (2011), Yaşar (2011), Aktürk ve Tüylüoğlu (2012), Ata (2012), Aysun, Yılgör ve Öksüzler (2012), Baytar (2012), Kalaycı ve Adtan (2012), Turhan (2012), Akgül (2013), Sorhun (2013), Arıca (2014), Dinçer (2014), Saygılı ve Manavgat (2014) örnek olarak gösterilebilir.

Ülke gruplarına göre farklılık gösteren çalışmalarda ya bir ülke sabit tutulup diğer ülke ile yaptığı ikili ticareti ya da iki ülke grubu arasındaki ticareti incelemeyi amaçlanmıştır. Ayrıca bir ülkenin ülke grupları ile arasındaki ikili ticaretini incelemeyi amaçlayan çalışmalarda mevcuttur.

Aitken (1973), 1951-1967 dönemi için yatay kesit veri analizini yapmıştır. Çalışmanın temel amacı Avrupa'nın ticaret ilişkilerini şekillendiren başlıca güçleri

belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda genişletilmiş çekim modeli ile sadece ekonometrik araç kullanarak Avrupa Ekonomi Topluluğu'nun (EEC) ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği'nin (EFTA) ticaret akımına etkisi tahmin edilmeye çalışılmıştır. Analizler sonucunda EEC üyesi ülkelere, bu üyelikleri ticari faaliyetleri üzerinde pozitif bir etki sağlarken EFTA üyelerine daha az pozitif etki sağladığı görülmüştür. Üye olmayan ülkelerle tarife düşürücü bir politikaya sahip olmayan EFTA'nın, ticari faaliyet üzerinde, kendi üyeleri arasında pozitif bir etki yaparken EEC'nin üyeleriyle olan ticari ilişkilerinde daha az ve ticaret üzerinde negatif etki göstermektedir. Çalışmanın bir diğer sonucu da GSMH'nın ticaret akımı üzerinde pozitif mesafe ve nüfusun ise negatif etki ettiğidir.

Thursby ve Thursby (1987), 1974-1982 dönemi için yatay kesit verisi ile 17 ülke için çekim modeli analizi yapmışlardır. Bu ülkeler arasındaki ikili ticaret akımını incelemek için döviz kuru değişkenliği etkisi ve Linder hipotezi kullanılmıştır. Tahmin edilen model arz ve talep modeli temel varsayımlarından türetilmiştir. Çalışma sonunda Linder hipotezi ve döviz kuru esnekliğinin ikili ticarete güçlü etki ettiği görülmüştür.

Srinivasan ve Canonero (1993), 1968-1991 dönemi için çekim modeli kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. Analize 10 mal türü için yapılan ikili ticaret konu edilmiştir. Güney Asya'nın 21 ticari ortağı (13 ülke ve 8 ülke gurubu) ile ilişkisinde tercihli ticaret anlaşmalarının ve potansiyel ticaret bloklarının etkisini ölçmek amaçlanmıştır.

Endoh (1999), 1960-1994 döneminde AET, Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA) ve Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (CMEA) bölgesel oluşumunda ticareti özendirici ve caydırıcı etkileri belirlemek ve Japonya'nın bu oluşumlardan nasıl etkilendiğini tespit etmek amacıyla yatay kesit veri analizi ve çekim modeli kullanmıştır. Modele temel değişkenlerin yanında AET, LAFTA ve CMEA'nın etkileri ile ortak sınır ve ortak dil kuklaları ilave edilmiştir. Analizden elde edilen bulgular, GSYİH'ları ile ortak dil ve ortak sınıra sahip olmaları ikili ticaret üzerinde pozitif etki yaparken nüfus ve uzaklık değişkenlerinin negatif etki yaptığını göstermiştir.

Endoh (2000), 1960-1995 dönemi içinde her 5 yıllık periyotlarla yatay kesit verisi analizi yapmıştır. 80 ülke için bazı bölgesel kukla değişkenler kullanılarak

ticaret akışı tahmin edilmeye çalışılmıştır. Analizden elde edilen bulgular şunlardır: ilk olarak, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), üyeliğinin kendi üyeleri arasında ticaret teşvik edici bir yanının bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İkinci olarak, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EAEC), üyeleri arasındaki ticaret hacmi 1960'larla karşılaştırıldığında daha yüksek seviyelerde olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü olarak, EAEC ülkeleri ve Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) ülkeleri arasındaki ticaret ikinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca artmakta olduğu görülmüştür. Son olarak, APEC ülkeleri ile bazı Asya ülkeleri arasında yakın ticari ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir.

Porojan (2000), 15 AB ülkesinin ve 7 OECD ülkesi için yapılan çalışma 1995 yılı için kesit veri analizi yapılarak oluşturulmuştur. Çalışmada çekim modeli ile ihracat ve ithalat için ayrı ayrı kurulan modeller yardımıyla AB ve bazı potansiyel üyeleri arasındaki ikili ticaret akışını incelemek amaçlanmıştır.

Baltagi, Egger ve Pfaffermayr (2003), 1986-1997 dönemine ait veriler kullanılarak Amerika Birleşik Devletleri, AB-15 ve Japonya üçlüsünün en çok ticaret yaptıkları 57 ülke ile aralarındaki ticaret akışı panel çekim modeli ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Linder'in ticaret teorisini destekler niteliktedir.

Batra (2004), çalışmada 2000 yılı için genişletilmiş çekim modeli ile yatay kesit analizi yapılmıştır. Çalışmada gelir, mesafe, coğrafi ve tarihi etkilerin Hindista'ın toplam mal ticareti üzerindeki etkisi ve ülkenin ticaret potansiyeli araştırılmaktadır.

Rojid (2006), 1980-2001 dönemine ait veriler kullanılarak panel veri ile 147 ülke için çekim modeli analizi yapmıştır. Çalışmada Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) bölgeselleşme oluşumunun ticaret potansiyelini ve bunun ticaret yaptırıcı ve saptırıcı etkilerini saptamak istenmiştir. Analiz sonucunda, ihracatçı ve ithalatçı ülkelerin GSYİH'ları ile bu ülkelerin ortak dil kullanması ve ortak sınıra sahip olması durumunun ticaret akımlarını pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Fakat ticaret akımı üzerinde ihracatçı ülke GSYİH'sı ithalatçı ülke GSYİH'sından daha fazla bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan, ülkelerin nüfusları, aralarındaki mesafe ile reel döviz kuru ticaret akımları üzerinde negatif etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Nitsch (2007), panel veri analizi ile 1948-1999 dönemi için çekim modeli yardımıyla G7/G8 ülkelerinin ikili ticareti arttırıp arttırmadığını tespit etmeye çalışmıştır. 175 ülke için yapılan analiz sonucunda G7/G8 ülkelerinin, ülkeler arasındaki ikili ticareti pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, ticaret akımları üzerinde GSYİH, kişi başına düşen GSYİH değişkenleri ile ortak dil ve ortak sınır kukla değişkenlerinin ticareti olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Fakat ülkeler arasındaki mesafe, ülkelerin yüz ölçümleri ve denize kıyısı olmayan ülkelerin uluslararası ticaret üzerinde olumsuz yönde bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir..

Bilici (2009), 1982-2008 dönemi için panel çekim modeli kullanarak Türkiye'nin dış ticaret akımının belirleyicilerini ve Gümrük Birliği üyeliği sonrası dış ticaret akımında bir kırılma olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Türkiye'nin dış ticaret akımlarının belirleyenleri ve bu belirleyenler içinde AB'nin önemi analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, AB ülkelerinin Türkiye'nin dış ticaretinde her zaman önemli yer tuttuğu, Gümrük Birliği üyeliği sonrası öneminin artmadığını ve ticaret akınlarında ciddi bir kırılmaya yol açmadığını görülmüştür.

Karagöz ve Karagöz (2009), yatay kesit verisi ile genişletilmiş çekim modeli kullanılarak Türkiye'nin küresel ticareti üzerinde hangi faktörlerin etkili olduğunu ve elde edilen katsayı tahminlerinden hareketle hangi ülkelerle ticaretin potansiyel genişleme vaat ettiği araştırılmıştır. Tahmin sonuçlarında Türkiye'nin dış ticaret ortaklarının ülkenin ekonomik büyüklüğünden olumlu, nüfus büyüklüğü ve aradaki uzaklıktan olumsuz yönde etkilendiğine yönelik bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada, ortak ülkenin Türkiye ile tarihsel ya da/ve kültürel yakınlık içinde olması ve İslam ülkesi olması ilişkiyi arttırıcı etki yaptığı ve komşuluğun ticaret üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu yönünde sonuçlara da ulaşılmıştır.

Meyveci (2009), çekim modeli kullanılarak karşılıklı ticarette çevresel etkinliğin rolünü 1971-2003 dönemi panel veri analizi ile incelemiştir. Çevresel etkinliği "parametrik olmayan parçalı doğrusal" teknolojisindeki teknik etkinliğin hiperbolik ölçümü olarak hesaplamıştır. Bu yöntemle kaynak kullanımı ve kirliliği minimize eden aynı zamanda üretimi maksimize eden üretim planı varsayımı altında ikili ihracat ve çevresel şartlar arasındaki söz konusu ilişkiyi ölçebilmeye yarayan çevresel etkinlik endeksi bulunmuştur. Çalışmada elde edilen bulgulardan, bir ülkenin ihracatı ile çevresel etkinlik endeksi arasında belirgin bir ilişki görülmesede

diğer ülkenin çevresel etkinlik endeksinde güçlü bir pozitif etkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alkan (2011), 1980-2008 dönemi için panel veri seti kullanarak çekim modeli aracılığıyla Türkiye ile AB-15 arasında ticaret ve yakınsama ilişkisini incelemiştir. Analiz sonucunda, ticaretin yakınsamaya yol açtığına dair güçlü kanıtlara ulaşılmışken yakınsamanın ticarete yol açtığına dair zayıf bulgulara ulaşılmıştır.

Altay (2011), demokrasilerin ticari ilişkiler arasındaki çekim etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Türkiye özelinde olan çalışma, 145 ülkeye ait veriler kapsamında panel çekim modeline göre hazırlanan çalışmanın veri seti 1996-2008 yıllarını içermektedir. Araştırma bulguları, ihracat açısından Türkiye en yüksek çekim etkisini demokratikleşme seviyesi en yüksek olan ülkelerle yaşarken demokratikleşme seviyesi düştükçe çekim etkisinin azaldığını göstermektedir. Çalışma, Türkiye'deki demokratikleşme sürecinin, demokratik ve gelişmiş ülkelerle olan ihracat hacminin diğer ülkelere oranla çok daha fazla artmasına neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. İthalat açısından ise demokratik ülkelerin tek taraflı çekim etkisi dışında anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır.

Buzdağlı ve Kızıltan (2011), 2009 yılına ait yatay kesit verileri ve 500 ve üzeri TC vatandaşına sahip, toplamda 62 ülke ve bu ülkelerle yapılan tüketim malı ihracatı verileri kullanılmıştır. Türkiye'den diğer ülkelere giden sürekli göçmen sayısının, Türkiye'nin söz konusu ülkelere yaptığı ihracatı etkileyip etkilemediği, etkiliyorsa bu etkinin yönünü belirtmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın elde edilen bulgular, Türkiye'den diğer ülkelere giden göçmen sayısındaki artışın, tercih etkisi kanalıyla, söz konusu ülkelere yapılan tüketim malı ihracatını arttırdığı göstermiştir.

Karagöz (2011), 2000-2005 dönemine ait panel veri setine dayalı genişletilmiş çekim modeli ile Türkiye'den diğer ülkelere giden göçmen miktarlarının bu ülkelerle Türkiye arasındaki ticaret hacmini etkileyip etkilemediği, bir etkileşim varsa bunun yönünü çekim modeli yardımıyla belirlemeyi amaçlamıştır. Ampirik bulgular sonucunda Türkiye örneğinde göç ile ticaret arasında pozitif ve güçlü bir ilişkinin varlığına ulaşılmıştır.

Efendioğlu (2011), 1990-2008 dönemi için dengeli panel veri analizi kullanarak Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Avrupa Birliği ile karşılıklı ticaret akışının üzerindeki etkilerini genişletilmiş çekim modeli ile analiz etmiştir. Analiz

sonucunda Gümrük Birliği'ne katılmanın Türkiye ve AB arasında özel bir ticari ilişki oluşturma hususunda bir katkısı olmadığı ancak Türkiye ile AB arasındaki ticaretin coğrafi yakınlık ve satın alma gücü ile ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca Türkiye'nin coğrafi olarak yakın olduğu ülkelerle ticari ilişkilerini geliştirerek dış ticaret gelirini arttıracağı sonucuna ulaşılmıştır.

Genç, Artan ve Berber (2011), çekim modeli yardımıyla Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesindeki ticaret akımlarının belirleyicileri kabul edilen GSYİH ve ülkeler arasındaki mesafe, ortak dil, ortak sınır ve nüfus değişkenleri analiz edilmiştir. 1997-2007 dönemi panel veri analizi kullanılmıştır. Anazliz sonucunda ihracatçı ve ithalatçı ülkelerin GSYİH'ları ve nüfuslarının bölgedeki ticaret akımları üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğu ve bu etkinin pozitif yönlü görülmüştür. Ayrıca ortak dilin ve ortak sınırın da ticaret akımları üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu fakat ülkelerin başkentleri arasındaki mesafenin uluslararası ticaret akımı üzerinde negatif bir etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tatlıcı ve Kızıltan (2011), 1994-2007 dönemi için panel veri analizi ile Türkiye'nin ihracatı üzerine çekim modeli uygulanmıştır. Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı 46 ülke ele alınmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulardan, Türkiye'nin ihracatında, mesafenin Türkiye'nin milli gelirinin ve Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkelerin milli gelirlerinin etkili olduğu ancak Türkiye'nin ve ihracat ortaklarının nüfusları, gümrük birliği anlaşmaları ve ortak sınıra sahip olmalarının, Türkiye'nin ihracatı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Yaşar (2011), 1999-2009 dönemi verileri ile panel çekim modeli kullanılarak, Türkiye'nin 20 AB üyesi ülkeye ihracatının uzaklık ve Gümrük Birliğine üyelik durumundan nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Elde edilen bulgular Gümrük Birliği üyeliğinin Türkiye'nin AB'ye olan ihracat ilişkisinde oldukça önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Uzaklık değişkeninin ise bu ihracat üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu ancak bu etkinin Gümrük Birliği'ne üyeliğin etkisinden az olduğu görülmüştür.

Aktürk ve Tüylüoğlu (2012), yatırım promosyon ajansların, (YPA), doğrudan yabancı yatırım (DYY) akımları üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu araştırmayı amaçlamışlardır. Tahmin edilen model DYY çeken 4 gelişmekte olan ülke ile DYY yatırımı yapan 18 gelişmiş ülke arasındaki veriler ile oluşturulmuştur. 2000-2009

dönemi dengesiz panel veri seti analizi ile test edilmiştir. Model sonucunda GSYİH değişkeni çekim modeli felsefesi ile paralel özellik göstermektedir. Öte yandan iki taraftaki ülkelerin nüfusu ve yatırım yapan kaynak ülkelerin GSYİH değişkenleri ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ülkelere yapılan doğrudan yabancı yatırımların hacminin yatırım çeken ülkenin GSYİH büyüklüğüne bağlı iken, yatırıma kaynaklık yapan ülkenin GSYİH büyüklüğüne bağlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ata (2012), 1980-2009 dönemi için panel çekim modeli yardımıyla Türkiye'nin ihracat potansiyelini araştırmayı amaçlamıştır. Analize 68 ülke dahil edilmiştir. Türkiye'nin örneklem içindeki 67 ülkeden 48'i (birçok komşu ülke ve bazı gelişmekte olan ülkeler) ile potansiyelinin altında ticaret yaptığı 19'u (gelişmiş ve Avrupa ülkeleri) ile ise potansiyelinin üstünde ticaret yaptığı görülmektedir. Çalışmadan varılan sonuçlardan biri Türkiye'nin mevcut ihracat potansiyelinin altında ihracat yaptığıdır. Çalışmanın bir diğer sonucu da iki ülke arasındaki ticaretin GSYİH ile doğru aralarındaki mesafe ve nüfus büyüklüğü ile ters orantılı bir ilişki içinde olduğudur. Ayrıca ortak ülkenin geçmişte Türkiye ile birlikte aynı devletin parçası olmasının ticareti olumlu etkilediği ancak dünya genelinde komşuluk ticaret arttırıcı bir etki yaparken Türkiye'nin ticareti için tam tersi bir etki yaptığı görülmüştür.

Aysun, Öksüzler ve Yılgör (2012), panel çekim modeli yardımıyla Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) arasında kurulan 1996 tarihli Gümrük Birliği'nin AB-15 ile 1980-2009 döneminde yaptığı dış ticaret etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin ithalatında önemli bir etki yaptığı ancak ihracatında önemsiz olduğu görülmüştür. Bunun yanında hem Türkiye'nin hem ortak ülkelerin milli gelirinin ihracat ve ithalata etkisinde Gümrük Birliğinden dolayı yapısal bir değişiklik olup olmadığı araştırılmış ve ihracat modelinde her iki etkinin yapısal olarak etkilendiği ancak ithalat modelinde bu etkinin sadece ortak ülke gelirinde ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır.

Baytar (2012), Türkiye ve BRIC ülkeleri arasındaki ticaret akımının belirleyicileri 2001-2010 dönemine ilişkin olarak panel çekim modeli kullanarak analiz etmektedir. Bu belirleyicilerin Türkiye'nin BRIC ülkeleriyle olan ticaretini ne yönde etkilediklerini araştırmak için Ticaret Bağlılık Endeksi, İthalat Nüfus Endeksi

ve İhracat Eğilim Endeksi dâhil edilmiştir. Analiz sonucunda Türkiye'nin BRIC ülkeleriyle olan dış ticaretinde ülkelerin GSYİH'leri, nüfusları ve ülkelerin aralarındaki mesafenin anlamsız olduğu ve ithalat, ihracat değişkenlerinin ticaret hacmini anlamlı bir şekilde arttırıcı etkide bulunduğu görülmüştür. Ayrıca Ticaret Bağımlılık Endeksi'nin ticaret hacmini pozitif yönde etkilediği; İthalat Nüfuz Endeksi'nin ve İhracat Eğilim Endeksi'nin ticaret hacmini negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kalaycı ve Adtan (2012), genişletilmiş çekim modeli ile 1997-2006 dönemi için panel veri analizi ile Türkiye'nin de içinde bulunduğu 30 OECD ülkesi ve 16 MENA ülkesi için demokrasi ve dış ticaret ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda demokrasinin ülkeler arasındaki ticareti etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Turhan (2012), 1996-2010 dönemi verileri ile panel çekim modeli analizi ile Türkiye'nin 72 ülke ile ticari ilişkisi incelenmiştir. Temel amaç Türkiye'nin diğer ülkeler ile ticari ilişkilerini ve genel olarak dış ticaret hacmini etkileyen faktörleri belirlemek ve bu faktörlerin etkisini ölçmektir. Analiz sonucunda ülkelerin Türkiye ile gerçekleştirdikleri dış ticareti artırması yönünden, ülkelerin ekonomik büyüklüğü ile AB ve İİT gibi uluslararası ekonomik yapılanmalara üyeliğin olumlu etkisi olduğunu, coğrafi mesafe, vize muafiyeti ve ortak sınırın ise etkisiz olduğu görülmüştür.

Akgül (2013), 2000-2010 dönemine ait veri seti ile panel çekim modeli kullanılarak İslam İşbirliği Teşkilatı genelinde ülkeler arasındaki ticaret akımlarını etkileyen çeşitli ekonomik, coğrafi, kültürel ve kurumsal faktörler ele alınmıştır. Türkiye'nin İslam İşbirliği Teşkilatı'na üye ülkelerle olan ikili ticarette çeşitli ekonomik, coğrafi, kültürel ve kurumsal faktörlerin etkileri de çekim modeli yardımıyla incelenmiştir. 2010 verilerine göre Türkiye'nin İslam İşbirliği Teşkilatı'na üye 55 ülke ile gerçekleşen ticareti ile panel veri yöntemine göre tahmin edilen ticareti arasındaki farkı ifade eden ticaret potansiyeli incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Türkiye'nin ticaret potansiyelinin altında ve üstünde yer alan ülkeler belirlenmiştir. Model çerçevesinde ortaya çıkan Türkiye'nin ticaret potansiyeli de göz önünde bulundurularak İslam İşbirliği Teşkilatı genelinde ve Türkiye özelinde ticaretin geliştirilmesine yönelik bazı politika önerilerinde bulunulmuştur.

Sorhun (2013), 1992-2012 dönemini kapsayan panel veri analizi kullanmıştır. Türkiye'nin yoğun olarak dış ticaret yaptığı yedi coğrafi bölge ile potansiyel dış ticaretini belirlemek ve bu potansiyelin ne kadarını kullanabildiğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular çekim denklemi yardımıyla dış ticaret hacmindeki bir değişimin temel olarak ülkelerin mili gelirine ve ülkeler arasındaki mesafeye bağlı olduğunu göstermiştir. Bunun yanında sınır komşuluğunun Türkiye'nin ticaretine etkisinin pozitif olduğu gözlemlenmiştir. Ancak ticari ortaklarıyla yaptığı ticaretin ülke potansiyelinin altında kaldığı tespit edilmiştir.

Arıca (2014), 1990-2012 dönemine için panel çekim modeli yöntemiyle Türkiye'nin dış ticaret profilini ortaya koymayı ve seçilen 162 dünya ülkesi ve çeşitli ülkelerce oluşturulmuş ekonomik entegrasyonlarla gerçekleştirdiği dış ticaretinin belirleyenlerini modellemeyi amaçlamıştır. Çalışmada elde edilen bulgular, Türkiye'nin ticari ortakları ile aralarındaki uzaklığın, ticari ortakların ekonomik büyüklüğünün ve kurumsal kaliteye verdiği önem derecesinin Türkiye'nin dış ticareti üzerinde ciddi bir etkiye sahip olduğu yönündedir. Ayrıca ekonomik entegrasyonlara dahil olan ülkelerin dahil olmayan ülkelere göre Türkiye'nin dış ticareti üzerinde daha etkili oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Dinçer (2014), Türkiye'nin BRICS ülkelerinden yaptığı artan ithalatını inlemiştir. Bu doğrultuda 2002-2012 dönemi için panel veri analizi ile genişletilmiş çekim modeli oluşturulmuştur. Analiz sonucunda temel çekim modeli değişkenlerinin çekim modeli felsefesi ile tutarlı olduğu ve Araştırma Geliştirme (AR-GE) harcamalarının Türkiye'nin BRICS ülkelerinden yaptığı ithalatını olumsuz etkilediği görülmüştür.

Saygılı ve Manavgat (2014), ithalat ve ihracat boyutlarını ayrı ayrı ele alarak 1995-2012 dönemi için panel çekim modeli analizi ile Türkiye'nin önemli 30 ticari ortağı ülkeyle, karşılıklı ticaretinde Linder hipotezinin geçerliliği sınanmıştır. Bu analizler sonucunda Linder etkisini ölçen değişkenin Türkiye'nin ithalat yoğunluğu üzerinde belirgin bir etkisinin olduğu ancak ihracat yönüyle hipotezin desteklenmediği görülmüştür.

İki ülke arasındaki ticaret akımının belirleyicilerinin tanımlanması ya da ticaretin yönünün belirlenmesi ile ilgili olarak literatürde pek çok çekim modeli

uygulaması yer almaktadır. Bu çalışma diğer çalışmalardan farklı olarak seçilmiş[6] 15 YPE'nin diğer 14 YPE ülkesi ile yaptığı ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'leri, nüfusları ve ülke başkentleri arasındaki mesafenin anlamlılığı test edilmiştir. Analiz sonucunda, kullanılan çekim modelinin hangi ülkeler için geçerli hangileri için geçersiz olduğu tespit edilmiştir.

[6] Veri seti en uygun olan ülkeler alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSELEN EKONOMİLERİN KENDİ ARALARINDAKİ TİCARET HACMİNİN ÇEKİM MODELİ YARDIMIYLA EKONOMETRİK ANALİZİ

Çalışmanın ilk aşamasında yükselen piyasa ekonomileri ile ilgili bilgi verilmiştir. Daha sonraki aşamada ise çekim modeli tanıtılarak ekonomide uygulanış amacı ve yöntemi üzerinde durulmuş ve çekim modeli kullanılarak yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu bölümde yükselen ekonomiler olarak adlandırılan, veri ulaşılabilirliği ve uygulanabilirliği açısından uygun bulunan 15 ülke ele alınmış olup bu ülkelerin kendi aralarında yaptıkları ikili ticaretin ihracat kalemi modelde bağımlı değişken olarak incelenecektir. Bu amaçla 1990-2013 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak panel veri analizi yardımıyla çekim modelinin hangi yükselen piyasa ekonomilerinin ihracatını açıklamaya uygun olup olmadığı araştırılacaktır.

3.1. Panel Veri Analizinin Teorik Çerçevesi

Ekonometri'de kullanılan analiz yöntemleri zaman serisi analizi, yatay-kesit analizi ve panel veri analizidir. Zaman serileri analizi tahmin edilmek istenen modelde kullanılacak olan değişkenlerin belli bir zaman aralığı içerisinde olmasını gerektirir. Yatay kesit analizi ise tahmin edilmek istenen modelde kullanılacak olan değişkenlerin tek bir zaman noktasında incelenmesini gerektirir.

Diğer bir analiz yöntemi olan panel veri analizi yatay-kesit ve zaman serisi verilerinin birleştirilerek işlenmesine imkan sunar. Panel veri analizine ilk olarak; Hildreth (1950), Kuh (1959), Grunfeld ve Griliches (1960), Zellner (1962), Balestra ve Nerlove (1966), Swamy (1970) tarafından yapılan çalışmalarda değinilmiştir. Ancak gerçek anlamda uygulamalı çalışmalar, daha çok 1990'lı yıllardan itibaren başlamıştır (Tatoğlu, 2012: 3). Güloğlu ve İspir (2008), çalışmada panel veri analizinin ilk uygulamasının Abuaf ve Jorion (1990) tarafından satın alma gücü paritesi ön savını sınamak için yapıldığı ifade edilmiştir.

Panel veri analizi diğer iki analiz yöntemini tek elde toplaması sebebi ile literatürde diğer iki analiz yöntemine kıyasla bazı avantajlara sahiptir. Baltagi

(2005), neden panel veri analizi kullanılması gerektiği konusundaki gerekçelerini aşağıdaki gibi sıralamıştır.

i. Panel veri setine dahil edilen kesitler (bireyler, ülkeler, firmalar gibi) heterojen yapıda oldukları bilgisini kendi içlerinde barındırmaktadır.. Panel veri kullanılarak bu heterojenlik özelliği dikkate alınmaktadır.
ii. Panel veri analizi, zaman serileri analizi ve yatay-kesit analizi tekniğini birleştirerek analiz yapma olanağı sunmasından dolayı daha fazla bilgi verme ve analize daha fazla değişken ilave edebilme imkanı sunmaktadır. Aynı zamanda çoklu bağlantı sorunu ile karşılaşma ihtimalini düşürmektedir. Buna ilaveten gözlem sayısı fazlalığı nedeniyle yüksek serbestlik derecesini mümkün kılmakta ve daha etkili analiz yapılmasını sağlamaktadır.
iii. Panel veri analizi değişim dinamiklerini daha iyi ifade etmektedir.
iv. Panel veri analizinde, yatay-kesit ve zaman serileri analizinde basitçe gözlenemeyen etkileri tespit edebilmekte ve ölçebilmektedir.
v. Panel veri daha karmaşık modelleri analiz etmeye imkan tanımaktadır.
vi. Panel veri analizde oluşması mümkün olan sapmaları minimize etmektedir.

Panel verinin kullanılmasının sağlaması beklenen avantajlar sıralanmıştır. Fakat bu avantajların yanında bazı dezavantajlarda bulunmaktadır. Zaman serileri ve yatay-kesit verilerinin birleştirilerek kullanılmasından dolayı bazı sorunlar oluşmaktadır. Bu sorunların içinde en önemlisi birimlere ve zamana göre farklılıkların modele nasıl ilave edilmesi gerektiğidir (Sayyan, 2000: 6). Bunun yanında hata payında sapmalar oluşabilmekte ve veri toplama sürecinde sıkıntılar yaşanabilmektedir.

Zaman boyutuna sahip yatay kesit veriler bir başka ifade ile panel veriler kullanılarak oluşturulan panel veri modelleri yardımıyla ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine "panel veri analizi" ismi verilmektedir. Bu analizde genelde, yatay kesit birim sayısının (N) dönem sayısından (T) fazla (N>T) olduğu durumla karşılaşılmaktadır" (Tatoğlu, 2012: 4). Genel panel veri modeli;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{kit} X_k + U_{it} \qquad (3.1)$$

i= 1,2,…,N ; t= 1,2,…,T ; k=1,2,…,k

şeklinde yazılabilir. Model (3.1)'de Y, bağımlı değişkeni göstermektedir. X_k, bağımsız değişkenleri göstermekte ve α sabit parametreyi temsil etmektedir. β, eğim katsayılarını ve u terimi de hata payını ifade etmektedir. i alt işareti birimleri (ülke, firma gibi), t alt birimi ise zamanı (gün, ay, yıl gibi) göstermektedir. Değişkenlerin i ve t alt işareti taşımaları onların panel veri setine sahip olduğu anlamına gelmektedir. Modelde yer alan eğim katsayıları ve sabit parametre zamana ve birimlere göre değer almaktadır.

Panel veri ekonometrisinde yatay kesit veriler ve zaman serisi verilerinin panel veri sistemine çevrildikten sonraki aşaması kesit ve dönem etkilerinin sabit etkiler veya tesadüfi etkiler modeli tarafından açıklanıp açıklanmadığının tespit edilmesidir. Sabit etkiler modeli her bir yatay kesit birimi için farklı bir sabit değer oluşturmaktadır. Sabit etkiler modelinde " β " ile gösterilen eğim katsayılarının değişmediği ancak sabit katsayılarının sadece kesit verileri arasında veya zaman verileri arasında veya her iki veri için de değişme gösterdiği varsayılmaktadır. Farklılaşma yalnızca zamana bağlı olarak oluşuyorsa bu tür modeller tek yönlü zaman bağlı sabit etkiler modeli olarak adlandırılır. Eğer panel verilerde hem zamana hem de kesite göre bir farklılaşma söz konusuysa bu modellere çift yönlü sabit etkiler modeli denmektedir. Bununla birlikte panel çalışmalarında genel olarak kesit etkisi daha çok araştırıldığından panel veri modelleri genellikle tek yönlü olarak ele alınmaktadır (Güvenek ve Alptekin, 2010: 181).

3.1.1. Sabit Etkiler Modeli

Eğim katsayılarının zaman ve kesit birimleri için aynı olduğu fakat sabit katsayının ise yatay kesit birimleri arasında değiştiği panel veri modeline Sabit Etkiler Modeli denilmektedir. Modelde yatay kesit birimlerinin hareketlerindeki farklılıklar, sabit terimdeki değişmelerle ölçülmektedir. Sabit etkiler modeli tek yönlü ve iki yönlü sabit etkiler modeli olmak üzere iki türlüdür. Tek yönlü sabit etkiler modelinde parametrelerde meydana gelen değişmelerin kaynağı olarak kesit verilerde oluşan değişmeler gösterilmektedir. Buradan hareketle tek yönlü sabit etkiler modelinde zaman serilerinin değişimde etkisi yoktur denilebilir. İki yönlü sabit etkiler modelinde ise hem kesit verilerindeki hem de zaman serilerindeki değişimler dikkate alınmaktadır (Arıca, 2014: 183).

Model (3.2) literatürde sabit etkili modeli temsil etmektedir. Modelde sabit terim birimlere karşı değişebilmekte fakat her bir birim için oluşan sabit zamana karşı değişmemektedir. Diğer bir ifade ile modelde sabit terim üzerinde zaman etkisi geçersiz kabul edilmektedir. Bu sebepten dolayı sabit terimi temsil eden " β_{1i} " ifadesinde zaman ifadesi olan t yer almamaktadır. Aynı zamanda sabit etkili modelde tahmincilerin eğim katsayılarının birimlere veya zamana karşı değişmediğinin farkında olunmalıdır (Gujarati, 2003: 642). Tek yönlü sabit etkiler modelinin gösterimi;

$$Y_{it} = \beta_{1i} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + u_{it} \qquad i=1\ldots N \qquad t= 1\ldots.T \qquad (3.2)$$

şeklindedir.

Modelin genel formülasyonu, birimler arasındaki farklılıkların sabit terimdeki farklılıklarda yakalanabildiğini varsaymaktadır (Yücel, 2006: 89). Tek yönlü sabit etkiler modelinde sabit sayı birimden birime değişirken eğim katsayılarında bir değişiklik görülmemektedir. Bu sebeple birim sayısı kadar sabit terim oluşmaktadır. Sabit terimdeki bu farklılıklar modele eklenen kukla değişkenler yardımıyla ölçülmektedir.

Tatoğlu (2012), iki yönlü sabit etkiler modellerini hem zaman serileri etkisinin hem de yatay kesit etkisinin görüldüğü modeller olarak ifade etmektedir. Modelin formülasyonu aşağıda gösterildiği gibidir:

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + \gamma_i + \lambda_t + u_{it} \qquad (3.3)$$

Model (3.3)'te sabit etkiler varsayımıyla kurulmuş iki yönlü sabit etliler modeli yer almaktadır. Modelde γ_i ve λ_t tahmin edilmesi gereken sabit parametreler olarak yer almaktadır. Bu tür modellerin tahmini için Kukla Değişkenli En küçük Kareler Tahmin Yöntemi kullanılır.

3.1.2. Tesadüfi Etkiler Modeli

Sabit etkiler modeli, birim etkilerin (γ_i) dolayısıyla birimler arası farklılıkların sabit olduğu ve sabit terimdeki farklılıklarla ifade edilebildiği durumlarda kullanılmaktadır. Fakat bazen örnekteki birimler tesadüfi olarak seçilmektedir ve bu durumda, birimler arası farklılıklar da tesadüfi olmaktadır. Bu birim farklılıklarına, " tesadüfi farklılıklar" denilmektedir. Böylece, tesadüfi etkilerin örnekleme sürecinin bir sonucu olduğu söylenebilmektedir (Tatoğlu, 2012: 103).

Rastsal etkiler modelinde zaman ya da birimlere bağlı olarak oluşan değişiklikler serbestlik derecesinde oluşabilecek kayıpları önlemek amacıyla hata terimin öğesi olarak modele ilave edilmektedir. Rastsal etkiler modelini oluşturmadan önce yatay kesit birimlerini oluşturan örneklemin rastsal bir seçimle belirlenmiş olması gereklidir. Dolayısıyla rastsal etki modeli yatay kesit birimlerinin büyük bir ana kütleden rastsal olarak çekildiğinin varsayılması durumunda geçerlidir (Arıca, 2014: 186).

Tesadüfi etkili modellerde yer alan hata terimi γ_i değerini içermektedir. Tatoğlu (2012)'de temsili tesadüfi etkili modeli aşağıdaki gibi ifade edilmektedir;

$$Y_{it} = \alpha + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \ldots + (\gamma_i + u_{it}) \quad (3.4)$$

Model (3.4)'te u_{it} artık hataları gösterirken, γ_i birim katsayı yani, birim farklılıklarını ve zamana göre birimler arsındaki değişmeyi göstermektedir. Yani, γ_i, i. Yatay-kesit biriminin sabitini temsil etmektedir. Tesadüfi etkiler modelinde birim etki sabit olmadığından sabit parametre içerisinde değil, tesadüfi olduğundan hata payı içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla burada hata terimi;

$$V_{it} = \gamma_i + u_{it} \quad (3.5)$$

şeklinde ifade edilebilmektedir. Model (3.5), model (3.4)'te yerine konulursa;

$$Y_{it} = \alpha + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \ldots + V_{it} \quad (3.6)$$

elde edilir. Buradan da genel Tesadüfi etki modelinin tam gösterimi elde edilir.

Tesadüfi etkiler modelini tahmin etmek için bir çok yöntem önerilmektedir. Bunlardan bazıları; Havuzlanmış En Küçük Kareler Yöntemi, Grup İçi (Kovaryans) Tahmin Yöntemi, En Çok Olabilirlik Yöntemi, Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi, Esnek Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi, Genel Esnek Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi, İki Aşamalı Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi ve Genelleştirilmiş Tahmin Eşitliği Kitle Ortalaması Modeli Kullanılarak Tahmin Yöntemidir (Tatoğlu, 2012: 107).

Tesadüfi etki modelleri de sabit etkili modeller gibi tek yönlü ve iki yönlü olarak ikiye ayrılmaktadır. Tek yönlü tesadüfi etki modelinde, birimler arasındaki farklılıkların, sabit katsayının tahmininde değişikliğe yol açtığı düşünülen ve "Hata Bileşenleri Modeli" olarak da adlandırılan modellerdir. Bu şekilde adlandırılmasının

nedeni, modellerde birimler arasındaki farklılıkların, modelin hata terimine birime özel bir değişken eklenerek incelenmekte olmasıdır. Eklenen bu değişken sadece sabit katsayıyı etkileyecek şekilde modele dahil edilmektedir. İki yönlü rastsal etki modelinde ise sadece birimler arasındaki farklılıkların değil, zaman içindeki değişmelerinde bir birleşen olarak modele dahil edildiği, tesadüfi etkili modellerdir. Bu farklılıkların modelin hata terimine sadece sabit katsayıyı etkileyecek şekilde eklenmesi, hata bileşenleri modeli olarak da ifade edilen modeli oluşturmaktadır (Aysun, 2011: 50,51).

3.2. Panel Birim Kök Testleri

Panel veri modellerinde de diğer analizlere benzer şekilde durağanlığın kontrol edilmesi gerekmektedir. Levin ve Lin (1992, 1993), Quah (1994), Im, Pesaran ve Shin (1997, 2003), Maddala ve Wu (1999), - Choi (1999, 2001), Kao (1999), Harris ve Tzavalis (1999), Hadri (2000), Levin, Lin ve Chu (2002), Breitung (2000) ve - Harris ve Sollis (2003) gibi çeşitli panel birim kök testleri önerilmektedir. Bunlardan Levin, Lin ve Chu (LLC) (2002), Breitung (2000), Maddala ve Wu (1999), Choi (1999), Hadri (2000) ve Im, , Pesaran ve Shin (IPS) (2003) panel birim kök testleri yazında en çok kullanılanlardandır.

Serilerde durağanlığı tespit etmek için birim kök testlerine başvurulmaktadır. Eğer seri birim kök içeriyorsa durağan değildir. Bu yüzden serileri durağan hale getirmek gerekmektedir. Diğer bir ifade ile panel birim kök testleri, ele alınan panel için ortak bir birim kökün varlığını test etmek için kullanılmaktadır. Ortak bir birim kök bulunduğuna dair boş hipotezin reddedilmesi, panel üyelerinin söz konusu değişken açısından birbirine yakınsadığını göstermektedir. Panel veri birim kök testlerinin kullanılması tek bir zaman serisine dayalı birim kök testlerinin gücünü arttırmak için geliştirilmiştir. Zaman serisi analizi yapan çalışmalarda, kullanılan verilerin durağan bir yapıya sahip olup olmadığının sınanması gerekmektedir. Çünkü durağan olmayan zaman serilerinin kullanılması halinde sahte regresyon problemi ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda regresyon analizi ile elde edilen sonuçlar gerçek ilişkiyi yansıtmamaktadır (Gül ve Kamacı, 2012: 84, 85).

Panel veri çalışmalarında kullanılan birim kök testlerini iki temel teori ile incelemek gerekir. Birinci grupta yer alan Im, Pesaran, Shin (2003) ve Fisher odaklı testler (ADF ve PP testleri gibi), bireysel birim kök testleri olarak adlandırılırken

Levin, Lin, Chu (2002) Breitung (2000) ve Hadri (2000) birim kök testleri ise ortak birim kök testleri olarak adlandırılmaktadır (Turhan, 2012: 82).

3.3.Model ve Veri setinin Tanımlanması

Bu çalışmada çekim modeli yöntemi ile yükselen ekonomiler grubu içerisinde yer alan 15 seçilmiş ülkenin yine bu ülkelerle aralarında gerçekleşen dış ticareti ihracat cephesi ele alınarak incelenmiştir. Bu doğrultuda ülkelerin ihracat değerleri bağımlı değişken olarak GSYİH, ülkelerin nüfusları ve ülke başkentleri arasındaki uzaklık değişkenleri ise bağımsız değişkenler olarak modele ilave edilmiştir. GSYİH verileri Dünya Bankası'nın resmi sitesinden temin edilmiştir. Ülkelere ait ihracat[7] verileri, IMF'nin (International Money Fund) resmi internet sayfasından alınmıştır. Veriler mevcut döneme ait milyar dolar (ABD doları) cinsindendir. Diğer önemli değişken ise mesafedir. Mesafe ise iki ülkenin başkentleri arasındaki kuş uçuşu uzaklığı gösterir. Mesafe hesaplaması http://tr.mesafe-hesaplama.himmera.com/ara/ internet adresinden yapılmıştır. Nüfus değişkenine ait ülke verileri ise Dünya bankasının resmi internet sayfasından alınmıştır.

Analizde model tahmin yöntemi olarak ise panel veri analizi Tesadüfi etki modeli tercih edilmiştir. Ülkelerin ihracatını analiz etmede kullanılacak çekim modeli aşağıdaki gibidir.

$$\log(\text{İHR}_{ij}) = \beta_0 + \beta_1 \log(\text{GSMH}_i) + \beta_2 \log(\text{GSMH}_j) + \beta_3 \log(N_i) + \beta_4 \log(N_j) + \beta_5 \log(D_{ij}) + U_{ij} \quad (3.6)$$

Model (3.6)'da, ampirik analizi yapılacak olan modelin temsilidir. Modele eklenen serilere logaritmik dönüşüm uygulanmıştır. Modelde İHR, ülkelerin ihracat değerlerini, GSMH_i; i ülkesinin GSYİH'sını, GSMH_j; j ülkesinin GSYİH'sını, N_i; i ülkesinin nüfusunu, N_j; j ülkesinin nüfusunu, D_{ij}; i ve j ülkelerinin başkentleri arasındaki uzaklığı ve U_{ij} ise hata terimini temsil etmektedir.

Yükselen piyasa ekonomilerinin kendi aralarındaki dış ticaretinin ihracat cephesi yönünden yapılan analizde basit çekim modeli ve nüfus değişkeni eklenerek genişletilmiş olan çekim modelinin hangi ülkelerin ihracatını açıklamaya uygun olup olmadığını test etmek amacıyla oluşturulan bu çalışmada 1990-2013 dönemi yıllık verileri kullanılmıştır. Yükselen ekonomilerden hangilerinin analize dahil edileceği konusunda veri ulaşılabilirliği belirleyici olmuştur. Bu doğrultuda çalışmaya dahil

[7] İhracat verileri bir milyona bölünerek analize dahil edilmiştir.

edilen ülkeler Çin, Hong Kong, Vietnam, Endonezya, Hindistan, Brezilya, Meksika, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Mısır, Güney Afrika, Rusya, Polonya, Çek Cumhuriyeti'dir.

3.4.Ampirik Analiz

Çalışmada yükselen ekonomiler grubu içerisinden seçilen 15 ülkenin her biri için analiz yapılmıştır. Analizde, ilk olarak kullanılan serilerin durağanlığını test etmek amacıyla birim kök testleri[8] yapılmıştır. Daha sonra panel veri rassal etki modeli kurulmuştur. Bu kurulan model üzerinden otokorelasyon ve değişen varyans sınaması yapılmıştır. Otokorelayn ve değişen varyansın olması durumunda Huber-white varyans tahmin edicisi kullanılarak Rassal_robust[9] modeli tahmin edilmiştir. Sadece otokorelasyon problemi yaşanan modellerde ise rassal otokorelayon[10] modeli tahmin edilmiştir.

Modelde yer alan değişkenlerin anlamlılık sınaması olasılık değerleri 0.05 anlam düzeyi ile karşılaştırılarak yapılmıştır. Eğer bir değişkenin olasılık değeri, 0.05 anlam düzeyinden küçük ise değişken istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

3.4.1. Birleşik Arap Emirlikleri İçin Ampirik Analiz

3.4.1.1.Birim kök sınaması

Birleşik Arap Emirlikleri için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök test sonuçları serinin düzeyde birim köke sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Serilerin birim kök sınaması, serilerin olasılık değerleri ile %5 anlam düzeyi karşılaştırılarak yapılmıştır. Her dört test sonucunda değişkenlerin durağan olduğu belirlenmiş ve serilerde birim kök olmadığını belirten sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

[8] Bu çalışmada Levin, Lin ve Chu (LLC) (2002), Maddala ve Wu (1999), Choi (1999), Hadri (2000) ve Im, , Pesaran ve Shin (IPS) (2003) testleri uygulanmıştır.
[9] Rassal Robust modeli analiz tablolarında "rassal r_t" şeklinde gösterilmiştir.
[10] Rassal otokorelasyon modeli analiz tablolarında "rassalo_r" şeklinde gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-14.4170	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-16.3266	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	229.881	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	301.593	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

3.4.1.2. Birleşik Arap Emirlikleri İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Birleşik Arap Emirlikleri ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.2'de yer almaktadır. Bu model sonuçları değişen varyans ve otokorelasyon problemleri taşımaktadır. Bu sebeple, uygun testler yapılarak modeldeki problemler ortadan kaldırılmış ve yeni model tahmin edilmiştir. Değişen varyans ve otokorelasyon problemlerinden arındırıldıktan sonra tahmin edilen yeni modellerin sonuçlarına Tablo 3.3'te yer verilmiştir.

Tablo 3.2: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.7494	0.0796	0.0000
Nüfus	0.2337	0.2569	0.3638
Mesafe	-1.5347	0.5553	0.0061

Tablo 3.3'te tahmin edilen üç yeni modelin sonuçları yer almaktadır. Model tahmin sonuçlarına bakıldığında BAE için nüfus değişkeni dışındaki değişkenlerin bu ülkenin örneklemdeki diğer ülkelere yaptığı ihracatı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür. Mesafe değişkeni tahmin katsayısının negatif işaretli olmasından dolayı ülkeler arasındaki mesafede meydana gelen %1'lik bir artışın ülke ihracatını %1.5 oranında azaltacağı ve GSYİH değişkeni tahmin katsayısının pozitif olması sebebi ile ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen %1'lik bir artışın ülke ihracatını %1.7 oranında arttıracağı söylenebilir. Diğer değişkenlerin sıfır olduğu varsayımı altında sabit terim tahmin katsayısı negatif olduğundan ihracat üzerindeki

etkisi sıfırdır. Buradan hareketle BAE için tahmin edilen modelde nüfus değişkeninin anlamsız olması sebebi ile çekim modeli bu ülke için **geçersiz olduğu** sonucuna ulaşılır.

Tablo 3.3: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-1.539	0.610	-2.522	0.0117
	Rassal r_t	-1.539	0.402	-3.829	0.0001
	Rassal o_r	-1.499	0.466	-3.214	0.0013
GSYİH	**Rassal**	1.733	0.085	20.320	0.0000
	Rassal r_t	1.733	0.165	10.476	0.0000
	Rassal o_r	1.661	0.137	12.127	0.0000
Nüfus	**Rassal**	0.277	0.281	0.985	0.3247
	Rassal r_t	0.277	0.398	0.697	0.4859
	Rassal o_r	-0.159	0.231	-0.689	0.4908
Sabit	**Rassal**	-32.838	6.871	-4.780	0.0000
	Rassal r_t	-32.838	7.519	-4.367	0.0000
	Rassal o_r	-23.311	5.821	-4.005	0.0001

3.4.2. Brezilya İçin Ampirik Analiz

3.4.2.1.Birim Kök Sınaması

Brezilya için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök test sonuçları serinin düzeyde birim köke sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.4'te gösterilmiştir.

Serilerin birim köke sahip olup olmadığı birim kök test sonuçları olasılık değerleri ve 0.05 anlam düzeyinin karşılaştırılması ile test edilmiştir. Test sonuçlarında prob <0.05 olduğu için serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.4: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-33.5910	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-21.5947	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	471.507	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	332.376	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

3.4.2.2.Brezilya İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Brezilya'nın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.5'te yer almaktadır. Bu model değişen varyans ve otokorelasyon problemleri taşımaktadır. Bu sebeple, uygun testler yapılarak modeldeki problemler ortadan kaldırılmış ve yeni model tahmin edilmiştir. Değişen varyans ve otokorelasyon problemlerinden arındırılarak tahmin edilen modellerin sonuçlarına Tablo 3.6'da yer verilmiştir.

Tablo 3.5: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.1664	0.0969	0.0000
Nüfus	-0.0918	0.1105	0.4067
Mesafe	-0.6564	0.0698	0.0000

Tablo 3.6'da Brezilya ihracatını analiz etmek için tahmin edilen rassal etkiler modeli sonuçları yer almaktadır. Sonuçlardan Brezilya'nın örneklemdeki diğer ülkelere yaptığı ihracatı üzerinde nüfus değişkeni dışındaki değişkenlerin anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Değişkenlerin kat sayı işaretleri ihracat üzerinde yaptıkları etki yönünü göstermektedir. bu doğrulta ülkeler arasındaki mesafede meydana gelen %1'lik bir artışa bağlı olarak Brezilya'nın ihracatının %0.6 oranında bir azalmaya yol açacağı ve ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen %1'lik bir atışın Brezilya'nın ihracatında %1.1 oranında bir artış sağlayacağı söylenebilir. Diğer değişkenlerin sıfır olduğu varsayımı altında sabit terim tahmin katsayısı negatif olduğundan Brezilya ihracatı üzerindeki etkisinin sıfır olduğu kabul edilmektedir. Brezilya için yapılan analiz sonuçlarında nüfus değişkeninin anlamsız olması sebebi ile çekim modelinin bu ülke için **geçersiz olduğu** sonucuna varılır.

Tablo 3.6: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-0.656	0.071	-9.270	0.0000
	Rassal r_t	-0.656	0.032	-20.238	0.0000
	Rassal o_r	-0.659	0.068	-9.757	0.0000
GSYİH	**Rassal**	1.166	0.098	11.856	0.0000
	Rassal r_t	1.166	0.293	3.977	0.0001
	Rassal o_r	1.089	0.146	7.442	0.0000
Nüfus	**Rassal**	-0.092	0.112	-0.819	0.4129
	Rassal r_t	-0.092	0.178	-0.516	0.6057
	Rassal o_r	-0.142	0.114	-1.246	0.2127
Sabit	**Rassal**	-16.554	2.664	-6.214	0.0000
	Rassal r_t	-16.554	5.129	-3.227	0.0012
	Rassal o_r	-13.483	3.464	-3.892	0.0001

3.4.3. Çin İçin Ampirik Analiz

3.4.3.1.Birim Kök Sınaması

Çin için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök test sonuçlarından Levin, Lin ve Chu testi düzeyde serinin durağan olduğunu göstermiştir. Ancak diğer 3 test seride birim kökün varlığını tespit etmiştir. Test sonuçlarındaki karmaşıklığı gidermek ve seriyi birim kök probleminden kurtarmak için serinin birinci farkı alınmıştır. Böylece seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.7'de gösterilmiştir.

Serilerin birim köke sahip olup olmadığı birim kök test sonuçları olasılık değerleri ve 0.05 anlam düzeyinin karşılaştırılması ile test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim kök test sonuçlarında prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir

Tablo 3.7: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-12.4580	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-12.1156	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	176.291	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	361.357	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

3.4.3.2.Çin İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Çin'in ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.8'de yer almaktadır. Bu haliyle model otokorelasyon ve değişen varyans problemleri taşımaktadır. Bu sebeple uygun testler kullanılarak bu problemler ortadan kaldırılmış ve yeni model tahmin edilmiştir. Düzeltilmiş model sonuçlarına Tablo 3.9'da yer verilmiştir.

Tablo 3.8: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	2.5025	0.0576	0.0000
Nüfus	-0.4528	0.1362	0.0000
Mesafe	-1.3781	0.2677	0.0010

Tablo 3.9: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-1.378	0.287	-4.797	0.0000
	Rassal r_t	-1.378	0.731	-1.886	0.0593
	Rassal o_r	-1.097	0.308	-3.558	0.0004
GSYİH	**Rassal**	2.503	0.062	40.341	0.0000
	Rassal r_t	2.503	0.164	15.219	0.0000
	Rassal o_r	1.747	0.093	18.744	0.0000
Nüfus	**Rassal**	-0.455	0.146	-3.107	0.0019
	Rassal r_t	-0.455	0.220	-2.065	0.0389
	Rassal o_r	-0.373	0.177	-2.104	0.0354
Sabit	**Rassal**	-37.262	3.380	-11.024	0.0000
	Rassal r_t	-37.262	6.120	-6.088	0.0000
	Rassal o_r	-21.586	4.182	-5.162	0.0000

Tablo 3.9'da Çin'in örnekleme dahil edilen yükselen ekonomilere yaptığı ihracatını analiz etmek için tahmin edilen rassal etkiler modeli sonuçları yer almaktadır. Sonuçlardan Çin'in bu ülkelere yaptığı ihracatı üzerinde tüm değişkenlerin anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Değişkenlerin kat sayı işaretleri ihracat üzerinde yaptıkları etki yönünü göstermektedir. Bu doğrulta Çin'in ihracatında, ülkeler arasındaki mesafede meydana gelen %1'lik bir artışa bağlı olarak %1.3 oranında bir azalmaya yol açacağı ve ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen %1'lik bir atışın %2.5 oranında bir artış sağlayacağı söylenebilir. Ülke nüfuslarında meydana gelen %1'lik bir artışa bağlı olarak Çin'in ihracatını %0.4 oranında bir azaltacağı görülmektedir. Diğer değişkenlerin sıfır olduğu varsayımı altında sabit terim tahmin katsayısı negatif olduğundan Çin ihracatı üzerindeki etkisinin sıfır olduğu kabul edilmektedir. Analiz sonuçlarından tüm değişkenlerin anlamlı olması sebebi ile çekim modelinin bu ülkenin örnekleme dahil edilen ülkelere yaptığı ihracatı açıklamada **geçerli olduğu** sonucuna varılır.

3.4.4. Çek Cumhuriyeti İçin Ampirik Analiz

3.4.4.1.Birim Kök Sınaması

Çek Cumhuriyeti için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök test sonuçlarından PP- Fisher Chi-Square birim kök testi düzeyde serinin durağan olduğunu göstermiştir. Ancak diğer 3 test seride birim kökün varlığını tespit etmiştir. Test sonuçlarındaki karmaşıklığı gidermek ve seriyi birim kök probleminden kurtarmak için serinin birinci farkı alınmıştır. Böylece seriler durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.10'da gösterilmiştir**.**

Serilerin durağan olup olmadığı, birim kök test sonuçları olasılık değerleri 0.05 anlam düzeyi ile karşılaştırılarak test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim kök test sonuçlarında Prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir değişle seriler durağandır

Tablo 3.10: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-22.5894	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-17.0652	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	435.208	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	476.854	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

3.4.4.2.Çek Cumhuriyeti İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Çek Cumhuriyeti'nin ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.11'de yer almaktadır**.** Model bu haliyle değişen varyans ve otokorelasyon problemleri barındırmaktadır. Bu sebeple uygun testler ile model bu problemlerden arındırılarak yeni modeller tahmin edilmiştir. Yeni tahmin edilen modellerin sonuçları tablo 3.12'de gösterilmektedir.

Tablo 3.11: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.5289	0.0558	0.0000
Nüfus	-0.3370	0.0925	0.0000
Mesafe	-1.4330	0.1933	0.0003

Tablo 3.12: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	Rassal	-1.433	0.069	-20.920	0.0000
	Rassal r_t	-1.433	0.031	-45.627	0.0000
	Rassal o_r	-1.527	0.057	-26.981	0.0000
GSYİH	Rassal	1.005	0.055	18.385	0.0000
	Rassal r_t	1.005	0.051	19.832	0.0000
	Rassal o_r	0.670	0.052	12.815	0.0000
Nüfus	Rassal	-0.302	0.039	-7.690	0.0000
	Rassal r_t	-0.302	0.040	-7.532	0.0000
	Rassal o_r	-0.180	0.033	-5.545	0.0000
Sabit	Rassal	-3.835	1.338	-2.867	0.0041
	Rassal r_t	-3.835	1.011	-3.795	0.0001
	Rassal o_r	3.651	1.245	2.933	0.0034

Tablo 3.12'de Çek Cumhuriyeti'nin örnekleme dahil edilen ülkelere yaptığı ihracat için tahmin edilen rassal etkiler modeli düzeltilmiş sonuçları yar almaktadır. Model sonuçlarından tüm değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile ülkenin ihracatı üzerinde, ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen %1'lik bir artışın %1 oranında artış yönünde etkili olacağı, ülkelerin nüfuslarında görülen %1'lik bir artışın %0.3 oranında azalışa yol açacağı ve ülkeler arsındaki mesafede meydana gelen %1'lik bir artışın %1.4 oranında azalış yönünde etki edeceği beklenmektedir. Sabit terim katsayısı negatif olduğundan diğer değişkenlerin sıfır olduğu varsayımı altında ülke ihracatı üzerindeki etkisi sıfırdır. Model değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlı olduğundan Çek Cumhuriyeti için çekim modeli **geçerlidir.**

3.4.5. Mısır İçin Ampirik Analiz

3.4.5.1.Birim Kök Sınaması

Mısır için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök testlerinde test sonuçları serinin düzeyde birim köke sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.13'te gösterilmiştir.

Tablo 3.13: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-18.0841	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-14.9473	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	227.766	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	242.315	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

Serilerin birim köke sahip olup olmadığı birim kök test sonuçları olasılık değerleri ve 0.05 anlam düzeyinin karşılaştırılması ile test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim kök test sonuçlarında prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

3.4.5.2.Mısır İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Mısır'ın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.14'te yer almaktadır. Bu haliyle modelde değişen varyans ve otokorelasyon problemleri vardır. Bu problemleri ortadan kaldırmak için uygun testler yapılmış ve yeni modeller tahmin edilmiştir. En son tahmin edilen model sonuçları tablo 3.15'te gösterilmektedir.

Tablo 3.14: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.8394	0.0841	0.0000
Nüfus	-0.1597	0.1279	0.2128
Mesafe	-2.8773	0.4394	0.0000

Tablo 3.15: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-2.870	0.441	-6.515	0.0000
	Rassal r_t	-2.870	0.375	-7.662	0.0000
	Rassal o_r	-2.807	0.391	-7.173	0.0000
GSYİH	**Rassal**	1.837	0.086	21.294	0.0000
	Rassal r_t	1.837	0.161	11.405	0.0000
	Rassal o_r	1.503	0.131	11.482	0.0000
Nüfus	**Rassal**	-0.164	0.129	-1.278	0.2014
	Rassal r_t	-0.164	0.103	-1.602	0.1092
	Rassal o_r	-0.143	0.124	-1.152	0.2495
Sabit	**Rassal**	-17.296	4.038	-4.283	0.0000
	Rassal r_t	-17.296	4.175	-4.142	0.0000
	Rassal o_r	-9.399	4.153	-2.263	0.0236

Tablo 3.15'te yer alan analiz sonucunda görülmekte olduğu gibi Mısır'ın örneklemdeki diğer ülkelere yaptığı ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'leri ve ülkeler arasındaki mesafe değişkenleri anlamlı etki yapmaktadır. Ancak nüfus değişkeninin etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Bir başka ifade ile Mısır'ın ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen % 1'lik bir artışın %1.8 oranında artış yönünde ve mesafede meydana gelen %1'lik bir artışın %2.8 oranında azalış yönünde etkili olacağı söylenebilir. Sabit terim katsayısı negatif olduğundan diğer değişkenlerin sıfır olduğu varsayımı altında ülke ihracatı üzerindeki etkisi sıfırdır. Nüfus değişkeninin istatistiksel olarak anlamsız olması sebebiyle Mısır için çekim modeli **geçersizdir**.

3.4.6. Hong Kong İçin Ampirik Analiz

3.4.6.1.Birim Kök Sınaması

Hong Kong için kullanılan serilerin durağan olup olmadığını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök test sonuçlarından Levin, Lin ve Chu testi düzeyde serinin durağan olduğunu göstermiştir. Ancak diğer 3 test seride birim kökün varlığını tespit etmiştir. Test sonuçlarındaki karmaşıklığı gidermek ve seriyi birim kök probleminden kurtarmak için serinin birinci farkı alınmıştır. Böylece seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.16'da gösterilmiştir.

Serilerin birim köke sahip olup olmadığı birim kök test sonuçları olasılık değerleri ve 0.05 anlam düzeyinin karşılaştırılması ile test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim kök test sonuçlarında Prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.16: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-10.8607	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-10.6901	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	155.284	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	171.721	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

3.4.6.2.Hong Kong İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Hong Kong'un ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için tahmin edilen model sonuçları Tablo 3.17'de yer almaktadır**.** Fakat bu model değişen varyans ve otokorelasyon problemleri taşımaktadır. Analizde doğru sonuçlara ulaşabilmek için bu modelin uygun testler kullanılarak bu problemlerden arındırılması gerekmektedir. Bu nedenle yeni modeller tahmin edilmiştir. Arındırılmış model sonuçları Tablo 3.18'de gösterilmektedir.

Tablo 3.17: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	0.9340	0.0374	0.0000
Nüfus	-0.1906	0.1112	0.0875
Mesafe	-1.3762	0.2817	0.0000

Tablo 3.18'de yer alan analiz sonucunda görülmekte olduğu gibi Hong Kong'un örneklemdeki diğer ülkelere yaptığı ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'leri ve ülkeler arasındaki mesafe değişkenlerinin anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak nüfus değişkeninin etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Bir başka ifade ile Hong Kong'un ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen % 1'lik bir artışın %1.5 oranında artış yönünde ve mesafede meydana gelen %1'lik bir artışın %2.8 oranında azalış yönünde etkili olacağı söylenebilir. Sabit terim katsayısı negatif olduğundan diğer değişkenlerin sıfır olduğu varsayımı altında ülke ihracatı üzerindeki etkisi sıfırdır. Nüfus değişkeninin istatistiksel olarak anlamsız olması sebebiyle Hong Kong için çekim modeli **geçersizdir.**

Tablo 3.18: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-2.807	0.391	-7.173	0.0000
	Rassal r_t	-2.807	0.391	-7.173	0.0000
	Rassal o_r	-2.807	0.391	-7.173	0.0000
GSYİH	**Rassal**	1.503	0.131	11.482	0.0000
	Rassal r_t	1.503	0.131	11.482	0.0000
	Rassal o_r	1.503	0.131	11.482	0.0000
Nüfus	**Rassal**	-0.143	0.124	-1.152	0.2495
	Rassal r_t	-0.143	0.124	-1.152	0.2495
	Rassal o_r	-0.143	0.124	-1.152	0.2495
Sabit	**Rassal**	-9.399	4.153	-2.263	0.0236
	Rassal r_t	-9.399	4.153	-2.263	0.0236
	Rassal o_r	-9.399	4.153	-2.263	0.0236

3.4.7. Endonezya İçin Ampirik Analiz

3.4.7.1.Birim Kök Sınaması

Endonezya için yapılacak analizde kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök test sonuçlarından Levin, Lin ve Chu testi düzeyde serinin durağan olduğunu göstermiştir. Ancak diğer 3 test seride birim kökün varlığını tespit etmiştir. Test sonuçlarındaki karmaşıklığı gidermek ve serileri birim kök probleminden kurtarmak için serinin birinci farkı alınmıştır. Böylece seriler durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.19'da gösterilmiştir.

Serilerin birim köke sahip olup olmadığı birim kök test sonuçları olasılık değerleri ve 0.05 anlam düzeyinin karşılaştırılması ile test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim kök test sonuçlarında prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.19: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	13.9824	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	14.3511	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	208.127	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	228.018	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

3.4.7.2.Endonezya İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Endonezya'nın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için tahmin edilen model sonuçları Tablo 3.20'de yer almaktadır**.** Ancak modelde değişen varyans ve otokorelayon tespit edilmesi sebebi ile bu problemleri ortadan kaldırmak için uygun testler yapılmıştır. Daha sonra ise yeni modeller tahmin edilmiştir. Değişen varyans ve otokorelayon problemlerinin çözülmesinin ardından tahmin edilen yeni model sonuçları Tablo 3.21'de gösterilmiştir.

Tablo 3.20: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.3958	0.0603	0.0000
Nüfus	-0.1556	0.1154	0.1786
Mesafe	-2.7494	0.4361	0.0000

Tablo 3.21'de yer alan analiz sonuçlarında görülmekte olduğu gibi Endonezya'nın örneklemdeki diğer ülkelere yaptığı ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'leri ve ülkeler arasındaki mesafe değişkeni anlamlı bir etki yapmaktadır. Diğer bir ifade ile Endonezya'nın ihracatını, ülkelerin GSYİH'sinde meydana gelen % 1'lik bir artışın %1.3 oranında arttıracağı ve ülkeler arası uzaklıkta meydana gelen %1'lik bir artışın %2.7 oranında azaltacağı söylenebilir. Ülke nüfuslarında oluşan bir değişikliğin ise Endonezya'nın ihracatı üzerinde anlamlı bir etki yapmaması beklenmektedir. nüfus değişkeninin anlamsız olması nedeni ile çekim modeli Endonezya'nın örnekleme dahil edilen yükselen ekonomi ülkelerine yaptığı ihracatını açıklamada **geçersizdir**.

Tablo 3.21: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-2.751	0.452	-6.081	0.0000
	Rassal r_t	-2.751	0.488	-5.644	0.0000
	Rassal o_r	-2.725	0.448	-6.088	0.0000
GSYİH	**Rassal**	1.397	0.061	22.856	0.0000
	Rassal r_t	1.397	0.156	8.952	0.0000
	Rassal o_r	1.299	0.097	13.415	0.0000
Nüfus	**Rassal**	-0.155	0.119	-1.297	0.1947
	Rassal r_t	-0.155	0.187	-0.826	0.4086
	Rassal o_r	-0.114	0.128	-0.890	0.3737
Sabit	**Rassal**	-3.377	4.304	-0.785	0.4327
	Rassal r_t	-3.377	6.136	-0.550	0.5821
	Rassal o_r	-1.905	4.420	-0.431	0.6666

3.4.8. Hindistan İçin Ampirik Analiz

3.4.8.1.Birim Kök Sınaması

Hindistan için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök testlerinde test sonuçları serinin düzeyde birim köke sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.22'de gösterilmiştir.

Tablo 3.22: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-16.2232	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-14.3933	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	211.546	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	276.646	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

Tablo 3.22'de görüldüğü gibi bütün birim kök test sonuçları olasılık değerleri 0.05 anlam düzeyinden küçüktür. Bu sebepten dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir ifade seriler durağanlaştırılmıştır.

3.4.8.2.Hindistan İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Hindistan'ın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.23'te yer almaktadır. Değişen varyans ve otokorelasyon problemlerinin tespit edilip gerekli testlerle problemin çözülmesinden sonra tahmin edilen modellerin sonuçları ise Tablo 3.24'te gösterilmiştir.

Tablo 3.23: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.7788	0.0581	0.0000
Nüfus	0.0827	0.1435	0.5649
Mesafe	-2.4439	0.4580	0.0000

Tablo 3.24: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal** **Rassal r_t** **Rassal o_r**	-2.492 -2.492 -1.887	0.525 0.842 0.479	-4.747 -2.959 -3.940	0.0000 0.0031 0.0001
GSYİH	**Rassal** **Rassal r_t** **Rassal o_r**	1.776 1.776 1.415	0.064 0.196 0.101	27.784 9.084 14.041	0.0000 0.0000 0.0000
Nüfus	**Rassal** **Rassal r_t** **Rassal o_r**	0.127 0.127 -0.257	0.162 0.409 0.171	0.785 0.311 -1.502	0.4324 0.7559 0.1330
Sabit	**Rassal** **Rassal r_t** **Rassal o_r**	-21.180 -21.180 -10.093	4.493 4.881 4.352	-4.714 -4.339 -2.319	0.0000 0.0000 0.0204

Tablo 3.24'te Hindistan için tahmin edilen çekim modeli test sonuçları gösterilmektedir. Modelin değişkenlerinin anlamlılık sınaması yapıldığında nüfus değişkeni dışındaki tüm değişkenlerin anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile Hindistan'ın ihracatını, ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen % 1'lik bir artışın %1.7 oranında arttıracağı ve ülkeler arası uzaklıkta meydana gelen %1'lik bir artışın %2.4 oranında azaltacağı söylenebilir. Sabit terim katsayısı negatif olduğundan diğer değişkenlerin sıfır olduğu kabul edilirse sabit terimin Hindistan'ın

ihracatına etkisinin sıfır olacağı söylenebilir. Modelde nüfus değişkeni istatistiksel olarak anlamsız olduğundan çekim modeli Hindistan'ın örneklemdeki ülkelere yaptığı ihracatını açıklamada **geçersizdir.**

3.4.9. Meksika İçin Ampirik Analiz

3.4.9.1.Birim Kök Sınaması

Meksika için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök testlerinde test sonuçları serinin düzeyde birim köke sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.25'te gösterilmiştir.

Tablo 3.25: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-11.2538	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-10.1539	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	125.188	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	170.435	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

Tablo 3.25'te görüldüğü gibi bütün birim kök test sonuçları olasılık değerleri 0.05 anlam düzeyinden küçüktür. Bu sebepten dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir ifade seriler durağanlaştırılmıştır.

3.4.9.2.Meksika İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Meksika'nın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için tahmin edilen model sonuçları Tablo 3.26'da yer almaktadır**.** Modelde varlığı tespit edilen otokorelasyon ve değişen varyans problemlerinin ortadan kaldırılması ile yeni modeller tahmin edilmiştir. Tahmin edilen yeni modellerin sonuçları Tablo 3.27'de gösterilmiştir.

Tablo 3.26: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.8442	0.0719	0.0000
Nüfus	-0.2220	0.1962	0.2592
Mesafe	0.4451	1.3972	0.7504

Tablo 3.27'de Meksika'nın diğer örneklem ülkelerine yaptığı ihracatı için yapılan tahmin sonuçları yer almaktadır. Sonuçlar incelendiğinde sadece ülke GSYİH değişkeninin anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen % 1'lik bir artışın Meksika'nın ihracatını %1.8 oranında arttıracağı söylenebilir. Sabit terimin etkisi sıfırdır. Modelde yer alan üç açıklayıcı değişkenden ikisi istatistiksel olarak anlamsız olduğundan çekim modeli Meksika için **geçersizdir.**

Tablo 3.27: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	0.436	1.378	0.316	0.7517
	Rassal r_t	0.436	1.510	0.289	0.7728
	Rassal o_r	0.151	1.153	0.131	0.8959
GSYİH	**Rassal**	1.843	0.072	25.428	0.0000
	Rassal r_t	1.843	0.143	12.850	0.0000
	Rassal o_r	1.695	0.109	15.598	0.0000
Nüfus	**Rassal**	-0.225	0.194	-1.158	0.2470
	Rassal r_t	-0.225	0.173	-1.301	0.1931
	Rassal o_r	-0.186	0.171	-1.092	0.2748
Sabit	**Rassal**	-44.592	13.759	-3.241	0.0012
	Rassal r_t	-44.592	15.528	-2.872	0.0041
	Rassal o_r	-38.709	11.891	-3.255	0.0011

3.4.10. Polonya İçin Ampirik Analiz

3.4.10.1. Birim Kök Sınaması

Polonya için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök

testlerinde test sonuçları serinin düzeyde birim köke sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.28'de gösterilmiştir.

Tablo 3.28: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-16.0743	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-14.2671	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	207.933	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	241.693	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

Serilerin birim köke sahip olup olmadığı birim kök test sonuçları olasılık değerleri ve 0.05 anlam düzeyinin karşılaştırılması ile test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim kök test sonuçlarında prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

3.4.10.2. Polonya İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Polonya'nın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.29'da yer almaktadır. Fakat model bu haliyle değişen varyans ve otokorelasyon problemleri barındırmaktadır. Bu sebeple model bu problemlerden arındırılmış ve yeni modeller tahmin edilmiştir. Bu modellerin sonuçları ise Tablo 3.30'da gösterilmiştir.

Tablo 3.29: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.4204	0.0554	0.0000
Nüfus	0.1148	0.1424	0.4208
Mesafe	-1.3504	0.2575	0.0000

Tablo 3.30: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-1.352	0.264	-5.114	0.0000
	Rassal r_t	-1.352	0.292	-4.632	0.0000
	Rassal o_r	-1.160	0.234	-4.962	0.0000
GSYİH	**Rassal**	1.420	0.057	25.070	0.0000
	Rassal r_t	1.420	0.141	10.069	0.0000
	Rassal o_r	1.293	0.091	14.182	0.0000
Nüfus	**Rassal**	0.117	0.146	0.805	0.4210
	Rassal r_t	0.117	0.185	0.636	0.5245
	Rassal o_r	-0.056	0.150	-0.372	0.7096
Sabit	**Rassal**	-22.723	2.733	-8.315	0.0000
	Rassal r_t	-22.723	4.189	-5.425	0.0000
	Rassal o_r	-17.886	2.916	-6.133	0.0000

Tablo 3.30'da yer alan analiz sonucunda görülmekte olduğu gibi Polonya'nın örneklemdeki diğer ülkelere yaptığı ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'leri ve ülkeler arasındaki mesafe değişkenlerinin anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak nüfus değişkeninin etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Bir başka ifade ile Polonya'nın ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen % 1'lik bir artışın %1.4 oranında artış yönünde ve mesafede meydana gelen %1'lik bir artışın %1.3 oranında azalış yönünde etkili olacağı söylenebilir. Sabit terim katsayısı negatif olduğundan diğer değişkenlerin sıfır olduğu varsayımı altında ülke ihracatı üzerindeki etkisi sıfırdır. Nüfus değişkeninin istatistiksel olarak anlamsız olması sebebiyle Polonya için çekim modeli **geçersizdir**.

3.4.11. Rusya İçin Ampirik Analiz

3.4.11.1. Birim Kök Sınaması

Rusya için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök testlerinde test sonuçları serinin düzeyde birim köke sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.31'de gösterilmiştir.

Tablo 3.31: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-16.2448	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-15.7976	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	228.602	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	662.183	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

Tablo 31'de serilerin birinci farkı alınarak yapılmış birim kök test sonuçları yer almaktadır. Serilerin birim köke sahip olup olmadığı birim kök test sonuçları olasılık değerleri ve 0.05 anlam düzeyinin karşılaştırılması ile test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim kök test sonuçlarında prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

3.4.11.2. Rusya İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Rusya'nın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.32'de görülmektedir. Model bu haliyle değişen varyans ve otokorelasyon problemleri barındırmaktadır. Bu sebeple uygun testler ile model bu problemlerden arındırılarak yeni modeller tahmin edilmiştir. Yeni tahmin edilen modellerin sonuçları tablo 3.33'te gösterilmektedir.

Tablo 3.32: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.4116	0.0599	0.0000
Nüfus	0.0547	0.1388	0.6937
Mesafe	-2.2660	0.3704	0.0000

Tablo 3.33'te Rusya'nın örnekleme dahil edilen ülkelere yaptığı ihracat için tahmin edilen rassal etkiler modeli düzeltilmiş sonuçları yar almaktadır. Model sonuçlarından tüm değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile ülkenin ihracatı üzerinde, ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen %1'lik bir artışın %0.7 oranında artış yönünde etkili olacağı, ülkelerin nüfuslarında görülen %1'lik bir artışın %0.1 oranında azalışa yol açacağı ve ülkeler arsındaki mesafede meydana gelen %1'lik bir artışın %2.1 oranında azalış yönünde etki

edeceği beklenmektedir. Model değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlı olduğundan Rusya için çekim modeli **geçerlidir.**

Tablo 3.33: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-2.156	0.095	-22.608	0.0000
	Rassal r_t	-2.156	0.056	-38.321	0.0000
	Rassal o_r	-2.226	0.078	-28.626	0.0000
GSYİH	**Rassal**	0.754	0.068	11.080	0.0000
	Rassal r_t	0.754	0.067	11.319	0.0000
	Rassal o_r	0.440	0.067	6.549	0.0000
Nüfus	**Rassal**	0.167	0.048	3.516	0.0004
	Rassal r_t	0.167	0.031	5.452	0.0000
	Rassal o_r	0.322	0.039	8.208	0.0000
Sabit	**Rassal**	2.032	1.596	1.273	0.2029
	Rassal r_t	2.032	1.426	1.425	0.1541
	Rassal o_r	8.062	1.496	5.390	0.0000

3.4.12. Suudi Arabistan İçin Ampirik Analiz

3.4.12.1. Birim Kök Sınaması

Suudi Arabistan için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök test sonuçlarından Levin, Lin ve Chu ve PP- Fisher Chi-Square testleri düzeyde serinin durağan olduğunu göstermiştir. Ancak diğer 2 test seride birim kökün varlığını tespit etmiştir. Test sonuçlarındaki karmaşıklığı gidermek ve seriyi birim kök probleminden kurtarmak için serinin birinci farkı alınmıştır. Böylece seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.34'te gösterilmiştir.

Tablo 3.34: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-12.8520	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-11.9792	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	171.947	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	204.281	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

Tablo 3.34'te görüldüğü gibi bütün serilerin birinci farkı alınarak yapılan birim kök testlerinde test sonuçları olasılık değerleri 0.05 anlam düzeyinden küçüktür. Bu sebepten dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir ifade seriler durağanlaştırılmıştır.

3.4.12.2. Suudi Arabistan İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Suudi Arabistan'ın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.35'te yer almaktadır. Ancak modelde değişen varyans ve otokorelayon tespit edilmesi sebebi ile bu problemleri ortadan kaldırmak için uygun testler yapılmıştır. Daha sonra ise yeni modeller tahmin edilmiştir. Değişen varyans ve otokorelayon problemlerinin çözülmesinin ardından tahmin edilen yeni modellerin sonuçları Tablo 3.36'da gösterilmiştir.

Tablo 3.35: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.6537	0.0913	0.0000
Nüfus	-0.4362	0.2658	0.1019
Mesafe	-0.9686	0.7947	0.2239

Tablo 3.36'da Suudi Arabistan'ın diğer örneklem ülkelerine yaptığı ihracatı için yapılan tahmin sonuçları yer almaktadır. Sonuçlar incelendiğinde sadece ülke GSYİH değişkeninin anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen % 1'lik bir artışın Meksika'nın ihracatını %1.6 oranında arttıracağı söylenebilir. Sabit terimin etkisi sıfırdır. Modelde yer alan üç açıklayıcı değişkenden ikisi istatistiksel olarak anlamsız olduğundan çekim modeli Suudi Arabistan için **geçersizdir.**

Tablo 3.36: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-0.935	0.880	-1.063	0.2880
	Rassal r_t	-0.935	0.511	-1.831	0.0671
	Rassal o_r	-1.329	0.706	-1.883	0.0596
GSYİH	**Rassal**	1.664	0.093	17.920	0.0000
	Rassal r_t	1.664	0.225	7.399	0.0000
	Rassal o_r	1.317	0.155	8.484	0.0000
Nüfus	**Rassal**	-0.489	0.281	-1.742	0.0814
	Rassal r_t	-0.489	0.524	-0.932	0.3511
	Rassal o_r	0.161	0.300	0.537	0.5914
Sabit	**Rassal**	-21.424	7.904	-2.710	0.0067
	Rassal r_t	-21.424	7.418	-2.888	0.0039
	Rassal o_r	-20.645	7.027	-2.938	0.0033

3.4.13. Türkiye İçin Ampirik Analiz

3.4.13.1. Birim Kök Sınaması

Türkiye için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök testlerinde test sonuçları serinin düzeyde birim köke sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.37'de gösterilmiştir.

Tablo 3.37: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-14.7529	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-13.1608	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	188.623	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	199.964	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

Tablo 37'de serilerin birinci farkı alınarak yapılmış birim kök test sonuçları yer almaktadır. Serilerin birim köke sahip olup olmadığı birim kök test sonuçları olasılık değerleri ve 0.05 anlam düzeyinin karşılaştırılması ile test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim kök test sonuçlarında Prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

3.4.13.2. Türkiye İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Türkiye'nin ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.38'de yer almaktadır. Modelde değişen varyans ve otokorelayon tespit edilmesi sebebi ile bu problemleri ortadan kaldırmak için uygun testler yapılmıştır. Daha sonra ise yeni modeller tahmin edilmiştir. Değişen varyans ve otokorelayon problemlerinin çözülmesinin ardından tahmin edilen yeni model sonuçları Tablo 3.39'da gösterilmiştir.

Tablo 3.38: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.5061	0.0463	0.0000
Nüfus	-0.1213	0.1079	0.2618
Mesafe	-2.0346	0.3432	0.0000

Tablo 3.39: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-2.041	0.374	-5.459	0.0000
	Rassal r_t	-2.041	0.574	-3.553	0.0004
	Rassal o_r	-1.793	0.327	-5.487	0.0000
GSYİH	**Rassal**	1.506	0.050	30.122	0.0000
	Rassal r_t	1.506	0.101	14.838	0.0000
	Rassal o_r	1.406	0.077	18.166	0.0000
Nüfus	**Rassal**	-0.114	0.117	-0.974	0.3303
	Rassal r_t	-0.114	0.207	-0.550	0.5825
	Rassal o_r	-0.371	0.117	-3.158	0.0016
Sabit	**Rassal**	-14.719	3.353	-4.390	0.0000
	Rassal r_t	-14.719	4.196	-3.508	0.0005
	Rassal o_r	-9.592	3.184	-3.013	0.0026

Tablo 3.39'da yer alan analiz sonucunda görülmekte olduğu gibi Türkiye'nin örneklemdeki diğer ülkelere yaptığı ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'leri ve ülkeler arasındaki mesafe değişkenlerinin anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak nüfus değişkeninin etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Bir başka ifade ile Türkiye'nin ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen % 1'lik bir artışın %1.5 oranında artış yönünde ve mesafede meydana gelen %1'lik bir artışın %2 oranında azalış yönünde etkili olacağı söylenebilir. Sabit terim katsayısı negatif olduğundan diğer değişkenlerin sıfır olduğu varsayımı altında ülke ihracatı üzerindeki etkisi sıfırdır. Nüfus değişkeninin istatistiksel olarak anlamsız olması sebebiyle Türkiye için çekim modeli **geçersizdir**.

3.4.14. Vietnam İçin Ampirik Analiz

3.4.14.1. Birim Kök Sınaması

Vietnam için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök testlerinde test sonuçları serinin düzeyde birim köke sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.40'ta gösterilmiştir.

Tablo 3.40: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-15.1319	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-15.0818	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	214.038	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	221.961	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

Serilerin durağan olup olmadığı, birim kök test sonuçları olasılık değerleri 0.05 anlam düzeyi ile karşılaştırılarak test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim

kök test sonuçlarında Prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

3.4.14.2. Vietnam İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Vietnam'ın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.41'de yer almaktadır. Bu modelin değişen varyans ve otokorelayon problemleri taşıdığı tespit edildiğinden dolayı bu sorunları ortadan kaldırmak amacıyla uygun testler yapılmıştır. Daha sonra ise yeni modeller tahmin edilmiştir. Değişen varyans ve otokorelayon problemlerinin çözülmesinin ardından tahmin edilen yeni modellerin sonuçları Tablo 3.42'de gösterilmiştir.

Tablo 3.41: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	2.2616	0.0763	0.0000
Nüfus	-0.3791	0.1077	0.0005
Mesafe	-1.2344	0.2320	0.0000

Tablo 3.42: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal**	-1.232	0.267	-4.618	0.0000
	Rassal r_t	-1.232	0.363	-3.393	0.0007
	Rassal o_r	-1.233	0.242	-5.084	0.0000
GSYİH	**Rassal**	2.259	0.090	25.180	0.0000
	Rassal r_t	2.259	0.219	10.317	0.0000
	Rassal o_r	1.769	0.142	12.457	0.0000
Nüfus	**Rassal**	-0.389	0.124	-3.131	0.0017
	Rassal r_t	-0.389	0.188	-2.075	0.0380
	Rassal o_r	-0.359	0.124	-2.899	0.0037
Sabit	**Rassal**	-37.659	3.301	-11.408	0.0000
	Rassal r_t	-37.659	4.705	-8.004	0.0000
	Rassal o_r	-25.261	3.768	-6.704	0.0000

Tablo 3.42'de Vietnam'ın örnekleme dahil edilen ülkelere yaptığı ihracat için tahmin edilen rassal etkiler modeli düzeltilmiş sonuçları yar almaktadır. Model sonuçlarından tüm değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile ülkenin ihracatı üzerinde, ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen %1'lik bir artışın %2.2 oranında artış yönünde etkili olacağı, ülkelerin nüfuslarında görülen %1'lik bir artışın %0.3 oranında azalışa yol açacağı ve ülkeler arsındaki

mesafede meydana gelen %1'lik bir artışın %1.2 oranında azalış yönünde etki edeceği beklenmektedir. Sabit terim katsayısı sıfır olması sebebi ile diğer değişkenlerin sıfır kabul edildiği varsayım altında ülkenin ihracatına etkisinin sıfır olması beklenmektedir. Model değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlı olduğundan Vietnam için çekim modeli **geçerlidir.**

3.4.15. Güney Afrika İçin Ampirik Analiz

3.4.15.1. Birim Kök Sınaması

Güney Afrika için kullanılan serilerin durağan olup olmadıklarını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yapılan test sonuçları düzeyde GSYİH değişkeninin durağan olmadığını göstermiştir. Bu sebepten ötürü serinin birinci farkı alınarak seri durağanlaştırılmıştır. Nüfus değişkeni için yapılan birim kök test sonuçlarından serinin düzeyde durağan olduğu görülmüştür. İhracat serisi için yapılan birim kök test sonuçlarından Levin, Lin ve Chu testi düzeyde serinin durağan olduğunu göstermiştir. Ancak diğer 3 test seride birim kökün varlığını tespit etmiştir. Test sonuçlarındaki karmaşıklığı gidermek ve seriyi birim kök probleminden kurtarmak için serinin birinci farkı alınmıştır. Böylece seri durağanlaştırılmıştır. Yapılan birim kök test sonuçları Tablo 3.43'te gösterilmiştir.

Tablo 43'te serilerin birinci farkı alınarak yapılmış birim kök test sonuçları yer almaktadır. Serilerin birim köke sahip olup olmadığı birim kök test sonuçları olasılık değerleri ve 0.05 anlam düzeyinin karşılaştırılması ile test edilmiştir. Birinci farkı alınan seriler için birim kök test sonuçlarında Prob <0.05 olduğundan dolayı serilerin durağan olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.43: Panel Birim Kök Test Sonuçları

METHOD	İHRACAT		GSYİH		NÜFUS	
	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.	Stat.	Prob.
Levin, Lin ve Chu	-15.0856	0.0000	-11.9693	0.0000	-8.67607	0.0000
Im, Pesaran ve Shin W-Stat	-12.6377	0.0000	-11.3269	0.0000	-3.27302	0.0000
ADF- Fisher Chi-Square	165.237	0.0000	168.151	0.0000	64.1445	0.0000
PP- Fisher Chi-Square	187.705	0.0000	179.751	0.0000	307.546	0.0000

3.4.15.2. Güney Afrika İçin Panel Veri Tesadüfi Etki Modeli Uygulaması

Güney Afrika'nın ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesi için yapılan tahmin sonuçları Tablo 3.44'te yer almaktadır. Bu modelin değişen varyans ve otokorelasyon sınaması sonucunda bu problemleri barındırdığı anlaşılmıştır. Bu sebeple uygun testler kullanılarak bu sorunlar çözülmüştür. Daha sonra ise yeni modeller tahmin edilmiş ve sonuçları Tablo 3.45'te gösterilmiştir.

Tablo 3.44: Tesadüfi Etikler Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
GSYİH	1.5010	0.0561	0.0000
Nüfus	-0.3235	0.1241	0.0098
Mesafe	-2.2926	1.0653	0.0325

Tablo 3.45'te yer alan analiz sonucunda görülmekte olduğu gibi Güney Afrika'nın örneklemdeki diğer ülkelere yaptığı ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'leri ve ülkeler arasındaki mesafe değişkenlerinin anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak nüfus değişkeninin etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Bir başka ifade ile Güney Afrika'nın ihracatı üzerinde ülkelerin GSYİH'lerinde meydana gelen % 1'lik bir artışın %1.5 oranında artış yönünde ve mesafede meydana gelen %1'lik bir artışın %2.2 oranında azalış yönünde etkili olacağı söylenebilir. Nüfus değişkeninin istatistiksel olarak anlamsız olması sebebiyle Güney Afrika için çekim modeli **geçersizdir**.

Tablo 3.45: Tesadüfi Etikler Modeli Düzeltilmiş Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Modeller	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Prob.
Mesafe	**Rassal** **Rassal r_t** **Rassal o_r**	-2.293 -2.293 -2.138	1.062 0.899 0.930	-2.159 -2.551 -2.300	0.0308 0.0107 0.0214
GSYİH	**Rassal** **Rassal r_t** **Rassal o_r**	1.501 1.501 1.446	0.056 0.151 0.089	26.731 9.935 16.290	0.0000 0.0000 0.0000
Nüfus	**Rassal** **Rassal r_t** **Rassal o_r**	-0.324 -0.324 -0.355	0.124 0.121 0.122	-2.615 -2.677 -2.908	-2.615 -2.677 -2.908
Sabit	**Rassal** **Rassal r_t** **Rassal o_r**	-7.531 -7.531 -6.968	10.194 8.459 8.936	-0.739 -0.890 -0.780	0.4601 0.3733 0.4355

3.5.Bulguların Değerlendirilmesi

Çalışmada yükselen ekonomiler arasından veri erişim uygunluğu sebebiyle seçilen 15 ülkeden oluşan örneklem için yapılan tahmin sonuçlarına göre bütün yükselen ekonomi ülkelerinin ihracatını etkileyen temel değişkenleri tespit edebilmek için çekim modeli tercih edilmiştir. Bu çalışmada, basit ve genişletilmiş çekim modelinin örnekleme dahil edilen yükselen ekonomi ülkelerinden hangilerinin ihracatını açıklamada geçerli olup olmadığı araştırılmak amaçlanmıştır. Söz konusu ülkelerin kesit birimleri arasında oluşabilecek fark, çeşitli dış etkenlere maruz kalınma ihtimali ve modele eklenen mesafe değişkeninin zaman içinde değişmeyen bir yapısının olması gibi sebeplerden dolayı analizde statik panel veri yöntemlerinden olan tesadüfi etkiler modeli tahmin edilmiştir. Analizde ticaret akışı ihracat cephesinden ele alınarak incelenmiştir. Sadece ihracat cephesi ile analiz yapılmasının temel sebebi ülkelerin her biri için örneklemdeki diğer ülkeler ile ihracatında etkili olması beklenen değişkenlerin araştırılmasıyla ikili ticarette ticarete dahil olan iki ülkenin ihracatı için de analiz yapılmış olmaktadır. Bu durumda ikili ticarette bir ülkenin ihracatı ticaret ortağı ülkenin ithalatı olacağı gerçeğinden yola çıkarak ticaret hacminin ithalat kalemi analize dahil edilmemiştir.

Analiz örnek ülkelerin ihracatı üzerinde GSYİH, nüfus ve mesafe değişkenlerinin etkisini ölçmektedir. Analiz sonuçlarında görüldüğü üzere örneklemdeki tüm ülkeler için GSYİH çekim modeli felsefesiyle paralellik göstermekte olup değişkenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile ülkelerin GSYİH'larında meydana gelen bir değişiklik ihracat üzerinde aynı yönde etki etmesi beklenmektedir. Nüfus değişkeni incelendiğinde incelenen ülke grubu içerisinde yer alan ülkelerden Çin, Çek, Rusya ve Vietnam için istatistiksel olarak anlamlı olduğu ancak diğer ülkeler için ülke ihracatı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Nüfus değişkeninin çekim modeli felsefesine göre ihracat üzerinde olumlu ya da olumsuz etkisinin olması beklenmektedir. Bu durum daha çok ülkenin mevcut yapısı ile ilgilidir. Bir diğer değişken olan mesafe için ise sadece Meksika'nın ve Suudi Arabistan'ın ihracatı üzerinde anlamlı bir etki yapmadığı diğer 13 ülke için ihracatı negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği görülmektedir.

Analiz sonuçları, çekim modelinin geçerli olduğu 4 ülke arasından ülkelerin GSYİH'lerinde geçekleşen bir değişimin ihracat üzerinde en çok etki yaptığı ülkenin Vietnam, en az etkili olduğu ülkenin ise Rusya olduğunu göstermektedir. Bu durumda GSYİH'da meydana gelen % 1'lik bir artış Vietnam ihracatını % 2.2 oranında arttıracakken, Rusya'nın ihracatını sadece %0.7 oranında arttıracağı söylenebilir. Yine sonuçlardan yola çıkılarak nüfus değişkeninin ihracat üzerinde anlamlı etki ettiği ülkeler içinde en etkili olduğu ülkenin Çin, en az etkili olduğu ülkenin Rusya olduğu söylenebilir. Buradan hareketle nüfusta meydana gelecek %1'lik bir artışın Çin'in ihracatını % 0.4 oranında arttıracağı, Rusya'nın ihracatını ise %0.1 oranında arttıracağı söylenebilir. Ülke ihracatları üzerinde mesafenin etkisi incelendiğinde mesafenin ihracat üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde en etkili olduğu ülkenin Rusya, en az etkili olduğu ülkenin ise Vietnam olduğu görülmektedir. Tahmin sonuçlarından hareketle mesafe değişkeninde meydana gelecek %1'lik bir artış Rusya ihracatını % 2.1 oranında azaltacakken, Vietnam ihracatını %1.2 oranında azaltacağı söylenebilir.

Elde edilen bulgular ışığında analize katılan 15 ülkeden 4[11] ülke için genişletilmiş çekim modelinin geçerli olduğu ancak 9[12] ülkenin nüfus değişkeninin anlamsız olması sebebi ile genişletilmiş çekim modeline uymadığı, 2[13] ülkenin ise 2 değişken ile çekim modeline uymadığı tespit edilmiştir. Yükselen ekonomiler yüksek büyüme oranlarını sürdürülebilir kılmak için yeni pazarlara ihtiyaç duymaktadır. Son yıllarda yükselen ekonomi ülkelerinin yine yükselen ekonomi ülkeleri ile ticaretinin artmakta olduğu göz önünde bulundurulursa çalışmada ulaşılan analiz sonuçlarından Çin, Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Vietnam için çekim modeli sayesinde bu artan ilişki doğrulanmıştır.

[11] Çin, Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Vietnam
[12] BAE, Brezilya, Mısır, Hong Kong, Endonezya, Hindistan, Polonya, Türkiye, Güney Afrika Cumhuriyeti
[13] Meksika ve Suudi Arabistan

SONUÇ

Küreselleşme olgusunun ekonomik düzen üzerinde yaptığı ciddi değişiklerin sebepler arasında iletişim ve teknolojinin gelişmesi, ülkelerin yeni kaynak arayışları ve uluslararası işletmeler gösterilebilir. Teknolojinin ve iletişi araçlarının gelişmesi karşılıklı ilişkilerde erişim ve ulaşım kolaylığı ve işlemlerin gerçekleştirilme hızın artmasını sağlamaktadır. Bu sayede ekonomik birimler için hem daha seri ilişki kurulmakta hem de kısa sürede kaynak aktarımı gerçekleştirilerek daha fazla gelir elde etme fırsatı doğmaktadır.

Son yılarda ekonomi dünyasında aşırı büyüme ve yaşadığı gelişmeler sayesinde baş aktörlerden biri olarak gösterilebilecek olan yükselen ekonomilerin dünya ticareti içerindeki payı giderek artmaktadır. Yerli ve yabancı yatırımcılar için yeni yatırım alanları olarak görülen bu ekonomilerin yatırım kanalıyla kendilerini besledikleri ifade edilebilir. Bu ülkeler sahip oldukları yüksek gelirlerle ve yabancı sermayedarların bu topraklara gelerek kur işlet felsefesi doğrultusunda üretime dahil olmaları sayesinde üretim hacimlerini arttırarak ticarete daha fazla ticaret yapabilme fırsatına erişirler. Bu sayede ekonomik büyümelerinde ihracat gelirlerinin payı artar. Özelikle ihracat açısından önemli ticari ilişkiler kuran yükselen ekonomilerin dünya ihracat oranları içerindeki payı büyüktür ve halen artmaktadır.

Ülkelerin ekonomik büyüme ve gelişmeleri açısından uluslararası ticaret son derece önemlidir. Ülkelerin ticaret ortakları ile yaptığı ticaret üzerinde etkili olduğu düşünülen faktörlerin farkında olarak ticaret yapmaları dış ticaretten elde edilen gelirlerini arttıracaktır. Bu nedenle bir ülke ekonomisinin büyümesinde ve gelişmesinde ciddi bir role sahip olan dış ticareti etkileyen temel faktörleri belirleyebilmek ve doğru yorumlayabilmek bu alanda karlılık adına büyük önem arz etmektedir. Son yıllarda uluslararası ticarette bu faktörlerin belirlenmesi ve etkisinin ölçülmesi amacıyla sık sık çekim modeline başvurulmuştur. Yapılan çalışmaların sonuçlarından modelin ülkelerin ikili ticaretini açıklamada başarılı sonuçlar verdiği görülmüştür. Bu açıdan yükselen ekonomiler arasında gerçekleşen ihracatın belirleyicilerinin tespit edilmesi hususunda çekim modelinden yararlanılmıştır.

Temel amacı, yükselen ekonomilerin ihracatı üzerinde çekim modelinin geçerliliğini test etmek olan bu çalışmada aynı zamanda modele eklenen değişkenlerin seçilen örnek ülkelerin ihracatları üzerinde anlamlı etkisi olup olmadığı

da belirlenmiştir. Bu maç doğrultusunda modele iki ülke arasındaki ihracat bağımlı değişken olarak eklenmişken ülkelerin GSYİH'leri ve nüfusları ve ülkeler arasındaki mesafe bağımsız değişkenler olarak eklenmiştir. Modele ticaret gelirlerini temsil etmesi açısından ülke ihracatının eklenmesi, ticari maliyetleri karşılaması ve bu maliyetlerin ölçülmesi açısından uygun olan mesafenin eklenmesi ve toplam talebi temsil etmesi açısından ülkelerin nüfuslarının eklenmesi önemlidir.

Analiz sonuçlarından elde edilen bulgulara göre örnekleme dahil edilen yükselen ekonomilerden BAE, Brezilya, Mısır, Hong Kong, Endonezya, Hindistan, Polonya, Türkiye, Güney Afrika Cumhuriyeti ihracatı üzerinde nüfus değişkeninin; Meksika ve Suudi Arabistan ülkelerinin ihracatı üzerinde ise hem nüfus hem de mesafe değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Ülkelerin GSYİH değişkenleri her bir ülke içinde anlamlı çıkmıştır. Buradan ikili ticarette ithalatçı ve ihracatçı ülkelerin gelirlerinin ihracatçı ülke gelirlerini ve iki ülke arasındaki ticaret hacmini arttırdığı söylenebilir. Mesafe değişkeni ise Çin, Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Vietnam, BAE, Brezilya, Mısır, Hong Kong, Endonezya, Hindistan, Polonya, Türkiye ve Güney Afrika Cumhuriyeti ihracatı için anlamlı bir etki yapmaktadır. Mesafe değişkeninin analize dahil edilen ülkelerin yaklaşık %86'sı için anlamlı olması yükselen ekonomilerin birbirleri ile yaptıkları ticareti üzerinde ülkelerarası uzaklığın ya da işlem ve taşıma maliyetlerinin de ciddi bir etkisi olduğu söylenebilir. Yine analiz sonuçlarından Çin, Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Vietnam'ın ihracatı üzerinde her üç değişkeninde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Diğer bir ifade ile bu dört ülkenin ticaret hacmi ülkelerin nüfusları ve gelirleri ve ülkeler arasındaki mesafeden etkilenmektedir.

Son yıllarda yükselen ekonomi ülkelerinin yine yükselen ekonomi ülkeleri ile ticaretinin artmakta olduğu görülmekte ve gelecekte de artması beklenmektedir. Çalışmada ulaşılan analiz sonuçları ile Çin, Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Vietnam için çekim modeli sayesinde bu artan ilişki doğrulanmaktadır.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Muhittin (2013). " Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri", Akademik Bakış Dergisi, (35):1-20.

AITKEN, Norman (1973). "The Effects of the EEC and EFTA on European Trade: A Temporal Cross-Section Analysis", The American Economic Review, 63(5): 881–892.

AKGÜL, M. Serhat (2013). "Türkiye'nin İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) İle İlişkileri ve Ticari Potansiyeli: Çekim Modeli Yaklaşımı", Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.

AKTÜRK, L. Necmi ve Şevket TÜYLÜOĞLU (2012). "Yatırım Promosyon Ajanslarının Doğrudan Yabancı Yatırımları Çekme Başarılarının Çekim Modeli İle İncelenmesi", Yönetim ve Ekonomi, 9(1): 137-147.

AKYÜZ, Yılmaz (2008). "Managing financial instability in emerging markets: A Keynesian perspective", Middle East Technical University Studies in Development, 35: 177-207.

AKYÜZ, Yılmaz (2011). " Küresel Kriz ve Yükselen Ekonomilerde Büyüme ve İstikrar: Çift Şeritli Yol mu Yoksa Yolun Sonu mu? İktisat ve Toplum Dergisi, Yıl:2, (13): 20-25.

ALKAN, Gözde (2011). Trade and Convergence: An Evaluatıon For Turkey and EU-15. (Master Thesis), Middle East Technical University, Social Sciences Institute, Ankara.

ALTAY, Hüseyin(2011), "Demokrasilerin Ticari İlişkiler arasındaki Çekim Etkisi: Türkiye Üzerine Panel Çekim Modeli", (31): 303-318.

ALTAY, Hüseyin ve Fatih ÇELEBİOĞLU (2012). "Spatial Analysis of Concentration in Production and Trade: An Exploratory Spatial Data Analysis for Emerging Markets", International Journal of Alanya Faculty of Business, 4(2): 125-140.

ALTINIŞIK, İsa ve Hasan S. PEKER (2008). "Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği", KMU İİBF Dergisi, (15): 101-118.

ANDERSON, James E. (1979). "A Theoretical Foundation for the Gravity Equation", American Economic Review, 69(1): 106–116.

ANDERSON, J.E. and Eric Van WİNCOOP (2001). "Gravity with Gravitas:A Solution to the Border Puzzle", NBER Working Papers, No: 8079.

ANDERSON, James E. and Eric van Wincoop (2003). Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle. *American Economic Review*, 93(1): 170–192.

ANTONUCCI, D. and S. MANZOCCHI (2005). "Does Turkey Have a Special Trade With The EU? A Gravity Model Approach", LLEE Working Document, (35): 1-24.

ARICA, Feyza (2014). Türkiye'nin Dış Ticaret Potansiyelinin Genişletilmiş Linder Hipotezi Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Bir Panel Data Analizi. (Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

ATA, Sezai (2012), "Türkiye'nin İhracat Potansiyeli: Çekim modeli Çerçevesinde Bir İnceleme", International Conferance on Eurasian Economies, ss.276-282.

ATİK, A. Hakan (2005). "Finansal Krizlerin Gölgesinde Yükselen Piyasa Ekonomileri", Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma A.Ş. Müdürlüğü, ss.1-89.

AYTAÇ, Deniz ve Metin SAĞLAM (2004). "Kamu Açıkları İç Borç ve Faiz Oranı İlişkisi: Türkiye Örneği", Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 9(1): 131- 149.

AYSUN, Ayça, Oktay ÖKSÜZLER ve Metehan YILGÖR (2012). "Gümrük Birliğinin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkisi: Panel Çekim Modeli Uygulaması", Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2): 15-26.

BALTAGI, Badi Hani (2005). Econometric Analysis of Panel Data. 3nd Ed., New York: John Wiley.

BALTAGI, B. H., P. EGGER and M. PFAFFERMAYR (2003). "A Generalized Design for Bilateral Trade Flow Models", Economics Letters, 80: 391-397.

BAYRAÇ, H. Naci (2003). "Yeni Ekonomi'nin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları", Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1): 41-62.

BAYRAKTUTAN, Yusuf (2003). "Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4(2): 175-186.

BAYRAKTUTAN, Yusuf ve Işıl DEMİRTAŞ (2011). "Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari Açığın Belirleyicileri: Panel Veri Analizi", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(2): 1-28.

BAYTAR, Rana A. (2012). "Türkiye ve BRIC Ülkeleri Arasındaki Ticaret Hacminin Belirleyicileri: Panel Çekim Modeli Analizi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (21): 403-424.

BAYYAS, M. Şevki (1978). Genel Mekanik. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

BEBEK, Ufuk Güneş (2006). "An Assesment of the Impact of Customs Union on Turkish Bilateral Trade Flows with the EU: A Gravity Model Approach", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), 1–95.

BERBER, Metin (2006). İktisadi Büyüme ve Kalkınma; Teori-Politika-Uygulama. 3. Baskı, Trabzon: Derya Kitabevi.

BERGSTRAND, Jeffrey H. (1985). "The Gravity Equation in International Trade:Some Microeconomic Foundations and Empirical Evidence", The Review of Economics and Statistics, 67(3): 474-481.

BERGSTRAND, Jeffrey H. (1989). "The Generalized Gravity Equation, Monopolistic Competition, and the Factor-Proportions Theory in International Trade" *Review of Economics and Statistics,* 71(1): 143–153.

BİLİCİ, Özgül (2009). "The Determining Role Of EU in Turkey's Trade Flows: A Gravity Model Approach", (Yüksek Lisans Tezi), Social Sciences of Izmir University Of Economics, İzmir.

BLANES, J.V. (2005), "Does Immigration Help to Explain Intra-Industry Trade? Evidence for Spain", Review of World Economics, 141:244-270.

BORATAV, Korkut (1997). Ekonomi Ve Küreselleşme. Der: Işık Kansu, Ankara: İmge Kitabevi.

BÖLÜKBAŞI, A.G ve Çakmur YILDIRTAN (2013). " Yükselen Piyasalar Ayrışıyor mu?", Marmara Üniversitesi İ.B.B. Dergisi, 34(1): 33-49.

BREUSS, Fritz and Peter EGGER (1999). "How Reliable Are Estimations of East-West Trade Potentials Based on Cross-Section Gravity Analyses?", Emprica, 26(2): 81-94.

BRULHART, Marius ve, Mary J. KELLY (1999). "Ireland's Trading Potential with Central and Eastern European Countries: A Gravity Study", Economic and Social Review, 30: 159–174.

CHOI, I. (2001). "Unit Root Tests For Panel Data", Journal of International Money and Finance, 20: 249-272.

CHRISTIE, Edward (2002). "Potential Trade in Southeast Europe: A Gravity Model Approach", wiiw Working Paper, 21: 1-36.

ÇAVUŞGİL, S. Tamer and Pervez N. GHAURI (1990). Doing Business in Developing Countries: Entry and Negotiation Strategies, New York: Routledge.

ÇİVİ, Emin ve Tamer S. ÇAVUŞGİL (2001). "Yeni Dünya Düzeninde Güç Kazanan Ülkeler: Yükselen Ekonomiler", Yönetim ve Ekonomi, 7(1): 113-128.

DEARDORFF, Alan V.(1995). "Determinants of Bilateral Trade: Does Gravity Work in a Neoclassical World?", National Bureau of Economic Research (NBER) Working Papers, 5377: 7-31.

DI MAURO, F.(2000). "The Impact of Economic Integration on FDI and Exports: A Gravity Approach", CEPS Working Document, 156.

DİKKAYA, Mehmet ve Fatih DENİZ (2006). "Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3): 163-181.

DÜNYA BANKASI GRUBU (2014). " Türkiye İşbirliği: Ülke Programının Görünümü", http://www.worldbank.org/ 02.01.2015

EFENDİOĞLU, Beyza K. (2011). Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki Gümrük Birliği'nin Türk Dış Ticareti Üzerine Etkisi. (YayımlanmamışYüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

EĞİLMEZ, Mahfi (2012). "Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye", Kendime Yazılar, http://www.mahfiegilmez.com/ 05.02.2015

EITA, J.H. and A.C. JORDAAN (2007). "Estimating the Tourism Potential in Namibia", MPRA Paper, 5788: 26.

EMİRKADI, Ömer (2005). " Gelişmekte olan Ülkeler ve Parasal Kriz Teorileri Üzerine Bazı Değerlendirmeler", Sosyoekonomi Dergisi, (2): 35-62.

ENDOH, Masahiro (1999) "Trade Creation and Trade Diversion in The EEC, The LAFTA and The CMEA: 1960–1994", Applied Economics, 31: 207–216.

ENDOH, Masahiro (2000). "The Transition of Postwar Asiapacific Trade Relations", Journal of Asian Economics**,** 10(4): 571–589.

ERATAŞ, Filiz ve Hayriye BAŞÇI NUR (2013). " Dış Borç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: "Yükselen Piyasa Ekonomileri" Örneği", Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 35(2): 207-230.

ERDOĞMUŞ, İrem E., A. Müge YALÇIN and Aichurek BOPIEVA (2012). "Revisiting Relationship Marketing in Emerging Markets: The Case of Turkish Export", Boğaziçi Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies, 1(26): 81-101.

ERŞİN, Feyza (2014). "Yükselen Ekonomiler ve Kırılgan Beşli: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi (BAFAD) , 1(1): 43-51.

ESER, İdil (1995). Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 126-127.

EŞİYOK, B. Ali (2012). "Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu ve Nedenler", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, 49(569): 63-85.

FRANKEL, J.A. (1997). Regional Trading Blocs in the World Trading System, Washington D.C: Institute For International Economics.

GAMMELTOFT, Peter, Helena BARNARD and Anoop MADHOK (2010)."Emerging Multinationals, Emerging Theory: Macro- and Micro-level Perspectives", 16(2): 95-101.

GENÇ, Murat Can, Seyfettin ARTAN ve Metin BERBER (2011). "Karadeniz Ekonomik işbirliği Bölgesinde Ticaret Akımlarının Belirleyicileri: Çekim Modeli Yaklaşımı", Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 25(2): 207-224.

GENÇ, Murat Can ve Metin BERBER (2011). "Bölgeselleşme Ve Ticaret Akımları: Literatür İncelemesi", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22: 84-110.

GHATAK, S. and A.S. PIPERAKIS (2007), "The Impact of Eastern European Immigration to UK Trade", Economics Discussion Paper, 3.

GIRMA, S. and Z. Yu (2002), "The Link Between Immigration And Trade: Evidence Form The United Kingdom", Weltwirtschaftliches, 1(138): 115-130.

GOLOVKO, Anna (2009), "Çekim Modeli: Avrasya Ülkeleri'nin Dış Ticareti", EconAnadolu, Eskişehir.

GREENE, W.H.(2012). Econometric Analysis. 7th Ed., NewJersey: Prentice Hall.

GUJARATI, Damador N. (2003). Basic Econometrics. 4th Ed. New York: McGraw-Hill/Irvin.

GÜÇLÜ, Mehmet ve Ayşen KAYA (2009). "Alternatif Kur Rejimi Sınıflama Yöntemi: Yükselen Piyasa Ekonomileri Üzerine Bir Analiz", Ege Akademik Bakış, 9(4): 1399-1426.

GÜL, Ekrem ve Ahmet KAMACI (2012). "Dış Ticaretin Büyüme Üzerine Etkileri: Bir Panel Veri Analizi", Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 4(3): 81-91.

GÜLOĞLU, Bülent ve Serdar İSPİR (2008). Yeni GeliGmeler Işığında Türkiye'de Satın Alma Gücü Paritesi Hipotezinin Panel Birim Kök Sınaması", içinde, Makro Ekonomik Zaman Serileri Analizi, Eşbütünleşme ve Modelleme Yöntemleri. İzmir: DEU Yayınları.

HAN, Dongwook (1999)."Gravity Model and Economic Integration", Michigan State University Department of Economics, Doctorof Philosophy Dissertation.

HELPMAN, E. and Paul KRUGMAN (1985). Market Structure and Foreign Trade, Cambridge: MIT Press.

HELPMAN, Elhanan (1987). "Imperfect Competition and International Trade: Evidence from Fourteen Industrial Countries", Journal of the Japanese and International Economies, 1: 62-81.

HUFF, D. L.(1966). A Programmed Solution for Approximating an Optimum Retail Location. Land Economics, 42(3): 293-303.

KALAYCI, Cemalettin ve Seyfettin ARTAN (2012). Demokrasi ve Dış Ticaret: OECD ve MENA Ülkeleri Örneği, TİSK Akademi, 7(13): 198-219.

KARAGÖZ, Kadir (2008). "Türkiye'nin Turizm Potansiyeli: Çekim Modeli Yaklaşımı", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 19(2): 149-156.

KARAGÖZ, Murat ve Kadir KARAGÖZ (2009). " Türkiye'nin Küresel Ticaret Potansiyelleri: Çekim Modeli Yaklaşımı", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 10(2): 127-144.

KARAGÖZ, Kadir (2011), " Göç-Ticaret İlişkisi: Panel Çekim Modeli",Sosyo-Ekonomi Dergisi, 4: 55-68.

KAYA, V., Ö. YILMAZ ve E. TALAŞ (2009). "Yükselen Piyasa Ekonomileri ve Türkiye, 1990-2006: Neredeyiz?", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(1): 315-342.

KIZILTAN, Alaattin ve Özge BUZDAĞLI (2011). "Göç-Ticaret İlişkisi: Türkiye'nin Tüketim Malı İhracatı Üzerine Bir Uygulama", Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 25(3-4): 65-75.

KİPER, Sabire (2012). "Brezilya Ekonomisi", Akademik Bakış Dergisi, 30: 1-19.

KOÇ, Selçuk (2011).Yükselen Ekonomiler ve Cari Denge Analizi. Bursa: Ekin Yayınevi.

KÖKPINAR, Ayda (2011). Türkiye'deki İllerde Alışveriş Merkezi Geliştirmek Amacıyla Ticari Potansiyelin Belirlenmesi. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

KÜÇÜKAKSOY, İsmail (2009). " Yükselen Piyasalarda Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksulluk", e-Journal of New World Sciences Academy, 4(4): 358-378.

KÜÇÜKKALAY, A. Mesut (1997). "Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, (2): 51-68.

LEVENT, Tolga (2002). " Yeni Kalkınma Paradigması ve Değişen Öncelikler", Aydınlanma 1923, No:47, ss.1-8.

LEVIN, A., C.F. LIN, and C.S.J. CHU (2002). "Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties", Journal of Econometrics, 108: 1–24.

LINNEMANN, Hans (1966). An Econometric Study of International Trade Flows, Amsterdam: North Holland Publishing Campany.

MADDALA, G. S. and S. WU (1999). "A comparative Study of Unit Root Tests With Panel Data and A New Simple Test", Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 61: 631-652.

MARTİNEZ, Inmaculada ve ZARZOSO. (2003). "Gravity Model: An Application to Trade between Regional Blocs", Atlantic Economic Journal, 31(2): 176–177.

MEYVECİ, Seda (2009). The Impact Of Environmental Efficiency on Bilateral Trade: A Panel Data Estimation Of Gravity Model. (Master Thesis), Bilkent University the Institute of Economics and Social Sciences, Ankara.

NITSCH, Volker (2007). "Does the G7/G8 promote trade?", Economics Letters, 94(1): 136–140.

ÖZKAN, Ahmet H. (2013). "The Reason of The Success of Asian Emerging Markets", Akademik Bakış Dergisi, 38: 1-8.

ÖZKAN, Abdullah (2006). "Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkileri", Türkasya Stratejik Araştırma Merkezi, Stratejik Rapor, 15: 4-6.

PAAS, Tiıu (2002). "European Integration and EU Eastward Enlargement Process in International Trade: Using A Gravity Approach for Exploring Bilateral Trade Flows", The 42nd Congress of the European Regional Science Association, Germany.

PAZARLIOĞLU, M.V. ve Ö. K. GÜRLER (2007). "Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı", Finans Politik& Ekonomik Yorumlar Dergisi, 44(508): 35-43.

POYHONEN, Pentty (1963). "A Tentative Model for Volume in Trade Between Countries", Weltwirtschaftliches Archiv, 90: 91-113.

POLACHEK, S.W. (1997). "Why Democracies Cooperate More and Fight Less:The Relationship Between International Trade and Cooperation", Review of International Economics, 5(3): 295-309.

RAM, Y. ve B.C. PRASAD (2007). "Assessing Fiji's Global Trade Potential Using the Gravity Model Approach", USPSE Working Paper, 5.

RIZAOĞLU, Emine ve Naci SÜNEL (2008). Klasik Mekanik. Ankara: Okutman Yayıncılık.

ROJID, S., (2006), "COMESA Trade Potential: A Gravity Approach", Applied Economics Letters, 13: 947–951.

SABIR, Hasan (2013). "Küreselleşen Dünyada Rekabet Politikası ve Gelişmekte Olan Ülkeler", Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 1(1): 121-133.

SANDIKLI, Atilla (2009)."Geleceğin Süper Gücü Çin", Bilge Strateji Dergisi, 1(1): 40-50.

SARAY, Ozan ve Kadir KARAGÖZ (2010). "Determinants of Tourist Inflows in Turkey: Evidence From Panel Gravity Model", Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11): 33–46.

SAYGILI, Fatih ve Gökçe MANAVGAT (2014). "Linder Hipotezi: Türkiye'nin Dış Ticareti için Ampirik Bir Analiz", Ege Akademik Bakış, 14(2): 261-270.

SAYYAN, Hülya (2000). Dinamik Panel Veri Modelleri ve OECD Ülkeleri Para Talebi Uygulaması. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

SEVİNDİRİCİ, İbrahim (1999). Azgelişmişliğin Ekonomisi. Ankara: İtalik Kitapları.

SEYİDOĞLU, Halil (2007). Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama. 16.Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları.

ŞENGÖNÜL, A. ve İ. TUNCER (2004). "Dış Ticaret Politikaları ve Uzun Dönem Büyüme", Gazi Üniversitesi İİBF Ekonomik Yorumlar Dergisi, 15(52-53): 161- 184.

ŞİMŞEK, Mevlüdiye (2005). "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar", Yönetim ve Ekonomi, 12(2): 77-90.

SORHUN, Engin (2013). "Türkiye'nin Eksik Dış Ticareti, Ticari Potansiyeli ve Yeni Fırsatlar", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 28(1): 25-47.

TARI, Recep (2010). Ekonometri. 6. Baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

TATLICI, Özge (2009). Çekim Modeli: Türkiye'nin İhracatı Üzerine Bir Uygulama. (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Erzurum.

TATOĞLU, Ferda Y. (2012). Panel Veri Ekonometrisi. İstanbul: Beta Yayınları.

TCMB (2014). Enflasyon Raporu-4, http://www.tcmb.gov.tr 05.02.2015

THURSBY, J.G.and M.C. THURSBY (1987). "Bilateral Trade Flows, Linder Hypothesis and Exchange Risk", Rewiew of Economics and Statistics, ss.488-495.

TINBERGEN, Jan (1962). Shaping the World Economy: Suggestions For an International Economic Policy. New York: The Twentieth Century Fund.

TINBERGEN, Jan (1965). International Economic Integration. 2nd Ed., Amsterdam: Elsevier.

TURHAN, GÖKÇE TEKİN (2012). Kara Sınırı Komşuları İle Ticaretin Türkiye'nin Kalkınmasına Etkisi: Çekim Modeli Yaklaşımı. (Doktora Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÜNSAL, Erdal M. (2005). Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Açık Ekonomi Makro İktisadı. Ankara: İmaj Yayıncılık.

VURAN, Bengü (2010). "IMKB 100 Endeksinin Uluslararası Hisse Senedi Endeksleri ile İlişkisinin Eşbütünleşim Analizi ile Belirlenmesi", İstanbul Üniversitesi İşletme Dergisi, 39(1): 154-168.

YANAR, Rüstem ve Ahmet ŞAHBAZ (2013). "Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri", ESOGÜ İİBF Dergisi, 8(3):55-74.

YAMARİK, Steven ve Sucharita GHOSH (2005). "A Sensitivity Analysis of the Gravity Model",The International Trade Journal,19(1): 84-110.

YARDIMCIOĞLU, Mahmut (2014). "Yükselen Piyasa Ekonomileri ve İş Yapabilirlik Endeksi Karşılaştırması", 4(1): 280-295.

YAŞAR, Halime Nur (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye Arasındaki Gümrük Birliği Çerçevesinde Türkiye İhracatının Çekim Modeli Uygulaması. (Yüksek lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

YAVİLİOĞLU, Cengiz (2002). " Geri Kalmışlık Olgusu ve Ekonomistik Kalkınma Teorileri, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(2): 49-70.

YELDAN, Erinç (2005), "Yükselen Piyasa Ekonomisi" Olarak Türkiye", http://yeldane.bilkent.edu.tr/Yeldan14_2Mar05.pdf 20.12.2014

YILDIRIM, Kemal, Doğan KARAMAN ve Murat TAŞDEMİR (2014). Makro Ekonomi. 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YURTKUR, Asuman K. and Arzu T. BAYRAMOĞLU (2012). " Export Dynamics in Emerging Market Economies", Yönetim ve Ekonomi, 19(1): 19-33.

YÜCEL, Fatih (2006). Türkiye ve Seçilmiş AB Üyesi Ülkeler Arasındaki Dış Ticaret Akımları Üzerine Analitik Bir Yaklaşım: Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

WALL, Howard J. (1999). "Using the Gravity Model to Estimate the Cost of Protection" Federal Reserve Bank of St. Louis Review, pp. 33 – 40.

WALL, H. J. (2000). "Gravity Model Specification and the Effects of the Canada-US Border", Working Paper Federal Reserve Bank of St. Louis, 87(1): 49-63.

WHITE, R. and B. TADESSE (2007). "East-West Migration and The Immigrant-Trade Link: Evidence From Italy", The Romanian Journal of European Studies, (5-6): 67-84.

WORLD BANK (2000). Entering the 21th Century World Development Report 1999/2000. Oxford: Oxford University Press.

http://www.amiralfair.com/countries.html 10.11.2014

http://www.worldbank.org/ 27.12.2014

http://www.ekonomi.gov.tr/ 28.12.2014

http://www.mfa.gov.tr 28.12.2014

http://www.standardandpoors.com/ 27.12.2014

http://www.dowjones.com/ 28.12.2014

http://www.mastercard.com/ 28.12.2014

http://www.hsbc.com/ 29.12.2014

http://www.bbva.com/ 29.12.2014

http://www.djindexes.com/emergingmarkets/ 25.12.2014
http://www.ekonomi.gov.tr/ 20.12.2014
http://www.ftse.com/ 25.12.2014
http://www.msci.com/ 24.12.2014
http://frontierstrategygroup.com/ 05.01.2015
http://www.mahfiegilmez.com/ 06.03.2015
http://tr.mesafe-hesaplama.himmera.com/ara/ 12.03.2015
http://elibrary-data.imf.org/ 12.03.2015
http://stats.oecd.org/ 15.03.2015
http://www.tcmb.gov.tr/ 20.03.2015

EK 1: YPE Sınıflandırması

	FTSE	MSCI	S&P	DOW J.	F. F10	BBVA	EMI	MCI[14]
B.Arap Emirlikleri	✓	✓					✓	
Brezilya	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Çin	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Çek Cumhuriyeti	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Mısır	✓	✓	✓	✓			✓	✓
Hong Kong							✓	
Endonezya	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Hindistan	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Meksika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Polonya	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Rusya	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Suudi Arabistan							✓	
Türkiye	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Vietnam							✓	✓
Güney Afrika	✓	✓	✓	✓			✓	✓
Malezya	✓	✓	✓	✓		✓		
Tayvan	✓	✓	✓				✓	
Tayland	✓	✓	✓	✓		✓		✓
Şili	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Kolombiya	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Fas	✓		✓	✓				✓
Pakistan	✓							✓
Peru	✓	✓	✓	✓		✓		✓
Filipinler	✓	✓	✓	✓		✓		✓
Yunanistan		✓						
Macaristan		✓	✓	✓				
Kore/ Güney Kore		✓					✓	
Katar		✓						
Arjantin					✓	✓		✓
Bulgaristan						✓		✓
Romanya						✓		✓
Hırvatistan						✓		

[14] MCI listesinde yer alan diğer ülkeler şunlardır: Kosta Rika, Lübnan, Botsvana, Tunus, Amerika, Sri Lanka, El Salvador, Ekvator, Namibya, Ürdün, Jamaika, Ukrayna, Guatemala, Bolivya, Honduras, Gana, Kombaçya, Raunda, Zambiya, Kenya, Bangladeş, Laos, Nepal, Senegal, Zimbabve, : Fildişi Sahili, Uganda, Sierra Leone, Mozambik, Kamerun, Angola, Nijerya, Myanmar, İran, Tanzanya, Burkina Faso, Etiyopya, Malavi, Yemen, Madagaskar, Sudan.

EK 2: Yıllara Göre Nüfus Verisi -1

Yıllar	Dünya	BAE	BR	CZ	CN	EG	HK	ID
1990	5278917295	1806498	1,5E+08	1,14E+09	10333355	56336614	5704500	1,79E+08
1991	5365433943	1908002	1,52E+08	1,15E+09	10308578	57387589	5752000	1,82E+08
1992	5448304921	2012977	1,55E+08	1,16E+09	10319123	58370712	5800500	1,85E+08
1993	5531856268	2121143	1,57E+08	1,18E+09	10329855	59307778	5901000	1,88E+08
1994	5614434365	2232159	1,59E+08	1,19E+09	10333587	60231864	6035400	1,91E+08
1995	5697982639	2346305	1,62E+08	1,2E+09	10327253	61168397	6156100	1,94E+08
1996	5780020061	2470810	1,64E+08	1,22E+09	10315241	62123592	6435500	1,97E+08
1997	5861978511	2608993	1,67E+08	1,23E+09	10304131	63094069	6489300	2E+08
1998	5942982003	2753498	1,69E+08	1,24E+09	10294373	64084443	6543700	2,03E+08
1999	6023027888	2893648	1,72E+08	1,25E+09	10283860	65097777	6606500	2,06E+08
2000	6101963950	3026352	1,75E+08	1,26E+09	10255063	66136590	6665000	2,09E+08
2001	6179984867	3132104	1,77E+08	1,27E+09	10216605	67204189	6714300	2,12E+08
2002	6257502234	3223969	1,79E+08	1,28E+09	10196916	68302914	6744100	2,15E+08
2003	6334799169	3369254	1,82E+08	1,29E+09	10193998	69432477	6730800	2,18E+08
2004	6412222945	3658658	1,84E+08	1,3E+09	10197101	70591288	6783500	2,21E+08
2005	6489886972	4148883	1,86E+08	1,3E+09	10211216	71777678	6813200	2,24E+08
2006	6567781100	4875639	1,88E+08	1,31E+09	10238905	72990754	6857100	2,28E+08
2007	6645686556	5797347	1,9E+08	1,32E+09	10298828	74229577	6916300	2,31E+08
2008	6724770576	6798635	1,92E+08	1,32E+09	10384603	75491922	6957800	2,34E+08
2009	6804045819	7718319	1,93E+08	1,33E+09	10443936	76775023	6972800	2,37E+08
2010	6884007764	8441537	1,95E+08	1,34E+09	10474410	78075705	7024200	2,41E+08
2011	6964618177	8925096	1,97E+08	1,34E+09	10496088	79392466	7071600	2,44E+08
2012	7043181414	9205651	1,99E+08	1,35E+09	10510785	80721874	7154600	2,47E+08
2013	7125096708	9346129	2E+08	1,36E+09	10514272	82056378	7187500	2,5E+08

EK 2: Yıllara Göre Nüfus Verisi -2

Yıllar	IN	MX	PL	RU	SA	TR	VN	ZA
1990	8,69E+08	86077004	38110782	1,48E+08	16206078	53994605	66016700	35200000
1991	8,86E+08	87890094	38246193	1,49E+08	16739895	54911233	67242400	35933108
1992	9,04E+08	89757916	38363667	1,49E+08	17263613	55815175	68450100	36690739
1993	9,21E+08	91653826	38461408	1,49E+08	17758096	56713073	69644500	37473796
1994	9,38E+08	93541577	38542652	1,48E+08	18197011	57613441	70824500	38283223
1995	9,56E+08	95392647	38594998	1,48E+08	18567343	58522320	71995500	39120000
1996	9,73E+08	97201533	38624370	1,48E+08	18848350	59442502	73156700	40000247
1997	9,9E+08	98968558	38649660	1,48E+08	19060850	60372413	74306900	40926063
1998	1,01E+09	1,01E+08	38663481	1,48E+08	19282965	61308204	75456300	41899683
1999	1,03E+09	1,02E+08	38660271	1,47E+08	19620692	62243779	76596700	42923485
2000	1,04E+09	1,04E+08	38258629	1,47E+08	20144584	63174483	77630900	44000000
2001	1,06E+09	1,05E+08	38248076	1,46E+08	20891594	64100297	78620500	44909738
2002	1,08E+09	1,07E+08	38230364	1,45E+08	21825217	65022300	79537700	45546345
2003	1,09E+09	1,08E+08	38204570	1,45E+08	22852333	65938265	80467400	46127031
2004	1,11E+09	1,09E+08	38182222	1,44E+08	23839231	66845635	81436400	46727694
2005	1,13E+09	1,11E+08	38165445	1,43E+08	24690067	67743052	82392100	47349013
2006	1,14E+09	1,12E+08	38141267	1,42E+08	25371936	68626337	83311200	47991699
2007	1,16E+09	1,14E+08	38120560	1,42E+08	25915624	69496513	84218500	48656506
2008	1,17E+09	1,15E+08	38125759	1,42E+08	26366358	70363511	85118700	49344228
2009	1,19E+09	1,16E+08	38151603	1,42E+08	26796375	71241080	86025000	50055701
2010	1,21E+09	1,18E+08	38183683	1,42E+08	27258387	72137546	86932500	50791808
2011	1,22E+09	1,19E+08	38534157	1,43E+08	27761728	73058638	87840000	51553479
2012	1,24E+09	1,21E+08	38535873	1,43E+08	28287855	73997128	88772900	52341695
2013	1,25E+09	1,22E+08	38514479	1,43E+08	28828870	74932641	89708900	53157490

EK 3: Ülkelerin GSYİH Değerleri

Yıl	AE	BR	CN	CZ	EG	HK	ID	IN	MX	PL	RU	SA	TR	VN	ZA
1990	50701443696	4,61952E+11	3,56937E+11	40315847384	43130415142	76928290842	1,14426E+11	3,26608E+11	2,6271E+11	64712371654	5,16814E+11	1,16778E+11	1,50676E+11	6471740486	1,12015E+11
1991	51552165569	4,07338E+11	3,79469E+11	29557058893	36970555126	88959620136	1,28168E+11	2,74842E+11	3,14454E+11	83861124789	5,09382E+11	1,31336E+11	1,51041E+11	9613369554	1,20226E+11
1992	54239171831	3,90567E+11	4,22661E+11	34451992668	41855483504	1,04272E+11	1,39116E+11	2,93262E+11	3,63609E+11	92527771036	4,60205E+11	1,36304E+11	1,59095E+11	9866990096	1,30514E+11
1993	55625170196	4,383E+11	4,40501E+11	40452245949	46578631213	1,20354E+11	1,58007E+11	2,84194E+11	5,03963E+11	94201159959	4,3506E+11	1,32151E+11	1,80422E+11	13180954014	1,3431E+11
1994	59305093918	5,46233E+11	5,59224E+11	47364869447	51897983716	1,35812E+11	1,76892E+11	3,33014E+11	5,27319E+11	1,08679E+11	3,95087E+11	1,34327E+11	1,3069E+11	16286434094	1,39752E+11
1995	65743666508	7,68951E+11	7,28008E+11	59537113791	60159244485	1,44653E+11	2,02132E+11	3,666E+11	3,43793E+11	1,39412E+11	3,95528E+11	1,42458E+11	1,69486E+11	20736163915	1,5546E+11
1996	73571233920	8,39683E+11	8,56085E+11	66775128783	67629717780	1,59717E+11	2,2737E+11	3,99787E+11	3,97404E+11	1,57079E+11	3,91721E+11	1,57743E+11	1,81476E+11	24657470332	1,47608E+11
1997	78839008363	8,712E+11	9,52653E+11	61621397381	78436575744	1,77353E+11	2,15749E+11	4,2316E+11	4,80555E+11	1,5755E+11	4,04927E+11	1,64994E+11	1,89835E+11	26843701137	1,52586E+11
1998	75674338445	8,43827E+11	1,01946E+12	66372663111	84828807270	1,68886E+11	95445548017	4,28741E+11	5,0201E+11	1,73338E+11	2,70953E+11	1,45773E+11	2,69287E+11	27209601996	1,37775E+11
1999	84445475523	5,86863E+11	1,08328E+12	64719367646	90710703939	1,65768E+11	1,40001E+11	4,66867E+11	5,7946E+11	1,68225E+11	1,95906E+11	1,60957E+11	2,49751E+11	28683658005	1,36632E+11
2000	1,04337E+11	6,44702E+11	1,19847E+12	61474265135	99838540997	1,71668E+11	1,65021E+11	4,76609E+11	6,83648E+11	1,71708E+11	2,59708E+11	1,88442E+11	2,66568E+11	33640085728	1,36362E+11
2001	1,03312E+11	5,53582E+11	1,32481E+12	67375682473	97632008051	1,69403E+11	1,60447E+11	4,93954E+11	7,24704E+11	1,90901E+11	3,06603E+11	1,83012E+11	1,96005E+11	35291349277	1,21516E+11
2002	1,09816E+11	5,04221E+11	1,45383E+12	81696693249	87850680579	1,66349E+11	1,95661E+11	5,23969E+11	7,41559E+11	1,98679E+11	3,4511E+11	1,88551E+11	2,32535E+11	37947904054	1,15482E+11
2003	1,24346E+11	5,52469E+11	1,64096E+12	99300329682	82923680613	1,61385E+11	2,34772E+11	6,18356E+11	7,13284E+11	2,17514E+11	4,30348E+11	2,14573E+11	3,03005E+11	42717072778	1,75257E+11
2004	1,47824E+11	6,6376E+11	1,93164E+12	1,18976E+11	78845185716	1,691E+11	2,56837E+11	7,21586E+11	7,70268E+11	2,53526E+11	5,91017E+11	2,58742E+11	3,92166E+11	49424107710	2,28594E+11
2005	1,80617E+11	8,82186E+11	2,2569E+12	1,3599E+11	89685724897	1,8157E+11	2,85869E+11	8,34215E+11	8,66346E+11	3,04412E+11	7,64001E+11	3,2846E+11	4,8298E+11	57633255739	2,57773E+11
2006	2,22106E+11	1,08892E+12	2,71295E+12	1,55213E+11	1,07484E+11	1,93536E+11	3,64571E+11	9,49117E+11	9,66736E+11	3,43339E+11	9,89931E+11	3,769E+11	5,309E+11	66371664817	2,71639E+11
2007	2,57916E+11	1,36682E+12	3,49406E+12	1,88818E+11	1,30478E+11	2,11597E+11	4,32217E+11	1,2387E+12	1,04339E+12	4,28949E+11	1,29971E+12	4,15909E+11	6,47155E+11	77414425532	2,9942E+11
2008	3,15475E+11	1,65351E+12	4,52183E+12	2,35205E+11	1,62818E+11	2,1928E+11	5,10245E+11	1,2241E+12	1,09907E+12	5,30185E+11	1,66084E+12	5,19797E+11	7,30337E+11	99130304099	2,8677E+11
2009	2,53547E+11	1,62019E+12	4,99023E+12	2,0573E+11	1,88984E+11	2,14046E+11	5,3958E+11	1,36537E+12	8,95313E+11	4,36476E+11	1,22264E+12	4,29098E+11	6,14554E+11	1,06015E+11	2,9594E+11
2010	2,86049E+11	2,14307E+12	5,9305E+12	2,07016E+11	2,18888E+11	2,28638E+11	7,09191E+11	1,70846E+12	1,05163E+12	4,76688E+11	1,52492E+12	5,26811E+11	7,31168E+11	1,15932E+11	3,75349E+11
2011	3,47454E+11	2,47669E+12	7,32189E+12	2,27307E+11	2,36001E+11	2,48514E+11	8,45932E+11	1,84302E+12	1,17009E+12	5,24363E+11	1,90479E+12	6,69507E+11	7,74754E+11	1,35539E+11	4,16597E+11
2012	3,72314E+11	2,24878E+12	8,22949E+12	2,06751E+11	2,62832E+11	2,6263E+11	8,76719E+11	1,83582E+12	1,18646E+12	4,96206E+11	2,01747E+12	7,33956E+11	7,88863E+11	1,5582E+11	3,97391E+11
2013	4,0234E+11	2,24567E+12	9,24027E+12	2,08796E+11	2,71973E+11	2,74013E+11	8,68346E+11	1,87514E+12	1,26091E+12	5,25866E+11	2,09678E+12	7,4845E+11	8,22135E+11	1,7139E+11	3,66058E+11

EK 4: Ülke Başkenteri Arasındaki Mesafe

Ülkeler Ve Başkentleri	TR-Ankara	PL-Varşova	CZ-Prag	CN-Pekin	HK-Hong Kong Adası	VN-Hanoi	ID-Cakarta	IN-Yeni Delhi	BR-Brasilia	MX-Mexico City	BAE-Abu Dabi	SA-Riyad	EG-Kâhire	ZA-Pretoria	RU-Moskova
TR-Ankara	0														
PL-Varşova	2.798	0													
CZ-Prag	2322	758	0												
CN-Pekin	6834.35	69411	7456	0											
HK-Hong Kong Adası	7727	8276	8788	1971	0										
VN-Hanoi	7106	7830	8328	2327	873	0									
ID-Cakarta	9107	10270	10708	5221	3267	4.338	0								
IN-Yeni Delhi	4218	5263	5706	3780	3763	4.640	6.986	0							
BR-Brasilia	10583	10136	9620	16943	18298	17543	16751	14556	0						
MX-Mexico City	11751	10180	9924	12458	14133	14759	16845	14658	6380	0					
BAE-Abu Dabi	3474	6.359	6012	5963	6061	5262	6625	2315	12281	14353	0				
SA-Riyad	2.857	5.658	5.311		6.814	6.026	7351	3.055	11.518	13.877	879	0			
Mısır-Kâhire	3429	5848	5.351	7544	8145	7426	8986	4429	10155	12369	3.197	2.265	0		
ZA-Pretoria	11.410	13.872	8540	11665	10686	9855	8574	7996	8353	14596	11.261	10.330	8.991	0	
RU-Moskova	2666	1.254	1.919	5794	7144	6734	9312	4343	11283	10719	5.125	4.592	6.111	15.149	0

ÖZGEÇMİŞ

Sevcan KAPKARA 1 Ekim 1988 yılında Samsun'da doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Samsun'da, Lise eğitimini Yalova'da tamamladı. 2013 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat (İngilizce Program) bölümünden mezun oldu ve aynı yıl Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi ve Teorisi Yüksek Lisans Programı'nda yüksek lisans eğitimine başladı.